

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ABD
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**Xİ JİNPİNG DÖNEMİ ÇİN DIŞ POLİTİKASININ
NEOKLASİK REALİST ANALİZİ**

TUĞÇE AKSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞEYMA AKIN**

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuğçe AKSOY		
	Numarası	20811401002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD / Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikasının Neoklasik Realist Analizi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

**Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası**

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Üniversitesi

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuğçe AKSOY		
	Numarası	20811401002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD / Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Şeyma AKIN		
Tezin Adı	Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikasının Neoklasik Realist Analizi			

Bu tez, Çin'in dış politikasını, Xi Jinping dönemi odaklı olarak neoklasik realizm kuramı çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Neoklasik realizm, uluslararası sistemin devlet davranışları üzerindeki etkisini kabul etmekle birlikte, dış politika kararlarının yalnızca yapısal etkenlerle değil, aynı zamanda lider algıları, stratejik kültür, ideolojik yapılar ve iç politik dinamiklerle birlikte şekillendiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Çin'in yükselen küresel gücünün arka planında yer alan hem sistemsel baskılar hem de içsel faktörler mercek altına alınmıştır.

İlgili perspektifte, ABD'nin sistemik baskılar yoluyla Çin'i dengeleme stratejileri ele alınmış olup, Çin'in bu stratejileri Xi Jinping'in liderlik vizyonu ve iç politik unsurlar kapsamında dış politik çıktılarına dönüştürme kapasitesi incelenmiştir. Nitekim sistemik baskılar ve içsel unsurlar tarafından şekillendirilen dış politika pratikleri, Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in Güney Çin Denizi Politikaları ve Tayvan'a yönelik tutumu ele alınarak açıklanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Çin, Neoklasik Realizm, Çin Rüyası, Aşağılanma Yüzyılı, Kuşak ve Yol Girişimi, Tayvan Politikası, Güney Çin Denizi Politikası.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Üniversitesi

ABSTRACT

Author' s	Name ve Surname	Tuğçe AKSOY		
	Student Number	20811401002		
	Department	Department of Political Science and International Relations / Department of International Relations		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assistant Professor Şeyma AKIN		
Title of the Thesis / Dissertation	A Neoclassical Realist Analysis of China's Foreign Policy in the Xi Jinping Era			

This thesis aims to analyze China's foreign policy within the framework of neoclassical realism, with a focus on the Xi Jinping era. Neoclassical realism acknowledges the impact of the international system on state behavior; however, it asserts that foreign policy decisions are shaped not only by structural factors but also by leadership perceptions, strategic culture, ideological structures, and domestic political dynamics. In this context, both the systemic pressures and internal factors that have contributed to China's rise as a global power are examined.

From this perspective, the United States' strategies to balance China through systemic pressures are discussed, and China's capacity to transform these strategies into foreign policy outcomes within the framework of Xi Jinping's leadership vision and domestic political elements is analyzed. Accordingly, foreign policy practices shaped by systemic pressures and internal factors are demonstrated through the Belt and Road Initiative, China's South China Sea policies, and its stance toward Taiwan.

Keywords: China, Neoclassical Realism, Chinese Dream, Century of Humiliation, Belt and Road Initiative, Taiwan Policy, South China Sea Policy.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
HARİTALAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
TEŞEKKÜR	ix
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI	4
ARAŞTIRMANIN SORULARI	4
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	5
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	5
ARAŞTIRMANIN BÖLÜM TASLAĞI	7
LİTERATÜR TARAMASI.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Realist Gelenek	10
1.1.1. Klasik Realizm.....	14
1.1.2. Yapısal Realizm/Neorealizm	19
1.1.3. Neoklasik Realizm	23
1.2. Neoklasik Realizm Çerçevesinde Dış Politika Analizi.....	26
1.2.1. Bağımsız Değişken Olarak Uluslararası Sistem	27
1.2.2. Ara/Müdahaleci Değişkenler	32
1.2.2.1. Lider İmajları ve Alguları	32
1.2.2.2. Stratejik Kültür	34
1.2.2.3. Devlet-Toplum İlişkileri	38
1.2.2.4. İç Kurumlar	40
1.2.3. Bağımlı Değişken Olarak Dış Politika Çıktıları	42

İKİNCİ BÖLÜM ÇİN DIŞ POLİTİKASININ BELİRLEYİCİ DİNAMİKLERİ

2.1. Uluslararası Sistemin Çin Dış Politikasına Etkisi.....	45
2.1.1. ABD'nin Çin'i Dengeleme Politikası	47

2.1.1.1. ABD'nin Asya-Pasifik (Hint-Pasifik) Stratejisi	52
2.2. Liderlik ve İç Politik Dinamiklerin Dış Politikaya Etkisi.....	59
2.2.1. Xi Jinping'in Liderlik Vizyonu ve Güç Konsolidasyonu	61
2.2.2. Stratejik Kültür: Liderlik Motivasyonları	65
2.2.2.1. Konfüçyüsçülük Düşüncesi	70
2.2.2.2. Aşağılanma Yüzyılı Anlatısı.....	72
2.2.2.3. Çin Milliyetçiliği.....	74
2.2.3. Devlet-Toplum İlişkilerinin Çin Dış Politikasına Etkisi.....	75
2.2.4. Parti, Ordu ve Bürokrasi Ekseninde İç Kurumların Dış Politikaya Etkisi79	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Xİ JİNPİNG DÖNEMİ ÇİN DIŞ POLİTİKA ÇIKTILARININ NEOKLASİK REALİST ANALİZİ

3.1. Xi Jinping Döneminde Çin'in Stratejik Dış Politika Pratikleri	82
3.1.1 Kuşak ve Yol Girişimi: Çin'in Küresel Etkileşim Ağı	82
3.1.2. Güney Çin Denizi Politikaları: Bölgesel Hakimiyet Stratejileri.....	88
3.1.3. Tayvan Politikası: Statü Sorunu ve Güç Projeksiyonu	97
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	107

HARİTALAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Görsel 1: Dış Politikada Neoklasik Realist Model (Şekil 1)	27
Görsel 2: Bağımlı Değişkenler Dizisi (Şekil 2)	43
Görsel 3: Güney Çin Denizindeki toprak taleplerinin yaklaşık boyutları (Harita 1). 91	
Görsel 4: Çin'in On Çizgi Hattı (Harita 2)	96

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIIB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
AUKUS	: Avustralya, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CNOOC	: Çin Ulusal Açık Deniz Petrol Şirketi
CNPC	: Çin Ulusal Petrol Şirketi
CNSC	: Merkezi Ulusal Güvenlik Komisyonu
CPEC	: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru
CPTPP	: Kapsamlı ve İlerici Trans-Pasifik Ortaklığı
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DPP	: Demokratik İlerici Parti
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECFA	: Boğazlar Arası Ekonomik İş birliği Çerçeve Antlaşması
FOIP	: Özgür ve Açık Hint-Pasifik
GÇD	: Güney Çin Denizi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
KYG	: Kuşak ve Yol Girişimi
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PLA	: Halk Kurtuluş Ordusu
PSC	: Politbüro Daimî Komitesi
QUAD	: Dörtlü Güvenlik Diyalogu
SINOPEC	: Çin petrol ve Kimya Şirketi
SOE	: Devlet Destekli işletmeler
TPP	: Trans-Pasifik Ortaklığı

TEŞEKKÜR

Akademik yolculuğum boyunca bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, sabırla rehberlik eden ve çalışmanın bugünkü hâlini alması noktasında değerli katkılar sunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Şeyma AKIN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu yolculukta attığım her adımda yanımda olan, fedakârlıklarıyla bana güç veren, her daim desteğini ve sevgisini hissettiren kıymetli anneme ve babama minnettirim. Onların sonsuz inancı, duaları ve emekleri olmasaydı, bugünlere gelmem mümkün olmazdı.

Tezin yazım süreci başta olmak üzere, her anımda yanımda yer alan sevgili eşime gönülden teşekkür ederim. Varlığıyla bana güç verdi, sabrıyla ve sevgisiyle bu süreci benimle birlikte omuzladı. Bu süreçteki katkısı ve desteği benim için her zaman çok kıymetli olacaktır.

Ayrıca, bu dönemde hayatımıza katılan sevgili kızım Zeynep Lina'ya teşekkür ederim. Onun gelişi, bu yoğun sürece tarifsiz bir mutluluk ve motivasyon kaynağı olmuştur.

GİRİŞ

Devlet davranışlarını açıklamak ve sistematize etmek amacıyla uluslararası ilişkiler disiplininde çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler arasında realizm, gerek köklerinin antik dönemlere kadar uzanması, gerekse devleti uluslararası sistemin temel aktörü olarak konumlandırması yönüyle öne çıkan bir teori geleneği olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda realist geleneğe dahil edilen klasik realizm, yapısal realizm/neorealizm ve neoklasik realizm; iş birliği olgusuna şüpheyle yaklaşımları, devlet merkezli bir bakış açısını benimsemeleri ve uluslararası sistemin anarşik doğasını kabul etmeleri gibi unsurlar bakımından ortak bir zeminde bulunmaktadır. Ancak klasik realizm insan doğasına, yapısal realizm uluslararası sistemin yapısına, neoklasik realizm ise bu iki düzeyin yanı sıra içsel değişkenlere de ağırlık vermesiyle belli açılardan birbirlerinden ayrılmakta, aynı zamanda ortak teorik zeminde yer almaları bakımından da birbirlerini tamamlayıcı nitelikler taşımaktadır.

Buradan hareketle özellikle neoklasik realizm, klasik ve yapısal realizmin açıklamakta yetersiz kaldığı noktalara odaklanarak özgün bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. İlgili bağlamda neoklasik realizm, önceki iki kuramın, devletlerin dış politika davranışlarının içsel süreçlerle olan etkileşimini büyük ölçüde göz ardı eden yaklaşımına karşı sistem düzeyindeki baskı ve fırsatların lider algıları, iç politik unsurlar ve stratejik kültür gibi birim düzeyindeki değişkenler aracılığıyla filtrelendiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla neoklasik realizmin hem dış hem de iç faktörleri dış politika yapım sürecinde bir arada değerlendiriyor olması, bu geleneğe daha esnek ve bütüncül bir analiz perspektifi kazandırmaktadır. Bu yönüyle neoklasik realizm, devletlerin belirli bir dönem içerisinde aynı sistemsel etkiler altında neden farklı dış politika davranışı sergiledikleri konusunu da açıklama potansiyeline sahiptir.

Bu kapsamda neoklasik realizm, yükselen bir güç olan Çin'in dış politika oluşum süreçlerinin anlaşılması bakımından işlevsel bir kuramsal perspektif sunmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren küresel alanda daha aktif bir rol üstlenen Çin, özellikle 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmasıyla birlikte küresel pazarlara entegrasyon sürecini hızlandırmış ve ekonomik anlamda

daha görünür bir aktör halini almıştır. Ancak bu süreç, Deng Xiaoping'den miras alınan düşük profilli dış politika anlayışının sürdürüldüğü bir dönem olması bakımından, dış politika yapım sürecinde daha ihtiyatlı bir tutumun benimsendiği bir dönemi yansıtmaktadır. Dolayısıyla Çin bu dönemde daha çok sistemik fırsatları değerlendirme odaklı bir yaklaşım benimsemiş, kolektif liderlik anlayışının da hâkimiyetiyle birlikte, stratejik kültür ve iç politik unsurların belirleyiciliği düşük tonlarda seyretmiştir. Nitekim dönemin bu karakteristiği, tez çalışmasının neden Xi Jinping dönemi ile sınırlandırıldığına anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

2013 yılında Xi'nin devlet başkanı olarak göreve gelmesiyle birlikte, iç politikada kapsamlı bir güç konsolidasyonu süreci yaşanmış ve bu doğrultuda daha kişiselleştirilmiş bir liderlik modeli inşa edilmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca karar alma süreçlerinde merkeziyetçiliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda stratejik vizyonun kurumsallaştırılması ve ulusal kimliğin yeniden tanımlanması açısından da belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Xi'nin göreve gelmesinin ardından ortaya koyduğu “Çin rüyası” (*Chinese dream*) ve “başarı için çabala” (*striving for achievement*) gibi söylemler, Çin'in yeniden büyük bir güç olma hedefini sembolize ederken, bu idealin dayandığı tarihsel zemin ise “aşağılanma yüzyılı” (*Century of Humiliation*) anlatısı üzerinden kurgulanmıştır. Bu çerçevede Xi dönemi Çin dış politikasının, söz konusu yüzyıldan önceki döneme geri dönme gayesi üzerinden daha iddialı ve proaktif bir yönelim sergilediği değerlendirilmektedir (Ye, 2019). Dolayısıyla Xi döneminde yaşanan bu paradigma değişimi, iç politik unsurların dış politika yapım sürecindeki rolünü önceki dönemlere kıyasla daha görünür kılması bakımından, bu dönemin neoklasik realizm çerçevesinde analiz edilmesini kuramsal açıdan daha anlamlı ve açıklayıcı hale getirmektedir.

Xi dönemi Çin dış politikasında meydana gelen bu dönüşüm, esasında hem sistemsel baskı ve fırsat unsurlarının hem de iç politik süreçlerin karmaşık etkileşimi neticesinde ortaya çıkan bir süreç olarak okunmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin, özellikle Asya-Pasifik -veya kendi söylemiyle Hint-Pasifik- bölgesi üzerinden Çin'i dengeleme ve sınırlandırma stratejileri geliştirmesi, buna karşılık bölgedeki devletlerin ise “korunma stratejisi” (*hedging strategy*) adı altında ABD ile yakınlaşması, Pekin

açısından sistemsal bir baskı unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda ABD'nin “yeniden dengeleme” (*rebalancing*) stratejisinden “Dörtlü Güvenlik Diyalogu” (*Quadrilateral Security Dialogue, QUAD*) ve “Avustralya, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri” (*Australia, United Kingdom, United States, AUKUS*) gibi çok taraflı güvenlik mekanizmalarına uzanan politikaları, Çin tarafından yalnızca bölgesel düzeyde değil, aynı zamanda küresel ölçekte de kendisine yönelik bir kuşatma stratejisi olarak algılanmaktadır (Paul, 2014). Bu durum, Çin'in dış politika davranışlarını büyük güç rekabetinin şekillendiği uluslararası sistem bağlamında anlamlandırmayı mümkün kılmaktadır.

Bu çerçevede, sistem düzeyindeki baskılar ile Xi liderliğinde kurumsallaşan ideolojik ve stratejik yönelimler, Çin'in artan kapasitesini dış politika pratiklerine yansıtan temel dinamikler olarak ön plana çıkmaktadır. İlgili bağlamda “Kuşak ve Yol Girişimi, KYG” (*Belt and Road Initiative*), Güney Çin Denizi (GÇD) politikaları ve Tayvan meselesi söz konusu dinamiklerin somutlaştığı üç temel dış politika alanı olarak değerlendirilmektedir.

Bu minvalde, 2013 yılında ilan edilen KYG, Çin'in küresel ölçekte siyasi ve stratejik nüfuz inşa etme çabalarının jeoekonomik boyutunu temsil etmektedir. Xi döneminde ABD'nin de taraf olduğu TPP gibi girişimlere karşı konumlanan KYG, aynı zamanda Xi'nin küresel liderlik iddialarını ekonomik büyüme modeli üzerinden şekillendirme vizyonunu da yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra Çin'in GÇD politikaları ise, ABD'nin bölgede hak iddia eden devletlerle geliştirdiği iş birlikleri ve serbest seyir operasyonları nedeniyle stratejik bir gerilim alanı olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda bölgenin enerji güvenliği ve kıyıdaş devletlerin ekonomik çıkarları açısından taşıdığı önem, Çin'in tarihsel ve ideolojik referanslarıyla birleştiğinde, bölgesel egemenlik iddialarını güçlendiren bir unsur haline gelmektedir. Tayvan meselesi ise, Çin'in ulusal birlik söylemiyle doğrudan ilişkili olmasının yanı sıra, ABD'nin desteğiyle dışsal baskılar altında şekillenen sembolik bir alan olarak Xi dönemi dış politika pratiklerinde öne çıkmaktadır.

Sonuç itibarıyla bu üç örneğin seçilmesinin nedeni, Xi döneminde merkezi bir öneme sahip olmalarının yanı sıra, analitik düzlemde sistemsal baskılar ve içsel

faktörler bakımından belirgin ortaklıklar sunmalarıdır. Öyle ki söz konusu alanların tamamı, ortak bir sistemsel baskı unsuru olarak ABD'nin bölgesel ve küresel stratejilerinden etkilenmekte olup, aynı zamanda ulusal canlanma, Çin rüyası, aşağılanma yüzyılı anlatısı, Konfüçyüsçülük ve Çin milliyetçiliği gibi ideolojik ve tarihsel referanslarla şekillenen benzer bir ara değişken yapısına dayanmaktadır. Bu nedenle her bir dış politika çıktısı, ayrı ayrı bağımsız ve ara değişken başlıkları açılmaksızın kendi bütünlüğü içerisinde ele alınmış, böylelikle hem ortak temaların altı çizilmiş hem de gereksiz tekrarların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu yönleriyle tez, mevcut literatürde genellikle parça parça incelenen Xi dönemi dış politika alanlarını bir arada ele alarak analitik bir çerçeve sunmayı hedeflenmekte ve üç vaka üzerinden kuramsal bir açıklama gücünün arayışını ortaya koymaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tezin temel amacı, Xi Jinping döneminde Çin dış politikasında yaşanan dönüşümü, neoklasik realizmin kuramsal çerçevesi doğrultusunda analiz etmektir. Xi'nin iktidarı süresince Çin'in uluslararası sistemdeki rolü, etkisi ve yönelimi belirgin biçimde değişmiş, dış politika tercihleri ise daha müdahaleci, iddialı ve çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Bu çerçevede tez, Çin'in dış politikasında gözlemlenen stratejik yön değişimlerini incelerken, sistem düzeyindeki dışsal baskılar ile liderlik faktörü başta olmak üzere, içsel politik dinamiklerin dış politika karar alma süreçleri ve sonuçları üzerindeki etkilerini bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

ARAŞTIRMANIN SORULARI

Bu tezde yanıt aranan araştırma soruları temel olarak şunlardır:

1. Xi Jinping dönemi Çin dış politikasının dönüşümünü açıklayan temel dinamikler nelerdir?
2. Neoklasik realizm, Xi dönemi Çin dış politikasını açıklamada nasıl bir katkı sağlamaktadır?
3. ABD'nin bölgesel ve küresel stratejileri, Çin'in dış politika pratiklerini nasıl şekillendirmektedir?

4. Çin dış politikasının oluşum sürecinde sistemik baskı unsurlarıyla etkileşim içine giren iç politik dinamikler nelerdir?
5. KYG, GÇD ve Tayvan örnekleri, sistem düzeyindeki baskılar ile iç politik faktörlerin etkileşimi bağlamında nasıl açıklanabilir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel araştırma yöntemine dayalı ve teorik-analitik bir bütünlük içinde kaleme alınan bu çalışmada bağımsız değişken (uluslararası sistem), ara değişkenler (liderlik, ideolojik etmenler ve stratejik kültür) ve bağımlı değişken (dış politika çıktıları) arasında nedensel anlamda ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, literatür taraması ve doküman incelemesi kapsamında İngilizce ve Türkçe yazılan/yayınlanan ikincil kaynaklar, akademik makaleler, kitaplar, analizler, lider konuşmaları/açıklamaları, raporlar ve medya haberleri/analizleri kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışma temelde, 2013 sonrası dönemi, yani Xi Jinping'in devlet başkanı olarak göreve gelmesiyle birlikte başlayan süreci kapsamaktadır. Bu tarihsel eşik, Çin dış politikasında hem söylem hem de uygulama düzeyinde belirgin bir dönüşümü ifade ettiği için özellikle seçilmiştir. Çalışma, Çin'in dış politikasını sistematik biçimde incelemek için neoklasik realizmin öngördüğü üzere, sistemik unsurların yanı sıra liderlik vizyonu, iç ideolojik yönelimler ve tarihsel anlatıları da kapsamına almaktadır. Bu bağlamda çalışmada KYG, Çin'in GÇD politikaları ve Tayvan'a yönelik tutum olmak üzere üç temel olay üzerinden inceleme gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede KYG'nin özellikle inceleme kapsamına alınmasının temelinde, projenin yalnızca ekonomik kalkınma hedefiyle sınırlı olmaktan ziyade, çok katmanlı jeopolitik ve ideolojik vizyonun bir taşıyıcısı konumunda bulunması yer almaktadır. Bunun yanı sıra çalışma kapsamında yalnızca GÇD ve Tayvan'a yönelik politikaların ele alınmasının, buna karşın Orta Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi diğer bölgelerin bu kapsamın dışında bırakılmasının sebebi ise, Çin dış politikasının bu bölgelere yönelik tutumunun küresel rekabette ikincil önemde etkide bulunduğu alanlar olması olarak açıklanmaktadır. Çin'in bu bölgelerle olan etkileşimi çoğu zaman jeopolitik bir

kriz ya da tarihsel hak iddiası bağlamında değil, genel olarak kalkınma ortaklığı, ticaret diplomasisi ve enerji güvenliği gibi konular düzeyinde seyretmektedir. Dolayısıyla bu alanların analiz kapsamına alınmamasıyla, konunun geniş bir alana yayılması önlenmiş ve kuramsal tutarlılık korunmaya çalışılmıştır.

Ayrıca bu tez çalışmasının üçüncü bölümünde, Xi dönemi Çin dış politikasına ilişkin seçilen örnek politika alanları kategorize edilirken sistematik bir ölçme yöntemi değil, daha çok teoriye uygun olacak biçimde, içeriksel olarak uyum ve kuramsal anlamda bağlayıcılık kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Diğer bir ifadeyle, politika pratikleri seçiminde kullanılan başlıca ölçütler, bu alanlarının teorik çerçeveye ne derece örtüştüğü, lider odaklı analiz yapmaya ne kadar elverişli olduğu ve dış politika analizine ne düzeyde açıklayıcı katkı sunduğu olmuştur. Ancak bu yaklaşım, dış politika çıktılarının görece önem düzeyinin veya her bir politikanın iç ve/veya dış etkenlerden ne ölçüde etkilendiğinin sistematik olarak karşılaştırılmasına imkân tanımamıştır. Örneğin, hangi politikanın Çin'in "çekirdek çıkarları" bağlamında daha öncelikli olduğu ya da hangisinin liderin siyasi performans meşruiyetine daha fazla katkı sağladığı gibi sorular, mevcut yapı içinde net bir metodolojik ölçüte dayandırılmamıştır. Dolayısıyla politika pratiklerinin seçiminde ölçülebilir kriterlerin eksikliği, araştırma bulgularının genellenebilirliğini kısıtlamış ve bu durum çalışmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak bu sınırlılığı aşmak ve benzer araştırmalarda daha sistematik bir çerçeve geliştirmek amacıyla, gelecek araştırmalara yönelik bir öneri olarak; dış politika pratiklerinin seçiminde lider söylemlerinde yer alma sıklığı, kaynak ve bütçe tahsisi veya medya görünürlüğü gibi daha somut ve ölçülebilir göstergelere dayalı yöntemlere başvurulması, bu seçimin daha genel geçer temellerle gerekçelendirilmesini mümkün kılabilir. Bu tür bir yaklaşım politika alanı seçiminin yalnızca kuramsal uyum temelinde değil, aynı zamanda ampirik olarak da gerekçelendirilmesini sağlayarak dış politika pratiklerinin önem derecelerine göre sıralanmasını mümkün kılacaktır. Böylelikle hem dış politik çıktıların seçiminin meşruiyeti artabilir hem de neoklasik realizm çerçevesinde geliştirilecek öngörülerin tutarlılığı ve açıklayıcılığı güçlendirilebilir.

ARAŞTIRMANIN BÖLÜM TASLAĞI

Çalışmanın birinci bölümünde neoklasik realizmin hangi kuramsal ve tarihsel süreçlerden geçerek ortaya çıktığının anlaşılması amacıyla, realizm kuramının evrimsel gelişimine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, klasik realizmden yapısal realizme uzanan kuramsal süreklilik ele alınmış, devamında ise neoklasik realizmin dış politika analizindeki temel savları ile bağımsız, ara ve bağımlı değişken sistematığı açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise neoklasik realizmin temel değişken savlarının sırası izlenerek, öncelikle Çin dış politikasını etkileyen sistem düzeyindeki baskılar, yani bağımsız değişkenler ele alınmıştır. Bu kapsamda özellikle ABD'nin Hint-Pasifik bölgesi üzerinden Çin'i sınırlandırmaya yönelik stratejileri değerlendirilmiş; ardından bu sistemsel baskıların, Xi Jinping dönemiyle birlikte ön plana çıkan liderlik vizyonu, iç politik faktörler, stratejik kültür ve tarihsel anlatılar gibi birim düzeyindeki ara değişkenler aracılığıyla nasıl filtrelendiği analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise söz konusu sistemsel ve birim düzeyli değişkenlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan dış politika çıktıları, yani neoklasik realizmin bağımlı değişkeni ele alınmıştır. Bu bağlamda, Xi döneminde önemini koruyan ve/veya belirginleşen dış politika alanlarından KYG, GÇD politikaları ve Tayvan'a yönelik stratejiler vaka çalışması olarak incelenmiştir. Bu alanlar, Xi döneminde sistematik baskılar, iç politik faktörler ve liderlik algısının etkileşimi bağlamında öne çıkan, yoğunlaşan veya yeni boyutlar kazanan politika çıktıları olarak seçilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Çin dış politikasını neoklasik realizm çerçevesinde ele alan literatür, genel olarak belirli vaka çalışmaları üzerinden analizler ortaya koymuştur. Bu bağlamda farklı bölgesel ve konu odaklı çalışmalarda, neoklasik realizmin açıklayıcılığı sistemsel ve yerel dinamiklerin etkileşimi üzerinden ele alınmıştır.

Tek vakaya odaklanan çalışmalar arasında Kazakistan örneği üzerinden Çin dış politikasını inceleyen Aydın (2024), neorealizmin yetersizliğini vurgulayarak, Çin dış

politikasının hem sistemselsel hem de yerel faktörlerden etkilenecek oluşturulduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Heriawan ve Abiwawanti (2022) ise, Çin'in Doğu ve GÇD politikalarını ele alarak, uluslararası sistemin stratejik davranışları şekillendirdiğini, ancak Çin'in gerçek bir deniz gücü oluşturma arzusunun içsel bir değişken olarak öne çıktığını vurgulamıştır.

ABD-Çin rekabeti ekseninde yürütülen çalışmalarda ise, Ikenberry (2014), ABD'nin Çin'in yükselişine karşı dengeleme stratejileri geliştirdiğini vurgulamıştır. Schweller (2014) ise Çin gibi yükselen güçlerin Batı değerlerine karşı alternatif düzen kurma eğilimini milliyetçilik temelinde açıklamıştır. He (2017) ise iki ülke ilişkilerini yalnızca güç dengesi üzerinden değil, liderlerin tehdit algıları ve çıkar tanımları üzerinden yorumlayarak neoklasik realizmin açıklayıcılığına dikkat çekmiştir. Schweller (2018) de benzer biçimde, ABD'nin milli çıkarlarını hegemonik liderliği koruma yönünde, Çin'in ise milliyetçi söylemleri dış politikada daha iddialı bir çizgiyi meşrulaştırmak için kullandığını ortaya koymuştur.

Çin'in bölgesel girişimlere yaklaşımına odaklanan literatür incelendiğinde ise Ye (2015) tarafından yapılan bir çalışma da TPP gibi oluşumların Çin'i sınırlama amacı taşıdığını, buna karşılık Çin'in KYG ile alternatif bir jeoekonomik vizyon geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Liou (2025) ise KYG'yi neoklasik realizm bağlamında ele alarak, liderlik algıları ve devlet destekli işletmelerin kapasitesinin bu stratejiyi mümkün kıldığını, sistemik fırsatların ise uygulama alanını genişlettiğini ileri sürmektedir.

Ulusal çıkar ve stratejik kültür boyutunu öne çıkaran çalışmalar incelendiğinde Ye (2019), Çin'in çıkar anlayışındaki dönüşümü üç evre üzerinden ele almakta ve özellikle 2000'lerin sonundan itibaren Tayvan ve GÇD'nin "çekirdek çıkar" olarak tanımlandığını göstermektedir. Sørensen (2013) ise Çin dış politikasındaki agresifleşmenin yalnızca sistem kaynaklı baskılarla değil, aynı zamanda içsel politik süreçlerle de açıklanabileceğini öne sürmektedir.

Tayvan üzerine odaklanan literatürde ise Sang (2017), Çin'in hangi koşullar altında Tayvan ile birleşebileceğini sorunsallaştırarak dışsal baskılar ile iç politik

dinamiklerin etkileşimini öne çıkarmıştır. Benzer şekilde Baş (2025), Xi döneminde Tayvan politikasının şekillenmesinde hem liderlik faktörü hem de parti stratejilerinin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç itibarıyla literatür genel olarak Çin dış politikasının neoklasik realizmle açıklanabilirliğini farklı düzeylerde tartışmaktadır. Bu tez çalışması da yapılan çalışmaların ortaya koyduğu bulgular ve tartışmalar dikkate alındığında, Xi Jinping dönemi Çin dış politikasını KYG, GÇD ve Tayvan örnekleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Realist Gelenek

Uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde geliştirilen teorik yaklaşımlar, devletlerin ve toplumların karşılaştığı çeşitli sorunları analiz etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yürütülen entelektüel çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Baylis, 2008: 70). Bu bağlamda her bir teori, içinde doğduğu tarihsel ve politik koşullar doğrultusunda belirli sorun alanlarına odaklanmakta ve bu sorunlara özgü açıklayıcı modeller geliştirerek, birbirini tamamlayan ve eleştiren bir teorik yapıyı da beraberinde getirmektedir (Aydın, 2004: 34). Dolayısıyla teoriler üzerine geliştirilen eleştirel bakış açıları, zaman içinde teorik çeşitliliğin artmasına ve metodolojik olarak dönüşümüne katkı sağlayarak daha bütüncül analizlerin ortaya konmasına imkân tanımaktadır.

Bu minvalde realist teori de benzer koşullar altında şekillenerek, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından, uluslararası ilişkilerde barışçıl ve iş birliğine dayalı bir düzenin tesisini öngören idealist yaklaşıma karşı bir eleştiri zemini üzerinden gelişme göstermiştir. Ancak realizmin düşünsel temelleri, yalnızca 20. yüzyılda ortaya çıkan kuramsal bir tepkiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Antik Çağ'dan itibaren Sun Tzu, Thucydides, Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes ve Carl von Clausewitz gibi isimlerin strateji, iktidar ve insan doğasına ilişkin çözümlenmeleri, bu kuramsal geleneğin tarihsel arka planını oluşturmuş ve teorik çerçevesine yön vermiştir (Arı, 2011: 172; Kumar, 2022). Böylelikle realizm, geriye dönük bir okumayla kendi entelektüel geçmişini inşa etmiş ve bu düşünürler, uluslararası ilişkiler literatüründe realist geleneğin erken dönem öncülleri olarak konumlandırılmıştır.

İlgili bağlamda M.Ö. 6. yüzyılda Antik Çin döneminde yaşamış olan filozof ve stratejist Sun Tzu'nun *Art of War* isimli eseri, dönemin siyasal ve askeri dinamiklerini analiz eden ve savaş stratejileri noktasında politika yapıcılara tavsiye niteliği taşıyan realist perspektifli bir çalışma olarak öne çıkmaktadır (Sun Tzu, 2008: 38-43; Viotti ve Kauppi, 2024: 35-36). Bunun yanı sıra Yunan tarihçi Thucydides, M.Ö. 5. yüzyılda

güç politikası üzerine yazmış olduğu *History of the Peloponnesian War* adlı eserinde, Atina ile Sparta arasındaki mücadeleyi analiz ederek, uluslararası ilişkileri belirleyen temel dinamiğin ahlaki normlar değil, ulusal çıkarlar olduğunu ileri sürmüştür (Doak, 2007: 21-22; Thucydides, 2017; Viotti ve Kauppi, 2024: 42). Thucydides'in güç arayışına dayalı bu yaklaşımı, birkaç yüzyıl sonra İtalyan politikacı Niccolò Machiavelli tarafından daha sistematik biçimde ele alınmıştır. Machiavelli, 1513 yılında kaleme aldığı *The Prince* adlı eserinde, siyasal iktidarın bekası uğruna güç kullanımının ve gerekli görüldüğünde ahlak dışı davranışların meşru sayılabileceğini savunarak, iktidar ve güç kavramlarına dair kapsamlı bir analiz çerçevesi sunmuştur (Doyle, 2016: 263; Machiavelli, 2001: 20).

Nitekim Machiavelli'nin güç, çıkar ve güvenlik odaklı siyaset anlayışı, realist geleneğin temellerini oluştururken, bu düşünsel miras, İngiliz düşünür Thomas Hobbes tarafından, bireyin doğasına ve siyasal düzenin kaynağına ilişkin daha kapsamlı bir çerçeve ile derinleştirilmiştir. Hobbes, insan doğasının bencil ve rekabetçi olduğunu savunduğu *Leviathan* adlı eserinde, güvenliğin sağlanabilmesi için güçlü bir otoriteye duyulan ihtiyacı, uluslararası sistemin anarşik doğasıyla ilişkilendirerek çatışmanın kaçınılmazlığına dikkat çekmiştir. (Donnelly, 2022: 22; Hobbes, 1651: 76). Hobbes'un birey düzeyinden, devlet düzeyine taşıdığı ve kaynağını doğa durumunun anarşik yapısından alan çıkar çatışmaları, 19. yy'ın ilk yarısında Prusyalı stratejist Carl von Clausewitz'in savaşın doğasına ve devletler arası ilişkilerdeki stratejik önemine odaklanmasıyla birlikte farklı bir perspektif kazanmıştır. Devletler arası meydana gelen çatışma ve savaflara yönelik geliştirdiği stratejiler ile öne çıkan Clausewitz, 1832'de yayınlanan *On War* isimli eseriyle, savaş, güç ve politika arasında kurduğu bağlam ile teorik çerçevede ağırlık kazanmıştır (Clausewitz, 2007: 28-30; Kaufman, 2022: 103; Viotti ve Kauppi, 2024: 182-183).

Bu tarihsel birikim, realizmin temel argümanları olan, insan doğasının bencilliği, anarşik uluslararası yapı, devletin birincil aktör olduğu varsayımı ve ulusal çıkarların önceliği gibi unsurların erken dönem düşünsel zeminden beslenerek zamanla disiplinin teorik omurgasına dönüşmesini sağlamıştır. Bu nedenle söz konusu entelektüel miras, yalnızca modern realizmin tarihsel arka planını oluşturmakla

kalmayıp, aynı zamanda kuramsal temellerine de ışık tutmaktadır. Böylelikle realizmin modern uluslararası ilişkiler literatüründeki teorik pozisyonu, yalnızca uluslararası sistem içerisindeki gelişmelere tepki olarak değil, aynı zamanda tarihsel süreklilik arz eden fikirsel bir evrim süreci olarak da değerlendirilmektedir.

Bahsi geçen tarihsel temeller üzerinde yükselen realizm, 20. yüzyılın ilk yarısında idealist yaklaşımların pratikte uygulanabilirliğinin sorgulanmasının ardından Edward H. Carr'ın çalışmalarıyla birlikte kuramsal bir boyut kazanmış ve uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde sistematik bir yer edinmeye başlamıştır. ABD Başkanı Woodrow Wilson öncülüğünde geliştirilen, self-determinasyon, kolektif güvenlik ve açık diplomasi gibi ilkelere dayanan idealist yaklaşım, devletler arası ilişkilerin, kurulacak uluslararası bir organizasyon aracılığıyla düzenlenmesi suretiyle barışın sürdürülebilir kılınabileceği inancını temel almıştır (Sandıklı ve Kaya, 2012: 135-136). Bu idealler doğrultusunda kurulan Milletler Cemiyeti, başlangıçta barış umudunu temsil etmiş olsa da 1920'li ve 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasi krizler karşısında işlevsiz kalmış; bu durum, söz konusu yaklaşımların “Wilsoncu idealizm” veya “ütopyik liberalizm” olarak eleştirilmesine neden olmuştur (Carr, 1946: 36-38; Rosenboim, 2023: 133). Bu çerçevede idealist politikaların pragmatik olmayan sonuçlara yol açmasıyla birlikte uluslararası sistemde daha gerçekçi ve güç temelli yaklaşımlar görünür bir hal almıştır.

Süreç itibarıyla idealist argümanların gerçek dünya politikaları ve devletler arası güç mücadeleleri ile uyumsuzluğunu vurgulayan realistler, uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar unsurlarını devletler arası ilişkilerin temel dinamikleri olarak öne sürmüşlerdir (Aydın, 2004: 35). Bu bağlamda Edward H. Carr'ın 1939'da yayınlanan *The Twenty Years Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations* adlı çalışması, idealizme yönelik ilk sistematik eleştirilerden biri olarak öne çıkmaktadır (Carr, 1946; Sørensen, Møller ve Jackson, 2022: 41). Carr, bu çalışmasında “ütopyacılık” anlayışını ve bu anlayışın uluslararası sistem içerisindeki sorunlara karşı sınırlılıklarını derinlemesine analiz etmiştir. Bu noktada ütopyacılık anlayışıyla ortaya konulan fikirleri, gerçeklikten kopuk ve üzerinde yeterince düşünülmeden ortaya atılmış, gösterişli projeler olarak nitelendirerek, bu projelerin

başarısızlığıyla birlikte ütopyik dönemin sona erdiği süreci ise “gerçekçilik” döneminin başlangıcı olarak addetmiştir (Carr, 1946: 10). Netice itibarıyla Carr’ın ütopyacılık ve gerçekçilik üzerine ortaya koyduğu analizler, idealizm-realizm tartışmalarını şekillendirerek, iki yaklaşımın güçlü ve zayıf yönlerini ön plana çıkarmanın yanı sıra realizmin hâkim teorik yaklaşım olarak benimsenmesinde kritik bir rol üstlenmiştir.

Bu bilgiler ışığında realizm, uluslararası ilişkileri açıklamada insan doğasına dayalı bir varsayımı merkeze alarak gelişme göstermiştir. Bu yaklaşıma göre birey, çıkar odaklı ve güç arayışına eğilimli olmakla birlikte, bu özelliklerin devlet davranışlarına da yansıdığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla realist düşünce geleneği, dış politikada rasyonel ve kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışan devletlerin varlığını temel alırken, karar alıcıların bireysel düzeydeki tutum ve yönelimlerinin uluslararası sisteme etki etme potansiyelini de göz önünde bulundurmaktadır (Kauppi ve Viotti, 2024: 199-202). Bu çerçevede uluslararası sistemde devletlerin üstünde başka bir otoritenin bulunmadığı varsayımı, anarşik bir uluslararası sistemi ortaya çıkarmakta ve bu durum devletleri kendi güvenliklerini sağlama yükümlülüğüyle karşı karşıya bırakmaktadır. Dolayısıyla güç dengesi ve güvenlik ikilemi gibi kavramlar, böylesi bir anarşik yapı içerisinde, istikrarın sağlanması noktasında temel araçlar olarak görülmektedir.

İlgili perspektifte realist gelenek, tarihsel gelişimi içinde, değişen uluslararası koşullara bağlı olarak, klasik realizm, yapısal realizm/neorealizm ve neoklasik realizm şeklinde farklı kuramsal yorumlara ayrılmış ve disiplin kapsamındaki teorik açıklayıcılığını zaman içinde genişletmiştir (Glaser, 2014: 248). Bu çerçevede, realizmin kuramsal evriminin değerlendirilmesi, tarihsel bir kronoloji sunmaktan ziyade, uluslararası sistemin dönüşen doğası ve bu dönüşümün dış politika analizine etkisi bakımından teorik bir arka plan sunmayı amaçlamaktadır. Nitekim öncelikli olarak klasik realizm ve yapısal realizm gibi önceki kuramsal yönelimlere değinmek, esasen neoklasik realizmin hangi düşünsel temeller üzerinde yükseldiğini ve hangi kuramsal boşluklara yanıt olarak şekillendiğini ortaya koymak açısından işlevsel bulunmaktadır. Netice itibarıyla realizmin kuramsal gelişim sürecine dair yapılacak bu teorik inceleme, çalışmanın ana odak noktasını oluşturan Xi Jinping dönemi Çin dış

politikasının neoklasik realist perspektiften analizine teorik bir zemin sunmakta ve analiz sürecinde referans alınacak temel argümanların tarihsel bağlamını ortaya koymaktadır.

1.1.1. Klasik Realizm

Uluslararası ilişkileri güç merkezli bir perspektifte değerlendiren realist geleneğin disiplin içerisinde sistematik bir teoriye dönüşmesi, İkinci Dünya Savaşı itibarıyla klasik realizmin kuramsal düzeyde ağırlık kazanması ile mümkün olmuştur. Klasik realizm, realist geleneğin tarihsel sürekliliğini modern teorik çerçeveye oturtarak gelişimini sürdürmüştür, bu süreçte kuramsal derinliğini Reinhold Niebuhr'un etik-felsefi yorumları ve Hans J. Morgenthau'nun güç merkezli analizlerinden alırken, uygulamadaki yansımalarını ise Henry Kissinger'ın dış politika pratiği üzerinden somutlaştırmıştır (Sørensen vd., 2022: 76-79). Böylelikle, yalnızca güç, çıkar ve güvenlik kavramları çerçevesinde devlet davranışlarını açıklayan bir teori olmanın ötesine geçen klasik realizm, insan doğasına ilişkin varsayımlar, etik-siyasal sorgulamalar ve dış politika pratiğine yönelik yorumlarıyla hem kuramsal düzlemde hem de uygulama alanında çok katmanlı düşünsel çeşitliliğe sahip bir yapıya bürünmüştür.

Bu bağlamda, klasik realizmin entelektüel inşasında Hans J. Morgenthau'nun merkezi rolü yadsınamaz olmakla birlikte, bu kuramsal çerçevenin düşünsel altyapısı önemli ölçüde Reinhold Niebuhr'un fikirlerinden beslenmiştir. Niebuhr, teolojik bir perspektiften hareketle, insanın günaha ve kötülüğe eğiliminin yalnızca bireysel düzeyde değil, devlet düzeyinde de etkili olduğunu, dolayısıyla uluslararası siyasetin kaçınılmaz olarak güç ve çıkar mücadelesi ekseninde şekillendiğini öne sürmüştür. Bu çerçevede Niebuhr, 1932 yılında yayınlanan *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics* adlı çalışmasında, bireylerden yola çıkarak, devletlerin de çıkar odaklı hareket ettiğini ve bu nedenle siyasetin doğasının ahlaki ideallerden ziyade güç dinamikleriyle şekillendiğini ele almıştır (Arı, 2011: 186; Niebuhr, 1932). Niebuhr'un insan doğasına ilişkin bu yaklaşımı, özellikle güç ve çıkar arasındaki ilişkinin insan doğasına içkin olduğu fikri noktasında, Morgenthau'nun klasik realizm anlayışına etki eden temel düşünsel kaynaklardan biri olmuştur.

Bu minvalde Morgenthau, devlet davranışlarını ve uluslararası siyasetin işleyişini güç ilişkileri temelinde açıklayan realist yaklaşımıyla, klasik realist kuramın inşasında öncü bir figür olarak öne çıkmaktadır. Morgenthau, savlarını, 1948 yılında yayınlanan, klasik realist okulun ana omurgasını oluşturan *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* isimli çalışmasında detaylandırmış ve realist teorinin temel ilkelerini teşkil eden prensipleri de yine bu kitapta ele almıştır (Griffiths, Roach ve Solomon, 2009: 52; Morgenthau, 1948). Güç mücadelesinin uluslararası politikaya yön veren birincil unsur olduğu konusunda kapsamlı bir görüş sunan bu çalışma, devletler arası ilişkilerin güç ve çıkar kavramları bağlamında analiz edilmesinde sistematik bir referans kaynağı olarak kabul edilmektedir (Morgenthau, 1985: 35-36).

Morgenthau'ya göre güç, bireylerin veya devletlerin birbirleri üzerindeki etki alanını ifade etmekte olup bu etki, fiziksel baskı unsurlarıyla sağlanabileceği gibi, psikolojik yöntemlerle de uygulanabilmektedir. Bu bağlamda bir devletin askeri güç kapasitesi, o devletin gücünü belirleyen kritik bir faktör olmasının yanı sıra savaş tehdidi durumunda bir diğer ulusun algı mekanizmasını etkilemek adına maddi güç unsurlarını artırmak ve böylelikle tehdidin riske dönüşmesi noktasında caydırıcılık sağlamak olarak da tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle Morgenthau'nun güç kavramı, politika yapıcıların elinde bulundurduğu otorite ile halkın zihinlerini kontrol etmeye hasıl olduğu durumu karşılayan bir algı mekanizmasını ifade etmektedir (Knutsen, 1992: 224; Morgenthau, 1985: 32-34). Bu yönüyle güç, yalnızca somut kapasitelere değil, aynı zamanda algıların yönetilmesine ve stratejik etkileşime dayalı çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Bu çok katmanlı güç anlayışı, uluslararası siyasette güç kullanımının yalnızca askeri ya da ekonomik araçlarla sınırlı olmadığını, aksine devletlerin birbirlerine karşı izlediği stratejik tutumlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Morgenthau'nun güç olgusunun algısal ve stratejik yönlerine yaptığı vurgu, uluslararası politikaya ilişkin yaklaşımını daha anlaşılır kılmaktadır. Nitekim Morgenthau, uluslararası politikayı, devletler arasındaki her türlü iletişim ve etkileşimin ötesinde, özellikle devletlerin birbirlerine karşı yürüttükleri güç

mücadelesindeki dinamizm üzerinden tanımlamaktadır. Bu güç mücadelesi ise, yalnızca çatışma ya da rekabetle sınırlı olmayıp, devletlerin uluslararası sistemde güç elde etme arzusunu yönlendiren temel güdülerle anlam kazanmaktadır. Söz konusu güdüler arasında en belirgin olanı ise Morgenthau'nun kuramında merkezi bir konuma sahip olan "çıkar" kavramıdır (Morgenthau, 1985: 5-7; Schmidt, 2007: 51). Bu bağlamda, politikanın temelini oluşturan çıkar kavramı, insan doğasında yer alan objektif normların bir yansıması olarak politik davranışları şekillendirmede baskın bir rol oynamaktadır.

Nitekim devletlerin ulusal çıkar beklentilerine uygun politikalar üretme çabası, zaman içinde uluslararası sistemin anarşik doğasını pekiştirmekte ve devletleri askeri güç kapasitelerini maksimize etme yönünde stratejik tercihler geliştirmeye sevk etmektedir. Caydırıcılık hedefiyle karakterize edilen bu süreç, nihai olarak "güvenlik ikilemi" durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Griffiths vd., 2009: 25; Herz, 1950: 157). Dolayısıyla devletlerin güvenlik arayışının diğer devletlerde yarattığı tehdit algısı, silahlanma yarışıyla sonuçlanmakta ve klasik realizm, güvenlik ikilemini bertaraf etmenin bir yolu olarak 'güç dengesi' stratejisini önermektedir. Nitekim Morgenthau, güç dengesini, devletlerin ulusal çıkarlarını maksimize etme çabası ile uluslararası sistemde istikrarı sürdürme zorunluluğu arasında bir denge mekanizması olarak ele almış ve bu kavramı stratejik bir dış politika aracı olarak tanımlamıştır (Morgenthau, 1958: 6; Morgenthau, 1985: 187-190; Schmidt, 2007: 52). Bu doğrultuda güç dengesi, klasik realizm çerçevesinde uluslararası sistemin anarşik doğasını dengeleyici bir mekanizma olarak değerlendirmekte, bu kapsamda hem devletlerin egemenliklerini koruma aracı hem de uluslararası sistemde varlıklarını sürdürebilmeleri adına stratejik bir gereklilik olarak ele alınmaktadır.

Güç dengesi üzerine geliştirilen bu bakış açısı, soğuk savaş dönemi ve sonrasında uluslararası politikanın şekillendirilmesinde de kilit bir rol üstlenmiştir. Bu minvalde güç dengesi yaklaşımı, soğuk savaş dönemine gelindiğinde de devletlerin hem birbirleriyle doğrudan çatışmaya girmesini engelleyen hem de uluslararası sistemin sürdürülebilirliğini güvence altına alan bir mekanizma olarak görülmüş ve büyük güçler arasındaki rekabetin yönetilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu

bağlamda güç dengesi kavramını klasik realizm vurgusuyla ele alan bir diğer stratejist ise soğuk savaş döneminde bir dönem ABD Dışişleri Bakanı olarak görev alan Henry A. Kissinger olmuştur. Kissinger'a göre dış politika yapımında ulusal çıkarların maksimizasyonu, ulusların tarihinin tam olarak anlaşılmasıyla mümkün hale gelmektedir. Kissinger, devletleri, “tarihsel özlem” ve “tarihsel güç” unsurlarının birleşiminin vücut bulmuş halleri olarak tasvir ederek, tarihsel bağlamın göz önünde bulundurulmadığı bir dış politik çıktıyı ise eksik bir dış politika anlayışı olarak değerlendirmiştir (Ferguson, 2015: 137-138).

Bu bağlamda Kissinger'ın tarihsel ve ulusal çıkar merkezli perspektifi, güç dengesi anlayışına da sirayet etmiş ve söz konusu çerçevede Kissinger, dış politika yapımında ulusal çıkarların korunmasını jeopolitik stratejiyle ilişkilendirmiştir. Kissinger'ın küresel dengenin sağlanması adına jeopolitik ile ilişkilendirdiği güç dengesi kavramı, devletler arası ilişkilerde çatışma ve iş birliği dinamiklerini anlama ve yönetmede kritik bir araç olarak benimsediği “bağlantı stratejisi” ile daha kapsamlı bir boyut kazanmıştır. Dolayısıyla Kissinger, devletler arası çıkarların diplomatik müzakereler yoluyla uyumlaştırılması ve bu çıkarlar arasında bağlantı kurularak küresel ölçekte istikrarlı bir düzenin sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur. Zira Kissinger için güç dengesi, öncelikle jeopolitik dengelerin göz önünde bulundurularak taviz verme ve kazanç elde etme denklemiyle tesis edilebilecek bir strateji olarak vuku bulmaktadır (Bull, 1980: 485; Ferguson, 2015: 135; Hepple, 1986: 525-526). Nitekim gönüllülük ilkesi gözetilerek ortaya konulan bu güç dengesi tanımı, devletlerin gönüllü olarak uluslararası sistemi yönetme çabasından ileri gelmekte ve bu bakımdan klasik realizmin güç dengesini sistemin bir baskı unsuru olarak görmek yerine, devlet yöneticilerinin bilinçli çabalarıyla ortaya çıkan bir dış politika aracı olarak değerlendirme anlayışıyla da örtüşmektedir.

Kissinger'ın güç dengesini gönüllü bir uzlaşma anlayışıyla tesis etme yaklaşımı, ideolojik hedeflere odaklanmaktan ziyade rasyonel ve stratejik amaçları incelemektedir. Bu perspektif, günümüz liderlerinin politikalarında ve küresel siyaset sahnesinde yankı bulmakla birlikte, özellikle küresel güç dinamiklerini etkileyen liderlerin politikalarında bu anlayışın izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda

bilhassa Xi Jinping'in ulusal ve küresel çıkarlarını pragmatik bir stratejiyle şekillendiren politikaları, Kissinger'in ulusal çıkarların uyumuyla güç dengesinin sağlanması anlayışıyla örtüşmektedir (Ferguson, 2015: 134). Söz konusu çerçevede Çinli stratejist Zheng Bijian'ın 2003'te Çin'in "barışçıl yükseliş" stratejisinin desteklenmesi ve ABD ile olan ilişkilerin geliştirilmesi adına "ortak çıkarlar topluluğu" anlayışını önermesi ve bu anlayışın Xi Jinping liderliği döneminde "insanlık için ortak kader topluluğu" (*Community of Share Destiny for Mankind*) şeklinde revize edilmesiyle hem ulusal çıkarların korunması hedeflenmiş hem de güç dengesinin karşılıklı çıkarların uyumuyla kurulması esas alınmıştır (Wang, 2018: 6-7). Dolayısıyla Xi liderliğinde Çin'in, barışçıl bir küresel düzen inşa etme vizyonu, çok taraflı ilişkileri güçlendirme hedefini de yansıtarak, Kissinger'in yaklaşımının küresel alanda daha geniş bir çerçevede yeniden yorumlanmasına olanak tanımaktadır.

Netice itibarıyla klasik realist ekolün entelektüel öncüllerinin vurguladığı, insan doğası, güç, çıkar, caydırıcılık, güvenlik ikilemi ve güç dengesi gibi kavramlar, klasik realizmin temel köşe taşlarını ihtiva etmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen kavramlar üzerinden klasik realizm okuması yapmak, teorinin ana hatlarını daha anlaşılır kılmaktadır. Klasik realizmin temelinde, uluslararası sistemin anarşik doğasına karşı devletlerin varlıklarını sürdürme ve güvenliklerini sağlama amacıyla ulusal çıkarlarını maksimize etme çabası yer almaktadır (Elman, 2007: 12). Bu minvalde klasik realizm, insan doğasının bencil ve çıkar odaklı karakteristiğini temel alarak, devleti oluşturan insan topluluklarının bu özelliklerinin devlete zuhur etmesi ve böylelikle devletlerin de özünde bencil ve çıkar arayışında olan kurumlar olduğu varsayımını başlangıç noktası olarak ele almaktadır.

Sonuç olarak klasik realizm, İkinci Dünya Savaşı'nın sinyallerinin hissedilmeye başlandığı 1930'lu yıllardan, soğuk savaş döneminin ilk yıllarına kadar baskın konumunu korumuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kendine özgü dinamikleriyle şekillenen soğuk savaş dönemi, ideolojik ve siyasi açıdan karmaşık bir uluslararası sistemin ortaya çıkmasına yol açmış, dolayısıyla klasik realizm, uluslararası sistemin yapısal dinamiklerini göz ardı etmesi sebebiyle, sınırlı bir açıklayıcılık sunduğu yönünde eleştirilmiştir (Guzzini, 1998: 15-16; Nye ve Welch,

2017: 66-67). Süreç itibarıyla devletlerin dış politika yönelimlerinin yalnızca ulusal çıkarları doğrultusunda değil, aynı zamanda uluslararası sistemdeki güç dağılımı ve sistemik kısıtlamalar çerçevesinde şekillendiği görüşü daha baskın hale gelmiştir.

1.1.2. Yapısal Realizm/Neorealizm

Klasik realist ekolün uluslararası ilişkiler disiplinde uzun yıllar baskın teorik yaklaşım olarak benimsenmesi, disiplinin genel olarak klasik realizm anlayışıyla özdeşleşmesine neden olmuştur. Ancak klasik realizmin analiz yöntemlerinin felsefi ve tarihsel bir zemine dayanması, özellikle davranışsalcı kuram savunucuları tarafından eleştirilmiş, bu bağlamda klasik realistlerin devlet merkezli açıklamalarının uluslararası sistemin kompleks yapısını analiz etmede yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür (Yalvaç, 2017: 44). Bu doğrultuda, David Easton ve Morton Kaplan'ın sistem kuramı çerçevesinde geliştirdikleri modeller ile David Singer'in analiz düzeyi çalışmaları, devlet merkezli nitel analizlerden uzaklaşarak sistem düzeyinde nicel ve istatistiksel yöntemlerin benimsenmesine zemin hazırlamıştır (Arı, 2011: 200; Easton, 1953; Kaplan, 1957; Singer, 1961). Süreç itibarıyla, doğa bilimlerine özgü ampirik ve sistematik yöntemlerin uluslararası ilişkiler çalışmalarına entegre edilmesi gerektiği fikri ağırlık kazanmış ve bu anlayış, disiplinin daha bilimsel ve nesnel temellere dayandırılmasına katkı sağlamıştır (Guzzini, 1998: 109; Vasquez, 2004: 39-40). Dolayısıyla 1950'li yılların sonlarından itibaren uluslararası sistemin yapısal dinamiklerini daha kapsamlı biçimde analiz etme amacı taşıyan söz konusu dönüşüm, yapısal realizmin kuramsal ve metodolojik temelini şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Yapısal realizm, düşünsel ve yöntemsel dönüşüm sürecinin bir ürünü olarak, Kenneth N. Waltz'un 1979 yılında yayınladığı *Theory of International Politics* adlı eseriyle birlikte sistem düzeyli bir kuramsal yaklaşım olarak uluslararası ilişkiler literatüründe belirgin bir şekilde yer edinmiştir (Porter, 2023: 107-108; Waltz, 1979). Waltz'a göre devletler, klasik realizmde olduğu gibi hayatta kalmayı amaçlayan üniter aktörler olarak ele alınmaktadır. Ancak bu yaklaşım devlet davranışlarının açıklanması noktasında, ulusal çıkar, güç arayışı ve insan doğası gibi içsel siyasi etkenler yerine, uluslararası sistemin yapısal koşullarını temel belirleyici unsurlar olarak kabul

etmektedir (Arı, 2011: 187; Waltz, 1979: 90-93; Sørensen vd., 2022: 99). Waltz'a göre anarşi, uluslararası sistem içerisinde devletlerin üstünde merkezi bir otoritenin eksikliğiyle birlikte, devletleri kendi güvenliklerini sağlamaya yönlendirerek, benzer dış politika davranışları sergilemelerine neden olmaktadır (Waltz, 1996: 54-55). Bu anlayışla birlikte yapısal realizm, devletlerin dış politika davranışlarının analiz edilmesi hususunda, birim düzeyinden ziyade, sistem düzeyli açıklamalara odaklanarak, uluslararası ilişkilerde daha genel geçer ve sistematik bir kuramsal çerçeve sunmayı amaçlamıştır.

Waltz'ın yaklaşımında sistemin yapısı, anarşik uluslararası düzen, devlet davranışlarındaki benzerlik ve sistem içerisindeki göreceli güç dağılımı olmak üzere üç temel bileşen üzerinden açıklanmaktadır. Bu yapı içerisinde devletlerin davranışları, sahip oldukları içsel özelliklerden çok, sistem içerisindeki konumları ve göreceli güç kapasiteleri tarafından şekillendirilmektedir. İlgili bağlamda yapısal realizm, özellikle küresel güç dengelerini etkileme kapasitesi yüksek olan büyük güçler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Zira sistemin yapısal dönüşümü, yalnızca büyük güçlerin güç dengesindeki konumlanmalarının ortaya çıkardığı etki kapasitesi ile mümkün olabilmektedir (Waltz, 1979: 123-128). Küçük ve orta ölçekteki devletler ise, sistemin işleyişine uyum sağlayan, ancak onu temelden değiştiremeyen ikincil aktörler olarak değerlendirilmektedir (Schweller, 1994: 99; Walt, 1987: 17-18). Bu durum, uluslararası sistemdeki dramatik değişimlerin sınırlı sayıda aktör eliyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla yapısal realizmde güç kavramının ve gücü elinde bulundurmanın önemi yadsınamaz olmakla birlikte, bu yaklaşım açısından güç, yalnızca devletler arası rekabette bir araç değil, aynı zamanda sistemin işleyişini düzenleyen temel bir unsur olarak kabul edilmektedir. Nitekim klasik realizmde güç bir amaç iken, Waltz'un yapısal yaklaşımında güç, sistemin anarşik yapısı nedeniyle gerektiğinde kullanılması önerilen rasyonel bir araç olarak işlev görmektedir (Waltz, 1979: 191; Waltz, 1992: 35-37). Bu doğrultuda güç dengesi de klasik realizmde olduğu gibi devletlerin iradi olarak tesis ettiği bir mekanizma olmanın ötesinde, anarşik sistemin

doğasından kaynaklanan yapısal gerekliliklerin bir sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkan sistemik bir eğilim olarak değerlendirilmektedir.

Yapısal realizmin kuramsal çerçevesinin daha net anlaşılması açısından Waltz'ın geliştirdiği indirgemeci ve sistemsel yaklaşımlar ayrımı da önem arz etmektedir. Waltz bu ayrımı, uluslararası sistem içerisinde meydana gelen savaşlar ve çatışmaların nedenlerini açıklamaya yönelik bir sınıflandırma yapmak amacıyla ortaya koymuştur. Bu bağlamda indirgemeci yaklaşımlar uluslararası sistemi, onu oluşturan devletlerin, iç politik yapılarına odaklanarak açıklama eğilimindedir (Waltz, 1979: 18-19). Sistemsel yaklaşımlar ise, devletlerin iç politik dinamiklerinden ziyade, uluslararası sistemde görece güç dağılımı içerisindeki konumlarına odaklanmaktadır. Waltz, bu ayrımla klasik realizmin iç dinamik odaklı analiz biçimlerine eleştiri getirerek, dış politik davranışları anlamının yolunun sistemin yapısına odaklanmaktan geçtiğini savunmaktadır (Waltz, 1979: 39). Dolayısıyla devletlerin benzer sistemsel baskılara maruz kalması, benzer davranışlar sergilemelerini açıklayan bir dinamik olarak ön plana çıkmaktadır.

Öte yandan her ne kadar yapısal realizm devletlerin davranışlarını sistemin yapısal özellikleriyle açıklama eğiliminde olsa da bu yaklaşım zaman içinde farklı yönelimlere evrilmiştir. Özellikle sistemsel baskı altında devletler neden bazen daha temkinli, bazen ise daha saldırgan davranmaktadır sorusu etrafında gelişme gösteren bu bölünme, savunmacı ve saldırgan realizm olarak adlandırılan iki alt kuramsal yorum olarak kendini göstermiştir (Ersoy, 2017: 176-177).

Bu bağlamda savunmacı realist çizgi, Waltz'ın yapısal realizm vurgusuyla doğrudan ilişkili bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre devletlerin temel amacı, güvenliği sağlamak ve hayatta kalmaktır. Zira aşırı güç edinimi, sistemi istikrarsızlaştırması nedeniyle, diğer aktörler tarafından tehdit olarak algılanmakta, dolayısıyla azami güç arayışına girmek savunmacı realizm için ikincil planda kalmaktadır. Bu bağlamda, Waltz'ın gücü gerektiğinde kullanılacak bir araç olarak görmesi, güç kullanımına yönelik temkinli ve ölçülü yaklaşımıyla birlikte değerlendirildiğinde, onun savunmacı realist paradigma içerisinde konumlandırılmasına olanak tanımaktadır (Waltz, 1979: 126-127). Savunmacı realizmin bir diğer önemli ismi ise Stephen M. Walt'dır. Walt

“tehdit dengesi” teorisi ile savunmacı realizmi Waltz’ın yaklaşımına göre daha esnek bir düzlemde ele almıştır. Bu noktada 1987’de yayınlanan *The Origins of Alliances* adlı çalışmasıyla devletler arasındaki ittifakların, yalnızca güç dağılımına göre değil, aynı zamanda tehdit algısına göre de şekillendiğini öne sürmüştür (Schörnig, 2014: 46; Walt, 1987: 5-6). Böylelikle devletlerin dış politika stratejileri, güç hesaplarının ötesinde, algısal faktörlere de bağlı olarak değişen bir dinamik haline gelmiştir.

Saldırgan realizm ise, John J. Mearsheimer tarafından geliştirilmiş ve yapısal realizmin ihtiyatlı bir yorumu olarak literatürde yerini almıştır. Mearsheimer’a göre uluslararası sistemin güvensiz doğası, devletleri yalnızca güvenliğini sağlamanın ötesinde, mümkün olan en fazla gücü elde etmeye yöneltmektedir. Mearsheimer’ın 2001 yılında yayınlanan *The Tragedy of Great Power Politics* adlı eseriyle sistematik bir yapı kazanan saldırgan realizm, aynı zamanda Waltz’ın kuramsal çerçevesinde yer alan anarşi ve yapı gibi olguları kabul etmekle birlikte, güç arayışını merkeze alması dolayısıyla savunmacı realizmden ayrılmaktadır (Mearsheimer, 2001: 29-30). Bu anlayış çerçevesinde, uluslararası sistem içerisinde kalıcı birlikteliklerin veya daimî düşmanlıkların değil, yalnızca geçici çıkar birlikteliklerinin var olabileceği varsayılmaktadır. Zira devletlerin temel önceliği, hayatta kalma çabasını mümkün kılan güç maksimizasyonuna odaklanmaktır. Dolayısıyla saldırgan realizm, devletlerin yalnızca savunmaya değil, her koşulda güç projeksiyonuna yönelmesini sistemin doğal bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

Netice itibarıyla yapısal realizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı, bir taraftan devletleri savunmacı olmak durumunda bırakırken, diğer taraftan potansiyel tehditleri öngörebilmek ve caydırıcılığı artırmak amacıyla daha fazla güç edinimine de yöneltmektedir. Ancak aynı yapısal koşullar altında farklı politik davranışlar sergileme eğilimi, devletlerin iç politik dinamiklerinin ikincil planda kalması ve sistemin devletler üzerindeki değişimleri tam olarak açıklayamaması gibi nedenler, zaman içinde yapısal realizmi kısıtlı açıklayıcılık sunan bir noktaya evrilmiştir.

Bu bağlamda yapısal realizmin statik doğasına eleştiri getiren Robert Gilpin, 1981 tarihli *War and Change in World Politics* adlı çalışmasında sistemin durağan değil, tarihsel bağlamda dönüşebilir bir yapıya sahip olduğu vurgusuyla ön plana

çıkıştır. Gilpin'e göre, uluslararası sistemin yapısı yalnızca güç dağılımı üzerinden tanımlanamayacak kadar karmaşıktır. Bu nedenle Gilpin, sistem analizlerinde, ekonomik değişkenlerin ve tarihsel hegemonya döngülerindeki dönüşümlerin de dikkate alınması gerekliliğini vurgulamaktadır (Arı, 2011: 197; Gilpin, 1981: 2-3; Schörnig, 2014: 47-48).

Gilpin'in bu yaklaşımı aynı zamanda motamot yapısal düzeydeki analizlerin, sistemi açıklama noktasında yeterli bir kapasite sunmadığına dair düşünsel bir dönüşümün işareti olmuştur. Bu durum, özellikle bireysel liderlik algılamaları ve iç siyasi dinamikler gibi unsurların teorik açıklamalara dahil edilmesi gerektiği yönündeki eleştirileri beraberinde getirmiştir. Nitekim bu kuramsal yönelim, klasik realizm ile yapısal realizm arasında bir sentez kurarak, sistemin yapısal sınırlamalarıyla beraber devletin içsel unsurlarını da dikkate alan neoklasik realizmin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

1.1.3. Neoklasik Realizm

1980'lerin sonu ve 1990'ların başı itibarıyla küresel sistemde yaşanan gelişmeler ve özellikle de soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistem tarihi bir dönüşüm sürecine girmiş, bu bağlamda teorik bir yeniden yapılanma ihtiyacı da beraberinde gündeme gelmiştir. Süreç içerisinde liberal kuram ve inşacılık gibi alternatif yaklaşımlar teorik kapsamalarını genişletirken, realizm de kendi içerisinde bir revizyon sürecine girmiştir. Bu noktada özellikle yapısal realizmin Sovyetler Birliği'nin hızla dağılması konusunda yeterli açıklayıcılık sunamaması, klasik realizmin birim düzeyine yaptığı vurgunun yeniden önem kazanmasını sağlamıştır (Kropatcheva, 2018: 43; Smith, 2018: 742-743). Bu çerçevede hem uluslararası sistemin yapısal baskıları hem de iç politik faktörlerin dış politika üzerindeki etkisini birlikte değerlendiren neoklasik realizm, özellikle liderlerin sistemden aldıkları sinyalleri nasıl yorumladıkları ve bu yorumları nasıl dış politika çıktılarına dönüştürdükleri vurgusuyla ön plana çıkmıştır (Sørensen vd., 2022: 93-94; Wohlforth, 2008: 140).

Neoklasik realizm, kavramsal temelini Gideon Rose'un 1998 yılında yayınlanan *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* adlı çalışmasından alarak akademik görünürlüğünü artırmıştır. Rose'a göre neoklasik realizm, yapısal realizmin sunduğu sistemik baskı analizinin dış politikayı açıklamada yetersiz kaldığı noktalara odaklanmakta, bu bağlamda söz konusu baskıların devletin içsel dinamikleri aracılığıyla nasıl algılandığı ve nihayetinde dış politika kararlarına nasıl dönüştüğü süreçlerini açıklamaktadır (Rose, 1998: 145). Öyle ki neoklasik realizm, kavramsal bir dönüm noktası olarak Rose'un formülasyonu ile hayat bulmuş olsa da öncesinde, Jack L. Snyder, William C. Wohlforth, Thomas J. Christensen, Randall L. Schweller ve Fareed Zakaria gibi klasik ve yapısal realizm ekseninde akademik üretimlerde bulunan entelektüel isimler, neoklasik realizmin düşünsel zemininin inşasına dolaylı bir biçimde katkı sunmuşlardır (Kropatcheva, 2018: 47-48; Rose, 1998: 154). Nitekim bu isimler her ne kadar neoklasik realist kimlikleriyle anılmasalar da devlet davranışlarını yalnızca sistemik faktörlere indirgemeyen yaklaşımlarıyla bu paradigma içinde konumlandırılmışlardır. Esasen neoklasik realizm pek çok kuramsal yaklaşımın aksine belirli bir kurucu figüre dayanmadığı için, teorinin gelişimi geriye dönük olarak bu tür katkıların bir araya getirilmesiyle şekillenen entelektüel bir evrim sürecine dayanmaktadır.

Bu minvalde Wohlforth, Sovyetler Birliği'nin çözülme sürecini ele aldığı analizlerinde, devletlerin dış politika yapım süreçlerinin yalnızca uluslararası sistem tarafından değil, aynı zamanda lider algıları ve ideolojik unsurlar tarafından da şekillendirildiği savıyla ön plana çıkmıştır (Rose, 1998: 157; Wohlforth, 1993: 1-9). Jack L. Snyder ise imparatorlukların genişleme fikrinin temelinde, çoğu zaman sistemik unsurların etkisi yerine, içsel motivasyonların, devlet içi koalisyon gruplarının ve ideolojik yönelimlerinin yadsınamaz etkisini vurgulamıştır (Ersoy, 2017: 180; Snyder, 1991: 1-5). Rose'un öncesinde neoklasik realizm çizgisinde teoriye katkı sunan bir diğer isim ise, Thomas J. Christensen olmuştur. Christensen, özellikle soğuk savaş döneminde ABD ve Çin'in karşılıklı tehdit algılamaları çerçevesinde şekillenen dış politika davranışlarını analiz etmiş, bu bağlamda karar alıcıların bireysel algılamaları ve uluslararası sistemdeki güç dengesi arasındaki etkileşimini birlikte ele alarak, neoklasik realizmin temel varsayımlarına öncülük eden bir yaklaşım ortaya

koymuştur (Christensen, 1996: 3-10; Rose, 1998: 163). Bunun yanı sıra Randall L. Schweller de 1930'lu ve 1940'lı yıllardaki küresel gelişmeleri analiz ederek, İkinci Dünya Savaşı'na giden süreci ve bu süreçte savaşa yol açan faktörleri güç dağılımındaki eşitsizlerin yanı sıra iç politik öncelikler, ideolojik hedefler ve lider algılamaları gibi iç dinamiklerle açıklamıştır (Ersoy, 2017: 182; Rose, 1998: 164; Schweller, 1998). Son olarak Fareed Zakaria ise, ABD'nin dış politika davranışlarını açıklarken, yalnızca sahip olunan ulusal gücün düzeyine değil, aynı zamanda bu gücün devlet aygıtı tarafından ne ölçüde etkin bir şekilde kullanılabildiğine, yani yönetim kapasitesine vurgu yapmıştır (Ersoy, 2017: 181; Rose, 1998: 162; Zakaria, 1999). Bahsi geçen çalışmalar, dış politika analizinde liderlerin bireysel algıları ve iç politik dinamikler gibi birim düzeyindeki unsurların belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Dolayısıyla Rose, makalesinde bu çalışmalara atıfta bulunarak, neoklasik realizmin kavramsal ve kuramsal çerçevesini bu doğrultuda inşa etmiştir.

Tüm bu çerçeveden hareketle Rose, dış politika karar alma süreçlerinin yalnızca sistemsel zorunluluklarla açıklanamayacağını, aynı zamanda devletin iç politik dinamiklerinden de etkilendiğini vurgulayarak, klasik realizmin devlet odaklı yaklaşımını genişletmiştir (Dyson, 2010: 120; Ersoy, 2017: 165). Neoklasik realizm bu yönüyle, dış politik davranışların çok boyutlu nedenlerini anlamaya yönelik yüksek analiz kapasitesiyle öne çıkan bir dış politika yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda Rose, devletlerin dış politika davranışlarını açıklayan teorileri, innenpolitik teoriler, savunmacı realizm, saldırgan realizm ve neoklasik realizm olmak üzere dört temel kategori altında incelemiştir (Rose, 1998: 146). Bu bağlamda innenpolitik teoriler, dış politikanın açıklanması noktasında bürokratik yapı ve toplum gibi iç dinamikleri dikkate almaktadır. Savunmacı realizm ise, devletlerin dış politika davranışlarının sistemik unsurlar tarafından şekillendirildiğini savunmakta; bu doğrultuda, devletlerin temel amacının güvenliği sağlamak ve mevcut statükoyu korumak olduğunu öne çıkarmaktadır. Savunmacı realizmin daha radikal bir versiyonu olarak öne çıkan saldırgan realizmde ise, sistemik unsurlar yine devlet davranışlarını biçimlendiren temel faktörler arasında yer almakta, özellikle güvenlik kaygısı ve uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin saldırgan ve genişlemeci politikalar

benimsemelerinin başlıca nedenleri olarak sunulmaktadır. Son olarak neoklasik realizm ise, hem sistemin sunduğu yapısal baskıları (dışsal değişkenler) hem de bu baskıların devletin iç yapısı, lider algısı ve toplumsal-siyasal dinamikler gibi birim düzeyindeki faktörler (içsel değişkenler) aracılığıyla nasıl filtrelendiğini birlikte analiz etmektedir. Bu bağlamda Rose'a göre neoklasik realizm, söz konusu dört yaklaşım içerisinde en kapsamlı analiz düzeyine sahip kuramsal çerçeve olarak vurgulanmaktadır (Rose, 1998: 147-148).

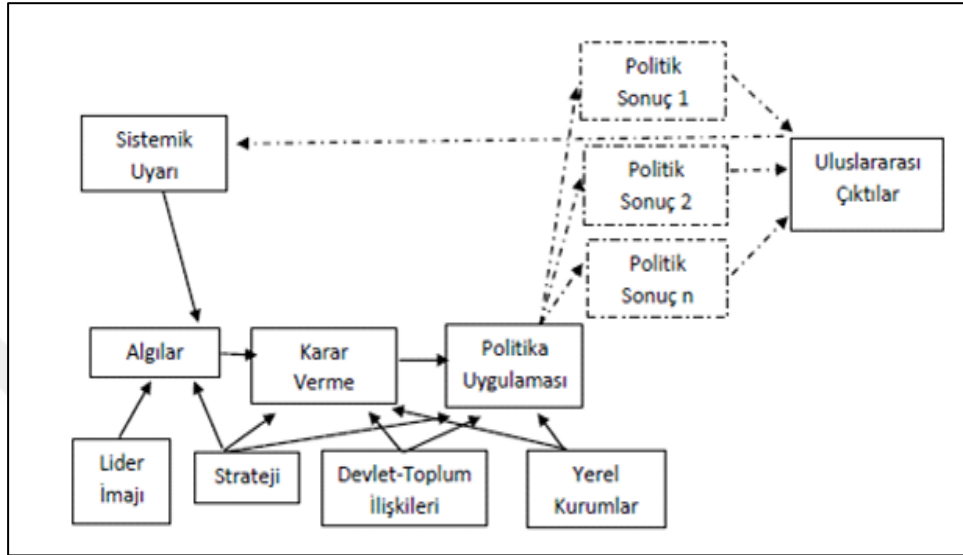
Dolayısıyla Rose'un ele aldığı tüm bu analiz çerçeveleri, yapısal realizmin dış politika sonuçlarını açıklamada karşılaştığı öngörü sorunlarını gidermeye yönelik olarak, yerel düzeydeki değişkenleri analize dahil eden neoklasik realizme bir giriş niteliği taşımakta, bu bağlamda yaklaşımın kuramsal temelini oluşturan birinci tip sistematik çerçeve olarak değerlendirilmektedir. Bu tarz bir yaklaşım, daha çok geriye dönük bir şekilde dış politika davranışlarını açıklamaya yönelik bir perspektif sunmaktadır. Yaklaşımın bir sonraki basamağını oluşturan ikinci tip neoklasik realizm ise, dış politika yapım süreçlerini yalnızca betimlemekle kalmayıp, yapısal etkenlerle içsel faktörler arasındaki etkileşimden yola çıkarak ileriye dönük öngörüler sunmayı amaçlamaktadır. Son olarak üçüncü tip neoklasik realizm anlayışında ise önceki iki tip yönelimden farklı olarak dış politika analizinde ara ve bağımlı değişkenler revize edilmiş ve çeşitlendirilmiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016: 12, 31-32). Böylelikle neoklasik realizm, devlet davranışlarını sabit kalıplara indirgeyen yaklaşımların aksine, dış politika analizinde daha yüksek açıklayıcılığa sahip çok boyutlu bir kuramsal araç olarak konumlanmıştır.

1.2. Neoklasik Realizm Çerçevesinde Dış Politika Analizi

Teorik yaklaşımlar, ortaya çıkış nedenlerini ve analitik kapasitelerini, dış politika davranışlarını açıklamak üzere sundukları kavramsal çerçeveler aracılığıyla ortaya koymaktadırlar. Bu çerçeveler ekseriyetle belirli değişkenler üzerinden inşa edilmektedir. Ancak bu değişkenlerin türü ve işlevi, teorilerin epistemolojik temelleri doğrultusunda farklılık göstermektedir (Hudson, 2005: 1-5). Bu bağlamda klasik realizmden neoklasik realizme uzanan kuramsal evrim sürecinde her bir yaklaşım, dış

politika analiz sürecini farklı düzeylerde açıklamaya yönelik olarak kendine özgü bir değişken setiyle görünürlük kazanmaktadır.

Görsel 1: Dış Politikada Neoklasik Realist Model (Şekil 1)

Kaynak: (Kiraz, 2020: 681; Ripsman vd., 2016: 34).

Bu çerçevede neoklasik realizm, analitik yapısını üç temel değişken üzerinden tanımlamaktadır. Bu değişkenler: uluslararası sistemin yapısını temsil eden “bağımsız değişken”, uluslararası sistemin devletin iç dinamikleri tarafından nasıl algılandığını gösteren “ara değişken”, son olarak ise ilk iki değişkenin sentezlenerek dış politika çıktılarına dönüştürüldüğü “bağımlı değişken” olarak ön plana çıkmaktadır (Ripsman vd., 2016: 33, 58, 80). Bu yapı, dış politika kararlarının neden-sonuç ilişkilerini ortaya koymanın yanı sıra aynı zamanda bu kararların özgün bağlamsal koşullarla nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına da olanak tanımaktadır.

1.2.1. Bağımsız Değişken Olarak Uluslararası Sistem

Uluslararası sistem, beşerî düzen içerisinde temel aktörler arasındaki karşılıklı etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan makro düzeyde bir yapıyı ifade etmektedir. İlgili bağlamda Kenneth N. Waltz, uluslararası sistemi, tek tek birimlerin etkileşimlerinden doğan yapısal bir bütün olarak ele almaktadır (Waltz, 1979: 71). Benzer biçimde Stanley Hoffmann da uluslararası sistemin, devletler arasındaki kompleks ilişkilerin ve karşılıklı etkileşimlerin bir sonucu olarak oluştuğunu ifade etmektedir (Hoffmann, 1987: 150). Bu minvalde uluslararası sistem, devletlerin ve

diğer aktörlerin güç dağılımına dayalı olarak şekillenen dinamik ilişkiler ağını kapsamakta, bu bağlamda aktörlerin dış politika tercihlerini belirleyen veya sınırlandıran bir çerçeve sunmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistem, yalnızca mevcut bulunan görelî güç dağılımını yansıtanın yanı sıra aynı zamanda devletlerin davranışlarına da yön veren temel bir yapısal koşulu ifade etmektedir.

Nitekim yapısal realizmin temel argümanı olan uluslararası sistemin yapısı etkeni, devletlerin dış politika davranışlarını şekillendiren temel bağımsız değişken olarak neoklasik realizmin analiz çerçevesinde de yer almaktadır. Bu doğrultuda neoklasik realizm, yapısal realizmin uluslararası sistemi, görelî güç dağılımı ve anarşik yapı üzerinden dış politika davranışlarının temel belirleyeni olarak görme yaklaşımını büyük ölçüde benimsemektedir. Ancak neoklasik realizm, bu varsayımları doğrudan aktarmanın ötesinde, yapısal realizmin dış politika analizi noktasındaki sınırlı açıklayıcılığını aşmak amacıyla bazı kuramsal eklemeleri de kapsamına almaktadır (Ripsman vd., 2016: 36). Bu noktada özellikle Gideon Rose'un katkısı dikkat çekicidir. Rose, devletlerin dış politika tercihlerinin öncelikli olarak sistem içerisindeki görelî güç dağılımından etkilendiğini, ancak bu etkilerin doğrudan değil, devletin içsel dinamikleri tarafından filtrelenerek dış politika çıktılarına dönüştürüldüğü vurgusunda bulunmaktadır (Rose, 1998: 146).

Neoklasik realizmin uluslararası sistem yaklaşımını yansıtan bir diğer kuramsal ayırım noktası ise, Waltz'ın uluslararası sistemi yalnızca dikey bir yapılanma olarak sunmasına yönelik eleştirisidir. Waltz'ın yaklaşımında anarşik yapı, güç dağılımı ve güvenlik ikilemi gibi sistemin yapısal unsurları, devlet davranışlarını belirleyen temel kısıtlayıcı faktörler olarak kabul edilmektedir. Ancak neoklasik realizme göre bu unsurlar, tutarlılıktan uzak ve uzun vadede güvenilir sonuçlar üretememektedir (Ripsman vd., 2016: 37). Bu noktada Robert Jervis'in sistem yaklaşımı, neoklasik realizmin uluslararası sistem anlayışını yansıtan argümanlarla örtüşmektedir. Öyle ki Jervis'e göre, birimler arasındaki karşılıklı etkileşimler, sistemin geri kalanında dramatik değişimlere neden olmakta ve bu durum, uluslararası sistemin dikey bir yapılanma olmanın ötesinde yatay bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir (Jervis, 1997: 6-7). Bu bakış açısı, yalnızca yapısal düzeydeki güç

dağılımına odaklanan yaklaşımları aşarak, sistem içi dinamiklerin çok katmanlı ve karşılıklı etkilerle biçimlendiği fikrini desteklemektedir. Dolayısıyla Jervis'in yaklaşımı, neoklasik realizmin hem sistemik hem de birim düzeyinde açıklamalar getirme çabasına kuramsal bir zemin sunmaktadır.

Söz konusu çerçevede neoklasik realizm, devletlerin, uluslararası sistemin biçimlenişinde ve dönüşümünde aktif rol oynayan birimler olduklarını ileri sürmekte, bu bağlamda, yapısal realizmin sınırlı açıklayıcılığını aşarak, sistem içerisindeki etkileşim yoğunluğunu belirleyen kapasite temelli maddi unsurları da analiz kapsamına dahil etmektedir. Bu anlayışa paralel olarak, Barry Buzan'ın ortaya koyduğu "etkileşim kapasitesi" yaklaşımı, teknolojik ilerleme ve uluslararası normların yayılması gibi faktörleri kapsamına almasıyla, kritik bir açılım sunmaktadır. Buzan'a göre etkileşim kapasitesinde yer alan bu faktörler, yalnızca sistem içerisinde yer alan devletlerin güç dağılımındaki konumlarını değil, aynı zamanda sistemin tümündeki etkileşim biçimlerine etki etmektedir (Buzan, 1993: 66-69). Dolayısıyla bu dönüşüm, yalnızca birim düzeyini etkilemenin ötesinde, sistemin genel işleyiş mantığını da şekillendirme potansiyeli taşımaktadır.

Benzer şekilde Glenn H. Snyder'in kavramsallaştırdığı "yapısal dönüştürücüler" yaklaşımı ise, devletlerin stratejik davranışlarını etkileyen ve dolayısıyla da sistemin dönüşümünü tetikleyen maddi unsurları içerisinde barındırmaktadır. Bunlar arasında devletlerin coğrafi konumu, teknolojik yayılma hızı ve askeri teknolojiye sahip olma dengesi gibi faktörler ön plana çıkmaktadır (Taliaferro, 2009: 212-213; Ripsman vd., 2016: 38-39; Snyder, 1996: 168-169). Söz konusu faktörler, uluslararası sistemin genel karakteristiğini ve aktörler arası etkileşim biçimlerini dönüştürme kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte, yapısal dönüştürücülerin etkisi, tarihsel dönemler ve bölgesel bağlamlar itibarıyla farklılık göstermektedir. Bir dönemde avantaj sağlayan koşullar, teknolojik gelişmeler ve stratejik dengelerdeki değişimlerle birlikte bir sonraki dönemde dezavantaj haline gelebilir. Bu durum, uluslararası ilişkilerde durağanlıktan ziyade dinamik bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir.

Ayrıca, neoklasik realizmin uluslararası sistem anlayışı çerçevesinde, gücün göreceli dağılımı ve bu dağılıma bağlı olarak şekillenen “kutupluluk” yapısı temel bir unsur olarak yer almaktadır. Klasik ve yapısal realizm gibi, neoklasik realizm de uluslararası siyaseti sınırlı kaynakların ve anarşi durumunun hâkim olduğu bir güç mücadelesi alanı olarak tasvir etmektedir. Ancak neoklasik realizm, anarşiyi doğrudan devletlerin davranışlarını şekillendiren dikte edici bir nedensel gücün ötesinde, politika yapımcıların davranışlarının yönlendirilmesine imkân tanıyan bir ortam olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda kutupluluk, yani sistem içerisinde etkin olan büyük güçlerin sayısı, devletler arası ilişkilerde rekabetin doğasını tanımlayan sistemsel bir gösterge olarak açıklanmaktadır. Ancak neoklasik realizme göre kutupluluk, yalnızca uluslararası sistem içerisinde mevcut güçleri kategorize eden bir gösterge olmanın ötesinde, bu güçlerin maddi kaynakları ne ölçüde kullanabildiği ve bu kaynakları yapısal dönüştürücülerle birlikte dış politik çıktılara dönüştürebilme kapasiteleriyle açıklanmaktadır (Ripsman vd., 2016: 43-45). Böylelikle neoklasik realizm, yapısal realizmin soyut güç dağılımı analizinin somut bir çerçevede yeniden değerlendirmesine imkân tanımakta, bu bağlamda güç kavramının sistem düzeyindeki etki kapasitesini açıklarken aynı zamanda, içsel kapasite dağılımını da analiz kapsamına almaktadır.

Neoklasik realizm çerçevesinde ele alınan bir diğer sistemik değişken ise, anarşik uluslararası sistemin devletlere ilettiği sinyalleri ve bilgileri yansıtan “açıklık” unsurudur. Anarşinin hâkim olduğu bir sistemde devletler, güvenliklerini sağlamak ve caydırıcılık oluşturmak amacıyla güçlerini maksimize etmeye yönelmektedirler. Bu durum, klasik anlamda bir güvenlik ikilemi durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zira her bir devletin güvenlik arayışı, diğer devletler tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda devletler arası etkileşimler, yalnızca maddi kapasitelerin kullanımıyla değil, aynı zamanda sistemin sunduğu bilgi sinyallerinin açıklığıyla da şekillenmektedir. Neoklasik realizm bu noktada özellikle sistemden gelen sinyallerin açıklık düzeyine dikkat çekmekte, bu bağlamda devletlerin tehdit ve fırsatları nasıl algıladığı ve ne şekilde yanıt verdiğini anlamada kritik bir rol üstlenmektedir. Bu minvalde açıklık, tehdit ve fırsatların ne ölçüde belirgin olduğu ne kadar süre içerisinde riske dönüştüğü ve son olarak uygulanabilir politika

davranışlarının netliği olmak üzere üç temel bileşen üzerinden ifade edilmektedir (Ripsman vd., 2016: 47-49). Bu minvalde açıklık düzeyinin üst seviyede olduğu koşullarda devletler dış çevreye ilişkin net çıkarımlarda bulunabilir ve buna uygun olarak politika üretme yeteneği sergileyebilirler.

Bahsedildiği üzere, açıklık, uluslararası sistemin devletlere sunduğu bilgi ve sinyallerin ne ölçüde net ve yorumlanabilir olduğunu ifade eden bir sistemik değişken olarak, devletlerin dış politika tercihlerine yön veren önemli bir unsur niteliği taşımaktadır. Ancak açıklık, yalnızca sistemin sunduğu bilginin netliğine işaret etmekte, bu bilgilerin yoğunluğu ve içeriği hakkında doğrudan bir fikir sunmamaktadır. Bu noktada devletlerin karşı karşıya kaldığı tehdit ve fırsatların büyüklüğü, yakınlığı ve yoğunluğu gibi unsurlar üzerinden şekillenen, sistemdeki bilginin içeriğine ilişkin belirleyici bir çerçeve sunan “stratejik ortam” faktörü devreye girmektedir. Bu bağlamda stratejik ortam devletlerin politika ürettikleri ortamın uygunluğuna göre, izin verici ve kısıtlayıcı olmak üzere iki ayrı nitelikte ele alınmaktadır. Bu minvalde kısıtlayıcı stratejik ortamda, tehditlerin yüksek yoğunlukta, yakın ve doğrudan risk teşkil ettiği durumlarda stratejik ortam daralır, bu bağlamda devletlerin politika üretme ve manevra alanı sınırlanmaktadır. Buna karşın, tehditlerin veya fırsatların daha az yoğunlukta ve uzak olması durumunda ise, stratejik ortam genişleyerek izin verici bir nitelik kazanmaktadır. Böylesi bir ortamda devletler, sistemden gelen baskılar karşısında, geniş bir manevra alanına sahip olmakta ve içsel dinamikler dış politika yapım sürecine daha fazla dahil olmaktadır (Ripsman vd., 2016: 52-54). Dolayısıyla neoklasik realizm, uluslararası sistemi yapısal realizmde olduğu gibi belirsizlikler içinde algılamamakta, bilakis sistem içerisinde yer alan uyaranları dikkate alarak hareket etmektedir.

Dolayısıyla, neoklasik realist çerçevede bir dış politika analizinin kurgulanması noktasında ilk adım, uluslararası sistemin etkisini yani bağımsız değişkeni kapsamlı biçimde analiz etmektir. Zira sistem düzeyindeki yapısal baskılar, göreceli güç dağılımı, kutupluluk yapısı ve sistemin sunduğu sinyallerin açıklık düzeyi, devletlerin karar alma süreçlerini doğrudan etkileyen temel faktörlerdir. Ancak bu yapısal baskılar, her devlet tarafından aynı biçimde algılanmaz ve aynı şekilde dış

politika çıktısına dönüşmez. İşte tam da bu noktada neoklasik realizm, sistemik etkenlerin iç politik unsurlar aracılığıyla nasıl filtrelendiğini açıklamak üzere ara değişken kavramına başvurur. Çünkü sistemden gelen baskılar ile dış politika çıktıları arasındaki nedensel ilişkiyi anlamak, ancak içsel faktörlerin etkisini hesaba katan çok katmanlı bir analizle mümkündür. Böylelikle, neoklasik realizm sadece sistem düzeyindeki koşulları değil, bu koşulların devlet içindeki algılayıcı mekanizmalarla nasıl işlendiğini de dikkate alarak, daha kapsamlı bir dış politika açıklaması sunmaktadır.

1.2.2. Ara/Müdahaleci Değişkenler

Ara veya müdahaleci değişkenler, neoklasik realizmin yapısal realizmden ayrılan en belirgin unsurudur. Zira disiplin kapsamında yapılan analizler, ekseriyetle bağımsız ve bağımlı olmak üzere iki tür değişken üzerinden incelenmektedir. Neoklasik realizm ise uluslararası sistemin dış politika çıktılarını etkileme potansiyelini, ara değişkenleri de dahil ederek açıklamaktadır. Nitekim Randall Schweller de devletlerin uluslararası sistemdeki değişimleri değerlendirme ve içselleştirme süreçlerinin kendi iç siyasal koşulları tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Schweller'e göre ara değişkenler, devletlerin sistemden gelen uyarıları dış politika çıktısına dönüştürme sürecinde bir iletken işlevi görmektedir (Ripsman vd., 2016: 58; Schweller, 2004: 164-166). Dolayısıyla devletlerin birbirine benzer sistemik baskılara farklı yanıtlar vermesinin sebebi, müdahaleci değişkenlerin devreye girmesiyle mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda neoklasik realizm ara değişkenleri açıklama noktasında, lider imajları ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve yerel siyasi kurumlar olmak üzere dört temel unsura vurgu yapmaktadır.

1.2.2.1. Lider İmajları ve Algıları

Realist teoriler, uluslararası ilişkilerde gücü genellikle bir araç veya amaç olarak değerlendirme eğilimindedir. Ancak neoklasik realizm, bu yaklaşımı genişleterek, gücün nasıl ve ne yönde kullanıldığını belirleyen birincil etkenlerden biri olarak liderliğe vurgu yapmaktadır. Zira liderler veya dış politika analizinde etkili olan

diğer karar alıcı aktörler, karşı ülkelere ilişkin stratejik bilgileri ellerinde bulundurmaları nedeniyle dış politika analizinde odaklanılması gereken birincil aktörler arasında yer almaktadır (Ripsman vd., 2016: 61-62). Ancak liderlerin başka uluslar hakkında sahip oldukları bilgiler genellikle tek başına bir belirleyicilik sunmamaktadır. Bu noktada liderlerin elde ettikleri bilgileri yorumlama kapasiteleri, büyük ölçüde kendi değer yargıları, ideolojik eğilimleri, geçmiş deneyimleri ve sahip oldukları liderlik imajları gibi “operasyonel kodlar” tarafından şekillendirilmektedir (Dyson, 2009: 11-17; Ripsman vd., 2016: 64; Rourke ve Boyer, 2008: 70-75). Bu bağlamda karar alıcılar, uluslararası sistemden gelen sinyal ve bilgileri, sahip oldukları bu kodlar aracılığıyla anlamlandırarak, bu kodları dış politika çıktılarının şekillenmesinde yönlendirici ve işlevsel araçlar olarak kullanmaktadır.

İlgili perspektifte, neoklasik realizmin analitik çerçevesinde sistemik uyanların dış politika üzerindeki etkisi doğrudan değil, liderlerin algısal filtrelerinden süzülerek dolaylı bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu nedenle aynı sistemik baskı unsurlarına maruz kalan iki farklı lider, öznel algı farklılıkları nedeniyle tamamen birbirlerinden farklı dış politika tercihleri geliştirme potansiyeli sergilemektedir. Nitekim Rose da sistemik uyanlara karşı özgün bir dış politika davranışı üretilebilmesinin, ancak bu uyanların lider algıları tarafından yorumlanmasıyla mümkün hale geldiğini belirtmektedir (Rose, 1998: 158). Bunun yanı sıra Doris Kearns, Lyndon B. Johnson örneği üzerinden gerçekleştirdiği analizde, liderlik özelliklerinin siyasi veya kurumsal deneyimlerin yanı sıra yetiştirme tarzı ve ebeveyn ilişkileri gibi erken dönem kişisel etkenlerden de beslendiğini ortaya koymuştur (Kearns, 1976: 385). Bu durum, lider davranışlarının anlamlandırılması noktasında, yalnızca kurumsal yapıların değil, aynı zamanda bireysel geçmişin de dikkate alınması gerekliliğini göstermektedir. Zira liderlerin çocukluk dönemlerinde edindikleri deneyimler, onların dünyaya ve potansiyel tehditlere nasıl baktıklarını şekillendirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla bu da kriz anlarında ne tür dış politika tepkileri vereceklerini öngörmek açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Benzer şekilde, Xi Jinping örneği üzerinden yapılan değerlendirme de kişisel deneyimlerin politika yapım süreçlerine etki etmesi bakımından dikkate değerdir. Öyle

ki 1966 yılında başlayan Kültür Devrimi sürecinde pek çok yaşıtı gibi Xi'de kırsal bölgelere gönderilmiş ve burada kırsal yaşamın zorluklarını yakından gözlemlene imkânı elde etmiştir. Bu deneyim Xi'nin iktidara geldiği dönemde yoksullukla mücadele ve ortak refah politikalarına yön vererek uzun vadeli politik vizyonunun şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Shah, Gaho ve Kousar, 2024; Barrass ve Inkster, 2018: 43-44). Bu durum, liderlerin bireysel deneyimlerinin dış politika üzerindeki etkilerini ortaya koyarak, neoklasik realizmin birey düzeyine atfettiği önemin pratikteki yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bunlardan hareketle liderlerin dış politik tercihlerine yön veren algısal filtreler, sistemik baskılara verilen tepkileri daha özgün ve kişisel kılmaktadır. Dolayısıyla neoklasik realizmin birey düzeyini merkeze alan analiz çerçevesi kapsamında, liderlerin kişisel ve psikolojik özelliklerinin incelenmesi, dış politika davranışlarının açıklanması noktasında vazgeçilmez bir gereklilik haline gelmektedir. Nitekim neoklasik realizm bu yaklaşımıyla, maddi güç unsurlarının ötesine geçerek birey düzeyindeki değişkenleri teorik çerçevesine dahil etmekte, böylelikle dış politika analizlerinde daha yüksek açıklayıcılığa sahip, bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

1.2.2.2. Stratejik Kültür

İç politik değişkenlerin dış politikayı biçimlendirme kapasitesi, neoklasik realizmi diğer realist akımlardan ayıran en belirgin özelliktir. Bu bağlamda liderlik unsurunun dış politik çıktılarını yönlendirilmesine etki etme potansiyelinde olduğu gibi, stratejik kültür de devletlerin dış politik tercihlerini şekillendirme kapasitesine sahiptir. Bu noktada stratejik kültür, karar alıcıların sistemik uyaranları, o topluma özgü norm ve değerler çerçevesinde yorumlamasıyla ortaya çıkan bir olgudur (Ripsman vd., 2016: 66). Bu düşünce, stratejik kültürü, sistemik baskıların iç politik süreçler aracılığıyla filtrelenmesinde önemli bir değişken haline getirmektedir. Bu bağlamda stratejik kültür, neoklasik realizmin açıklama gücünü artıran temel kavramsal araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Stratejik kültür kavramının net ve üzerinde uzlaşmış bir tanımı bulunmamaktadır (Poore, 2003: 279). Soğuk savaş döneminden bu yana kavram, farklı

kuramsal eğilimler çerçevesinde çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Bununla birlikte, kavramı genel bir çerçevede ifade etmek gerekirse, politik alanda stratejik konuların anlaşılmasında kültürün belirleyici bir etken olarak devreye girmesi olarak açıklanmaktadır (Uz Zaman, 2009: 68). Bu genel yaklaşımın ötesinde, stratejik kültürü daha kapsamlı biçimde tanımlayan görüşler de bulunmaktadır. Bu bağlamda bir diğer tanımda ise stratejik kültür, devletlerin ulusal güvenlik anlayışlarını ve dış politika davranışlarını şekillendiren tarihsel deneyimlere, kolektif inançlara ve kültürel değerlere dayalı düşünsel ve kavramsal bir çerçeve olarak ifade edilmektedir (Keser, 2020: 2).

Kavram, uluslararası ilişkiler literatürüne ilk kez Amerikalı siyaset bilimci Jack L. Snyder tarafından, soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği politikasının tarihsel ve kültürel temellerini anlamlandırma ve böylelikle ABD'nin Sovyetlere karşı nükleer caydırıcılık politikasını yeniden şekillendirme hedefi üzerine önerilerde bulunduğu *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* adlı raporda ele alınmıştır. Bu bağlamda Sovyetlerin kendine özgü tarihsel ve kültürel birikiminin güvenlik politikalarını şekillendirdiği savıyla ön plana çıkan Snyder, ABD'nin Sovyet stratejik düşünce yapısını anlamaya yönelik politikalar geliştirmesi, böylelikle onların stratejik zihniyetini çözümleyerek bu zihniyete karşı daha etkili ve caydırıcı politikalar üretmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Snyder, 1977: 22-29). Dolayısıyla Snyder'e göre devletlerin askeri stratejilerini salt güç dengesi prensibi üzerinden açıklamak yeterli değildir. Bunun yerine, devletlerin kendilerine özgü stratejik felsefeleri ve tarihsel deneyimleri de dikkate alınmalıdır.

Öte yandan stratejik kültür kavramı ilk olarak Snyder tarafından ortaya konulmuş olmasına rağmen, antik çağlarda da bu yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Örneğin, antik Çin döneminde Sun-Tzu'nun "kendini ve düşmanını tanı" ifadesi, yalnızca askeri bir taktik değil, aynı zamanda stratejik davranışın temelindeki kültürel ve zihinsel yapının anlaşılmasına dair bir öneridir. Öyle ki Sun Tzu'nun bu yaklaşımı, karşı devletlerin değerleri hakkında bilgi sahibi olmanın askeri üstünlük getireceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde Thucydides'in *Peloponez Savaşları* adlı çalışmasında da görülen bu yaklaşım, çatışmaların güç dağılımından ziyade, tarafların

birbirlerinin motivasyonlarını ve algılama biçimlerini tam olarak kavrayamamasından kaynaklandığı savını ileri sürmektedir (Uz Zaman, 2009: 71). Dolayısıyla stratejik kültürün devletlerin savunma ve güvenlik konularında dış politika tepkilerini şekillendiren bir yaklaşım olarak ele alınması, yalnızca çağdaş kuramlarda değil, tarihsel bağlamda da açıklanmaktadır.

Stratejik kültürü, genel kültürel etkilerle şekillenen düşünsel bir çerçeve olarak ele alan Snyder'in kurucu yaklaşımının ve tarihsel perspektifin ardından, kavrama daha metodolojik ve ölçülebilir bir çerçeve kazandırma amacıyla yaklaşmıştır. Bu bağlamda Alastair I. Johnston, stratejik kültür kavramına eleştirel bir perspektiften hareketle, özellikle soğuk savaş sonrası dönemde her durum için açıklayıcı bir çerçeve sunan, üzerinde uzlaşmamış veya farklı şekillerde yorumlanmış bir olgu olarak yaklaşmıştır. Johnston, bu durumun kavramın bilimselliğini zayıflattığını savunarak, stratejik kültürün test edilebilir, dolayısıyla bilimsel bir olgu olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. (Johnston, 1995a: 37). Dolayısıyla Johnston'un yaklaşımı pozitivist bir çizgide stratejik kültür kavramına katkı sunmuştur.

Buradan hareketle, stratejik kültür çalışmalarını üç ayrı nesil olarak ele alan Johnston, kavramın ortaya çıkması itibarıyla geçirdiği dönüşümü ve metodolojik olarak belirsiz olan yanlarını görünür kılmak amacıyla bu tasnifi ortaya koymuştur. Bu bağlamda, 1980'lerin başlarından itibaren şekillenmeye başlayan ilk nesil stratejik kültür çalışmaları, Colin S. Gray ve David Jones gibi düşünürler etrafında şekillenmiş, bu isimler, Snyder'in çalışmalarından esinlenerek stratejik tercihlerde yalnızca rasyonel çıkarların değil, aynı zamanda tarihsel deneyimlerin ve kültürel değerlerin de belirleyici olduğunu savunmuşlardır (Gray, 1981; Gray, 1999: 49-50; Johnston, 1995b: 5-6; Jones, 1990). Esasında Snyder, birinci neslin anladığı gibi, devlet davranışlarını tarihsel ve kültürel unsurlara dayalı olarak sabit ve değişmez bir yapıda ele almamıştır. Aksine, bu davranışlar Snyder'e göre, katı kurallar içermeyen ve kültürel açıdan önceden belirlenmemiş eylemler olup dinamik bir özellik taşımaktadır. Ancak birinci nesil düşünürler, Snyder'in yaklaşımını farklı yorumlayarak stratejik kültürü derin tarihsel ve kültürel kökenlere dayandırmışlardır (Johnston, 1995a: 38-

39). Nitekim bu durum, lider davranışlarının direkt olarak kültürle bağdaşması problemini de beraberinde ortaya çıkarmıştır.

Bunun yanı sıra ikinci nesil stratejik kültür çalışmalarında ise, liderlerin söylemleriyle pratikteki uygulamalarının örtüşmediği vurgusu yer almaktadır. Bu anlamda liderler, stratejik kültürü politik bir araç olarak kullanarak, hedeflerini örtülü bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu noktada, Bradley S. Klein'in Amerikan nükleer stratejisi üzerinden ortaya koyduğu bir örnekte, ABD'nin beyan ettiği barışı sürdürülebilir kılmak ve özgürlük söylemi gibi politikaların esasında bir hegemonya kurgusu üzerinden gerçekleştirildiği savı ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla liderler bu açıdan hem ulusal hem de uluslararası alanda bir algı yaratarak hedeflerini meşrulaştırma politikası izlemektedirler (Johnston, 1995b: 15-16). Nitekim Johnston, stratejik kültürün davranışları belirleme noktasındaki bu esnekliğine karşı çıkarak, stratejik kültürün analitik sınırlarının belirginleştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Son olarak 1990'lar itibarıyla ortaya çıkan üçüncü nesil stratejik kültür çalışmalarında ise, ikinci nesilden farklı olarak kültür, liderlerin davranışlarının doğrudan nedeni olarak değil, davranışları biçimlendiren faktörlerden yalnızca biri olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre stratejik kültür, yalnızca tarihsel değerlerden beslenmenin ötesinde, değişen liderler ve dönüşen tehditler gibi içinde bulunulan dönemin dinamiklerinden de etkilenmektedir (Johnston, 1995b: 18-20). Bu noktada birinci neslin kabulü olan kültürün durağan yapısının indirgemeci perspektifi eleştirilerek, devlet davranışlarının sabit değil birçok faktöre göre değişen dinamik yapısı ön plana çıkarılmıştır. Tüm bu yaklaşımlar doğrultusunda, Johnston'a göre stratejik kültür, bir devletin liderlerinin savaşın doğası, askeri gücün ne zaman ve nasıl kullanılacağı ve ulusal çıkarların nasıl tanımlanacağı gibi konularda paylaştığı kolektif düşünme biçimi olarak öne çıkmaktadır (Johnston, 1995a: 44-46). Johnston'un bu anlamda stratejik kültür kavramına katkısı da kavramı sınırları belli ve somut bir çerçevede ele almış olmasıdır

Nitekim kavram adına ortaya konulan yaklaşımlardan da anlaşıldığı üzere, stratejik kültür yalnızca tarihsel kalıplara dayanan sabit bir yapı değildir. Aksine, zaman içinde evrilen ve değişen koşullara bağlı olarak şekillenen dinamik bir nitelik

taşımaktadır. Bu bağlamda, günümüzde dönüşen uluslararası ortam ve siyasal gelişmelerle birlikte stratejik kültür kavramı da farklı şekillerde yeniden yorumlanmıştır. Bu doğrultuda, stratejik kültür yalnızca Johnston'un ortaya koyduğu üç nesil perspektifiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda dördüncü nesil stratejik kültür çalışmaları da ortaya çıkmıştır (Echevarria, 2013). Bu yeni nesil çalışmalar, özellikle bilişsel savaş gibi stratejik pratikler ve algı yönetimi gibi güncel konuları da stratejik kültür analizlerine dahil etmektedir.

Bu minvalde dördüncü nesil stratejik kültür yaklaşımı, önceki nesillerin aksine, bir devlet içerisinde yalnızca tek bir homojen stratejik kültürün değil, birden fazla alt stratejik kültürün olduğu varsayımından hareketle gelişme göstermiştir. Bu noktada özellikle Alan Bloomfield gibi dördüncü nesil stratejik kültür araştırmacıları, bu alt kültürlerin karar alma süreçlerinde birbirleriyle rekabet ettiğini ve içlerinden yalnızca stratejik çevreye en uygun olanın baskın stratejik kültür haline geldiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, bir devletin stratejik yönelimi, sabit ve tek bir kültürel kalıptan değil, farklı stratejik alt kültürler arasındaki etkileşimden ve bu kültürlerin güncel tehdit ve fırsatlara ne ölçüde yanıt verebildiğinden beslenmektedir (Bloomfield, 2012). Bu nedenle, dördüncü nesil stratejik kültür anlayışı, stratejik kültürü dinamik, çok katmanlı ve rekabetçi bir olgu olarak ele almaktadır.

Sonuç olarak stratejik kültür, dış politika kararlarını doğrudan belirleyen katı bir yapı değil, değişen koşullarla yeniden biçimlenen bağlamsal bir değişkendir. Neoklasik realizm ise bu kültürel çerçeveyi, dış politikayı şekillendiren sistemsiz baskılarla birlikte değerlendiren bir teorik perspektif sunmaktadır. Nitekim Xi Jinping dönemi Çin dış politikası örneğinde stratejik kültür, yalnızca tarihsel mirasın bir ürünü olarak değil, aynı zamanda liderlik tarzı ve çağın gerekliliklerine göre yeniden üretilen dinamik bir analiz aracı olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Çin'in stratejik kültürel yönelimi, ikinci bölümde kapsamlı olarak incelenecektir.

1.2.2.3. Devlet-Toplum İlişkileri

Neoklasik realizm, diğer tüm realist ekoller gibi devleti merkeze alan bir yaklaşım olmasına karşın, toplumu oluşturan bireylerin teori kapsamındaki

etkileyciliğini de göz ardı etmemektedir. Bu bağlamda üçüncü ara değişken kategorisi olan devlet-toplum ilişkileri, devletin merkezi kurumları ile toplum içerisinde yer alan çıkar grupları, etnik topluluklar ve ideolojik koalisyonlar gibi pek çok farklı grup arasındaki etkileşim biçimlerini kapsamına almaktadır. Söz konusu etkileşim biçimleri, devletlerin dış politika yapım süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Ripsman vd., 2016: 70-71). Bu doğrultuda toplumun devlete duyduğu güven, devlet-toplum bütünleşmesinin düzeyi ve kamuoyunun dış politika yapım sürecine verdiği destek gibi unsurlar, karar alma süreçlerini etkileyerek, devletin ulusal kapasitesini seferber etme durumunu doğrudan şekillendirmektedir.

Devlet ile toplum arasındaki ilişkinin niteliği, bu noktada kritik bir ayrışmayı incelemeyi de beraberinde gerekli kılmaktadır. Öyle ki devlet ile toplum arasında bir uyum söz konusuysa bu durum devlet politikalarına iki temel biçimde tezahür etmektedir. İlk adımda, toplum devlete güven duymaktadır ve dış politikaya müdahale etmez, bu durumda devlet, sistemik baskılara daha serbest ve rasyonel bir şekilde yanıt vermeye meyillidir. İkinci adımda ise, toplum karar alma süreçlerinde aktif bir rol oynar, bu durumda da devlet kamuoyu taleplerini dikkate alan politikalara ağırlık verme eğilimi göstermektedir. Ancak devlet ile toplumun beklentilerinin uyum içinde olmadığı ve/veya çatışma durumunun olduğu bir ortam söz konusu ise, dış politika karar alma süreçleri çeşitli engellerle karşı karşıya kalabilmektedir (Ripsman vd., 2016: 72). Öyle ki, devlet-toplum uyumunun zayıf olduğu bir devlet, dış politika uygulamaları için gerekli olan insan desteği ve maddi kaynakları seferber etme noktasında güçlük yaşamakla birlikte, bu durum özellikle kriz zamanlarında ulusal güvenliği tehdit edecek boyutta kırılabilirliğe yol açma potansiyeli de taşımaktadır.

Öte yandan devletlerin karar alma süreçleri, aynı zamanda ülke içindeki koalisyon ve çıkar gruplarının baskısı altında şekillenmekte, bu doğrultuda devletler, söz konusu grupların çıkar ve beklentilerine uygun politikalar geliştirme eğilimi göstermektedir. Bu minvalde milliyetçi koalisyonlar devlet içinde daha korumacı politikaların oluşmasını teşvik ederken, küreselci gruplar ise daha serbest ticaret ve uluslararası iş birliğini önceleyen stratejilerin desteklenmesinin önünü açmaktadır (Dyson, 2010: 121). Dolayısıyla devletlerin söz konusu koalisyon ve grupların etkisi

altında olduğu durumlarda, dış politika tercihleri de bu grupların yönelim ve beklentileri doğrultusunda şekillenme eğilimi gösterecektir. Bunun da ötesinde, kimi yönetimler toplumdan gelen desteği kaybetmemek adına dış politika tercihlerini toplumun beklentilerine göre yönlendirerek, dış politika yönelimlerinden sapabilmektedir

Tüm bunlardan hareketle kamuoyunun dış politika üzerindeki etkisi doğrudan bir yönlendirmeye değil, dolaylı olarak yasama organlarına verdikleri temsil hakkı aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, halk, kendi iradesiyle seçtiği temsilciler üzerinden dış politika karar alma süreçlerine müdahil olmaktadır (Ripsman, 2009: 173). Böylelikle toplum, seçimler dolayısıyla elde ettiği müdahale hakkı ile politika yapıcılarının kararlarına yön verme yetkisine sahip olmaktadır.

Dolayısıyla devletlerin toplum tarafından uygulanan baskılara ne ölçüde bağımlı olduğu veya bu baskılardan ne denli özerk hareket edebildiği, dış politika tercihlerinin biçimlenmesinde ve uygulanmasında kritik bir değişken olup, bu etki özellikle “büyük strateji” tercihlerinde daha da belirginleşmektedir. Zira büyük strateji, bir devletin ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla ekonomik, askeri ve ideolojik kaynakları tahsis ederek uzun vadeli hedeflere yönelmesini ifade etmektedir (Ripsman vd., 2016: 72-74). Nitekim bu değişkenlerin, bir devletin statükoyu koruma veya revizyonist politikalar geliştirme eğiliminde olup olmadığı konusundaki yönlendirme gücü yüksektir. Dolayısıyla devlet içinde bulunan pek çok farklı yapılanma veya iç değişken, dış politika kararlarının yönünü, içeriğini ve başarısını doğrudan etkileme kapasitesine sahiptir.

1.2.2.4. İç Kurumlar

Devletin bürokratik işleyişi ve iç siyasal kurumlarının politika yapım süreçlerini şekillendirmedeki işlevi, neoklasik realizm kapsamında ele alınan son ara değişken olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda bir önceki ara değişken olan devlet-toplum ilişkileri, iç kurumsal yapılar aracılığıyla somutlaşmakta ve belirginleşmektedir. Zira seçim sistemleri, yasama ve yürütmenin işleyişi ve yargı bağımsızlığı gibi anayasal düzenlemelerle şekillenmiş kurumlar, devlet ile toplum

arasındaki etkileşimin en doğrudan gözlemlenebildiği alanları kapsamaktadır. (Ripsman vd., 2016: 75). Diğer bir ifadeyle, neoklasik realizme göre devletin yönetim yapısı, toplum ile olan ilişkileri şeffaflaştıran bir araç işlevi görmektedir. Dolayısıyla, toplum içerisindeki beklentilerin ne ölçüde politikaya yansıdığı veya toplumsal baskıların devleti ne derece yönlendirdiği, devlet içi kurumların yapısı ve işleyişinin analiz edilmesiyle anlaşılır hale gelmektedir.

Öte yandan devlet ile toplum ilişkilerinde söz konusu olan uyum düzeyi, devletin iç kurumsal yapısıyla olan ilişkisinde de belirleyici olmaktadır. Buradan hareketle yönetimsel yapıdaki kurumsal farklılar, karar alma süreçlerine farklı biçimlerde yansımakta, kimi durumlarda süreci kolaylaştırıcı, kimi durumlarda ise kısıtlayıcı bir işlev üstlenmektedir. Bu noktada özellikle güçler ayrılığı ilkesinin ve denetim mekanizmalarının daha güçlü olduğu demokratik sistemlerde, yürütme organının dış politika yapım sürecinde özerk hareket etmesi nispeten daha kısıtlıdır (Ripsman vd., 2016: 76). Bu tür rejimlerde liderler, kamuoyu baskısı, yasama denetimi ve muhalefet gibi unsurlar nedeniyle dış politika yapımında daha sınırlı bir hareket alanına sahip olmakla birlikte, özellikle savaş gibi riskli dış politika kararlarında bu sınırlamalar daha da belirgin hale gelmektedir.

Bununla birlikte, yürütme organının ne ölçüde özerk olduğu meselesi de dış politika yapım sürecinin yönlendirilmesi bakımından kritik bir değişkendir. Bu durumda yürütme organı, yasama, yargı ve kamuoyu baskısı gibi unsurlardan bağımsız hareket edebildiği ölçüde dış politikada daha hızlı ve etkili kararlar alma kapasitesine sahip olmaktadır (Ripsman vd., 2016: 77). Nitekim yüksek kurumsal özerkliğe sahip yürütme organları, sistemik baskı unsurlarına ve iç kurumsal sınırlamalara takılmadan dış politik çıktılarının daha hızlı şekillenmesi noktasında avantaj elde etmektedir. Buna karşın, yürütmenin zayıf olduğu bir siyasal yapılanmada ise dış politika karar alma süreci sistemik uyarılardan veya iç kurumsal yapıların müdahalesinden daha fazla etkilenmekte, dolayısıyla dış politikada daha çok iç dengeleri sağlamaya yönelik bir karar alma süreci ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan dış politika yapım süreci yalnızca devlet içi resmî kurumlar tarafından yönlendirilmemektedir. Bu bağlamda, yazılı olmayan ancak devlet

tarafından zaman içinde benimsenmiş birtakım normlar ve teamüller de bu sürece etki eden dinamikler arasında yer almaktadır. Genellikle tarihsel deneyimler, siyasi kültür ve kurumsal alışkanlıkların etkisiyle şekillenen bu yerleşik pratikler, dış politika yapım süreçlerinde liderlerin hareket alanını genişletme veya daraltma potansiyeline sahiptir (Ripsman vd., 2016: 77-78). Sonuç olarak neoklasik realizm çatısı altında ara değişken olarak ele alınan iç kurumsal yapı etkeni, yalnızca devletin resmî kurumlarının rolünü ön plana çıkarmakla kalmamakta, aynı zamanda devletin dış politika üretme sürecini de önemli ölçüde biçimlendirme potansiyeliyle çok katmanlı bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Tüm bunlardan hareketle ele alınan dört farklı ara değişken kategorisi birlikte değerlendirildiğinde, neoklasik realizmin dış politika analizlerinde sistem düzeyinin de ötesinde daha bütüncül bir perspektif sunduğu değerlendirilmektedir.

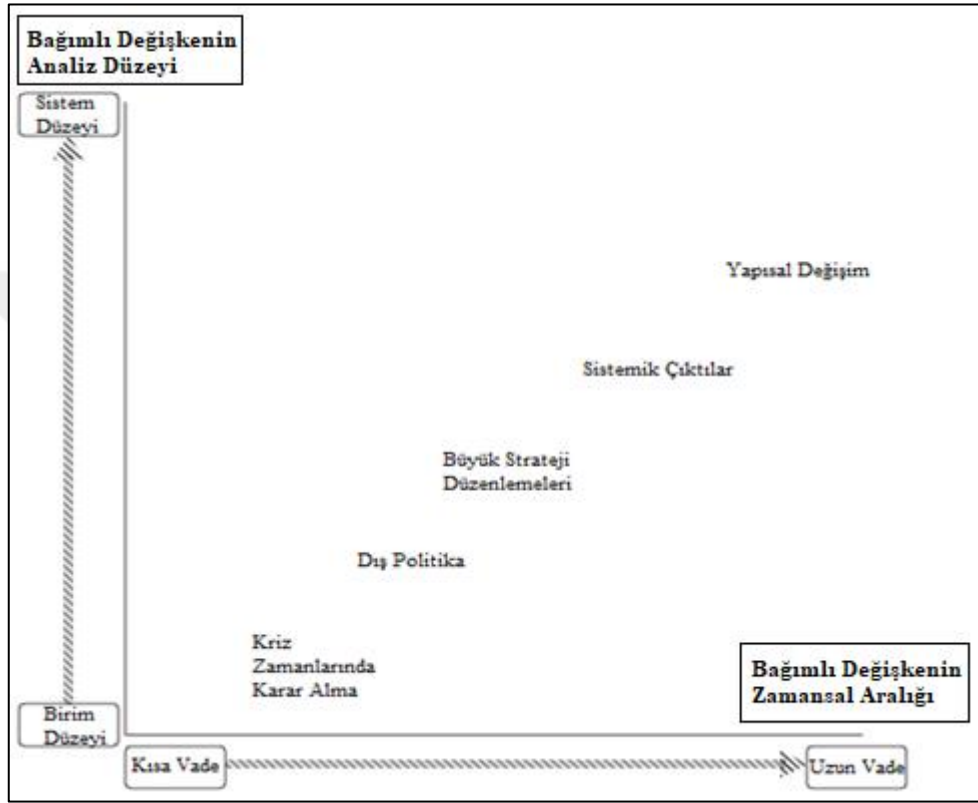
1.2.3. Bağımlı Değişken Olarak Dış Politika Çıktıları

Bir dış politika yaklaşımı olarak değerlendirilen neoklasik realizmin açıklayıcılığı, yalnızca “nasıl” sorusuna verdiği yanıtlarla değil, aynı zamanda “ne” sorusuna sunduğu cevaplarla da anlam kazanmaktadır. Bu doğrultuda neoklasik realizm kapsamında ele alınan ara değişkenler, devletlerin uluslararası sistemde karşılaştıkları tehdit ve fırsatlara hangi yollarla yanıt verdiklerini, diğer bir ifadeyle dış politika tepkilerinin nasıl oluştuğunu açıklarken, bağımlı değişken ise bu tepkilerin, sistemik ve birim düzeyindeki değişkenlerin senteziyle birlikte ortaya çıkan dış politik çıktılarının ne olduğu konusunu kapsamına almaktadır. Dolayısıyla bağımlı değişken, devletlerin dış politikada benimsedikleri stratejilerin somut çıktıları olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Bu çerçevede Taliaferro, bağımlı değişkeni yalnızca belirli bir dış politika eylemi değil, aynı zamanda devletlerin sistemik baskılar karşısında geliştirdiği stratejik uyum biçimlerindeki çeşitlilik olarak tanımlayarak, bu çeşitliliğin üç farklı uyumlanma süreciyle ortaya çıktığını savunmaktadır. Nitekim, güçlü devletlerin başarılı stratejilerini örnek alma, yeni ve özgün stratejiler geliştirme ve mevcut stratejileri koruma olarak açıklanan bu dinamikler, devletlerin uluslararası alandaki tehdit ve fırsatlara karşı verdikleri tepkileri ortaya koyan dış politika çıktıları olmaları bakımından bağımlı değişkenin açıklayıcılığına doğrudan katkı sağlamaktadır

(Taliaferro, 2009: 213-214). Dolayısıyla aynı sistemik koşullar altında, devletlerin farklı stratejik tutumlar sergilemesi, neoklasik realizmin dış politika sonuçlarını anlamada sunduğu esnekliği ve derinliği göstermektedir.

Görsel 2: Bağımlı Değişkenler Dizisi (Şekil 2)

Kaynak: (Ripsman vd., 2016: 110).

Bununla birlikte neoklasik realizm, dış politika çıktılarının zaman içerisindeki değişimini de dikkate alarak, bağımlı değişkenin anlamının ve kapsamının, belli zaman dilimlerine göre farklılık arz ettiğini vurgulamaktadır. Nitekim uluslararası politikanın anlaşılması noktasında da açıklayıcılık sunan bu perspektif, bağımlı değişkenin günler, haftalar ve aylar cinsinden kısa, orta ve uzun vadede farklılık arz ettiği savıyla ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, günler ve haftaları kapsayan kısa vadede, özellikle kriz zamanlarında devletler, güç dağılımına etki etmekten ziyade mevcut kaynakları en hızlı şekilde harekete geçirme odaklı stratejiler geliştirmektedir. Zira bu süreçte, zaman kısıtlıdır ve en hızlı şekilde çözüm üretilmesi esastır. Bunun yanı sıra zaman dilimi aylar ve yılları kapsayacak şekilde orta vadeye doğru genişlediğinde ise, mevcut kaynakların kullanımının yanı sıra ekonomik büyüme ve

silahlı kuvvetlerin geliştirilmesi gibi uzun vadeli güç inşası unsurları da devreye girmektedir. Son olarak on yılları kapsayan uzun vadede ise, büyük güçlerin stratejik etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemik sonuçlar analiz edilmektedir (Ripsman vd., 2016: 82-86). Bu bağlamda savaş ve barış gibi durumlar, yalnızca uluslararası sistemdeki güç dengesiyle değil, aynı zamanda büyük devletlerin izlediği stratejilerle de açıklığa kavuşmaktadır. Bu duruma, İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen iki kutuplu dünya düzeninin, yalnızca savaşın doğrudan bir sonucu olarak değil, aynı zamanda savaş süreci boyunca ve sonrasında büyük güçlerin benimsedikleri stratejik tercihler doğrultusunda ortaya çıkan bir yapı olarak değerlendirilmesi örnek olarak verilebilir.

Bu çerçevede Xi Jinping döneminde uygulanan dış politika stratejileri de neoklasik realizm kapsamındaki zaman ölçekli stratejik farklılaşmayı yansıtan örnekler sunmaktadır. İlgili bağlamda kısa vadede, örneğin GÇD yaşanan gerilimler ve bunun sonucunda Çin'in ivedilikle bölgeye askeri unsurlar sevk etmesi gibi anlık stratejik tepkiler, mevcut kaynakların hızla mobilize edilmesi odaklı bir anlayışı yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra orta vadede ise Çin'in KYG gibi uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Öyle ki Çin'in bu uygulamalarla ortaya koyduğu çeşitli ticaret yolları, limanlar ve altyapı projeleri, mevcut kaynakları kullanmanın yanı sıra orta vadeli jeoekonomik hedeflerin varlığını da ortaya koymaktadır. Son olarak uzun vadede ise, Çin'in büyük güç statüsünü pekiştirmeye yönelik stratejiler uygulamaya konmaktadır. Örneğin bu noktada Çin'in Tayvan'a yönelik zaman zaman sertleşen söylemlere rağmen doğrudan çatışmadan kaçınan bir tavır benimsemesi, sistemik dengeleri de gözeterik zaman içinde avantajlı bir konum elde etmeyi amaçlayan uzun vadeli bir stratejik yönelim olarak yorumlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN DIŞ POLİTİKASININ BELİRLEYİCİ DİNAMİKLERİ

2.1. Uluslararası Sistemin Çin Dış Politikasına Etkisi

Neoklasik realizmin dış politikayı açıklama kapasitesi, ilk aşamada uluslararası sistemin doğasının ve koşullarının devlet davranışları üzerindeki etkisinin analizine dayanmaktadır. Uluslararası sistemin bu etkisi, temel olarak anarşik yapıdan kaynaklanmaktadır. Zira devletler sistemin anarşik doğasına karşı güvenliklerini sağlama ve bekalarını koruma güdüsüyle hareket etmektedirler. Bu durum, klasik realizmden devralınan ve neoklasik realizm çerçevesinde yeniden yorumlanan güç mücadelesi yaklaşımıyla yakından ilintilidir. Bu bağlamda devletler, uluslararası sistem içerisindeki konumlarına bağlı olarak, politik hedeflerini gerçekleştirmek için kaynak ve algı temelli güç unsurlarını harekete geçirmektedirler.

Dolayısıyla neoklasik realizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısında bulunan güç dağılımı, ittifak ilişkileri, tehditler ve fırsatlar gibi unsurlar, devletlerin dış politika yapım süreçlerine doğrudan bir etkide bulunmamasına rağmen, bu unsurlar devletlerin iç dinamikleriyle etkileşim halinde çalışarak, dış politika çıktılarının şekillenmesinde temel bir katalizör görevi üstlenmektedir (Taliaferro, vd., 2009: 19). Ancak bu süreç, her devlette farklı şekillerde ve yoğunlukta tezahür etmektedir. Dolayısıyla uluslararası sistem, devletlerin dış politika yapım süreçlerini şekillendiren sistemik uyarılar üretmekte ve sistemin doğasının dış politik çıktılarını biçimlendirme gücü tam olarak bu noktada devreye girmektedir.

Neoklasik realizm açısından bakıldığında, sistemik uyarıların her devlet tarafından farklı biçim ve yoğunlukta algılanması, dış politika davranışlarında farklılaşmayı mümkün kılan açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Zira bir devlet için tehdit olarak algılanan bir gelişme, başka bir devlet tarafından iç politik değişkenlere bağlı olmak koşuluyla fırsat olarak değerlendirilebilir. Bu farklılaşma, devletlerin coğrafi konumu, tarihsel hafızası, ulusal çıkar tanımı, karar alıcılarının algısal filtreleri ve iç siyasi koşullar gibi birim düzeyindeki değişkenlerle doğrudan ilişkili bulunmaktadır. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken temel husus, dış politika

davranışlarının biçimlenmesinde rol oynayan içsel süreçlerin, özünde bağımsız değişken konumundaki uluslararası sistemin yönlendirici etkisiyle şekillendiğidir. Dolayısıyla dış politika pratikleri en nihayetinde sistemden kaynaklanan yapısal baskılardan hareketle gelişme göstermektedir.

Çin örneğinde, özellikle Xi Jinping liderliğinde belirginleşen Çin dış politika hamleleri, ülke içindeki yapısal dönüşümlerle birlikte küresel sistemden kaynaklanan stratejik uyaranların karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenmektedir. Zira Xi döneminde Çin'in uluslararası alandaki etkinliğinin artmasıyla birlikte, sistem kaynaklı tepkiler, sınırlamalar ve beklentiler dış politikada karar alma sürecine yön veren sistemik sinyaller olarak belirginleşmiştir (Liao, 2016: 819). Öyle ki bu dönemin dış politika adımları, Çin'in hem ulusal hem de küresel ölçekte daha görünür ve etkili bir aktör olmasını hedefleyen KYG gibi uzun vadeli stratejik projelerde somutlaşmıştır (Ferdinand, 2016: 943; Hu, 2018: 8-11). Dolayısıyla Xi, ekonomik kalkınmayı, önceki liderlerin içe dönük reformlarına kıyasla, küresel inisiyatifler ve dışa yönelik yatırımlarla destekleyerek dış politikada daha iddialı ve proaktif bir tutum sergilemiştir.

Bu yaklaşım, Çin'in uluslararası sistemdeki güç dengelerine aktif biçimde müdahil olma ve küresel nüfuz alanını genişletme hedefini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu politikalar yalnızca ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamakla kalmayıp, aynı zamanda Çin'in mevcut normatif düzene müdahale etme ve bu düzeni kendi değer ve çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirme isteğini de yansıtmaktadır. Bu çerçevede Çin, artan küresel etkinliği sayesinde yalnızca uluslararası sistemi etkileyen bir aktör değil, aynı zamanda bu sistemin yapısal koşullarından etkilenen bir güç olarak da değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Xi Jinping döneminde Çin dış politikasını şekillendiren uluslararası sistem dinamikleri, yalnızca güç dengeleri ve güvenlik tehditleriyle sınırlı kalmamaktadır. Bu süreç aynı zamanda, ABD'nin stratejik çevreleme politikaları, bölgesel dinamiklerin etkisi ve küresel ekonomik karşılıklı bağımlılık ilişkilerindeki kırılmalıkların yarattığı sistemsel baskılar bağlamında ele alınmalıdır (Liao, 2016: 820-821; Ye, 2019: 84). Nitekim Çin'in artan küresel görünürlüğü ve diplomatik

katılımı, ülkeyi hem uluslararası düzenin şekillendirilmesinde etkin bir aktör haline getirmekte hem de bu düzenin ürettiği yapısal baskılara daha duyarlı kılmaktadır.

2.1.1. ABD'nin Çin'i Dengeleme Politikası

Uluslararası sistemin temel işleyiş mekanizmalarından biri olan güç dengesi, özellikle bir aktörün sistemi domine etme eğilimi gösterdiği durumlarda, diğer aktörlerin bu üstünlüğü sınırlandırmak amacıyla karşı ittifaklar ve stratejik iş birlikleri geliştirmesini ifade etmektedir. Bu klasik yaklaşım, özellikle soğuk savaş döneminde iki kutuplu sistemin anlaşılmasında etkili bir açıklayıcılık sunmuş olup, çoğunlukla silahlanma ve doğrudan çatışmaya dayanan “sert dengeleme” (*hard balancing*) biçiminde somutlaşmıştır (Heywood, 2016: 112; Sönmezoğlu, 2017: 255). Ancak zamanla, sert güç araçlarına başvurmanın yüksek maliyetler doğurmasının yanı sıra, bölgesel ve küresel istikrarı tehdit etme riski taşınması, devletleri doğrudan çatışmalardan kaçınarak daha düşük maliyetli ve diplomatik araçlar aracılığıyla rekabeti yönetme eğilimine yöneltmiştir. Dolayısıyla günümüzde, çok kutupluluğun belirginleştiği ve güç dağılımının karmaşıklaştığı bir uluslararası ortamda, bu geleneksel dengeleme anlayışı daha esnek ve çok katmanlı stratejilere evrilmiştir.

Bu çerçevede değerlendirilen “yumuşak dengeleme” (*soft balancing*) ve “sınırlı sert dengeleme” (*limited hard balancing*) araçları ise, devletlerin bir taraftan diplomatik ilişkiler ve çok taraflı kurumsal mekanizmalar aracılığıyla yükselen güçlerle etkileşim içinde kalmalarına, diğer taraftan da belirli ittifaklar ve caydırıcı önlemler yoluyla bu güçlerin etkisini sınırlandırmaya yönelik girişimlerde bulunmalarına olanak tanımaktadır (Paul, 2014: 14-15). Nitekim neoklasik realist teorisyen Randall Schweller de yükselen ve tatmin olmayan bir gücün tarih boyunca, yatıştırma, dengeleme ve sınırlama gibi birçok farklı tepkiyle karşı karşıya kaldığını savunarak bu yaklaşımı destekleyici bir zemin sunmaktadır (Schweller, 1998: 51). Dolayısıyla yükselen güçlere karşı pozisyon alma durumunu ifade eden söz konusu stratejiler, devletlerin bekle ve gör mantığıyla olası risklere karşı kendilerini güvence altına alma reflekslerini içeren politik davranışlar olarak değerlendirilmektedir.

İlgili perspektifte, 2000’li yıllar itibarıyla Çin’in uluslararası sistemde artan etkinliği hem bölgesel hem de küresel düzeyde dikkat çekmesine yol açarak, çeşitli stratejik tepkilere zemin hazırlamıştır. Çin’in bu yükselişi, özellikle büyük güçler nezdinde uzun vadeli belirsizlikler yaratarak, aktörlerin Çin’e karşı daha ihtiyatlı ve dengeleyici pozisyonlar almalarına neden olmuştur. Süreç itibarıyla, başta ABD olmak üzere mevcut düzende etkili konumda bulunan ülkeler, Çin’i potansiyel bir stratejik rakip olarak değerlendirmiştir. ABD ise söz konusu rekabet dinamiklerine en sistematik biçimde yanıt veren aktör olarak ön plana çıkmıştır (Zhu, 2011: 188).

Bununla birlikte, Çin’in bu dönemdeki dış politika yaklaşımı, doğrudan çatışmadan kaçınan ve küresel sisteme uyum sağlamaya çalışan temkinli bir stratejiye dayalı olmuştur. Deng Xiaoping döneminden miras alınan düşük profil anlayışı ile DTÖ’ye üyelik süreci, Çin’in dış politikasına daha çok ekonomik entegrasyon odaklı bir yön kazandırmıştır. Jiang Zemin ve Hu Jintao liderliklerinde de sürdürülen bu yaklaşım, “barışçıl kalkınma”, “uyumlu toplum” ve “uyumlu dünya” gibi söylemlerle desteklenmiş ve Çin’in küreselleşme sürecine uyum sağlama arayışını yansıtmıştır (Akdağ, 2023: 86). Bu süreçte Çin, ekonomik gücünü artıran bir aktör olarak dikkat çekse de izlediği dış politika çizgisi onun uluslararası sistemde doğrudan bir askeri tehdit olarak algılanmasının önüne geçmiştir.

Bu durum, ABD’nin Çin’e yönelik politikalarında klasik güç dengesi kuramının öngördüğü sert dengeleme araçlarından ziyade, daha yumuşak ve dolaylı stratejilerin tercih edilmesinin önünü açmıştır. Özellikle George W. Bush dönemi ve Barack Obama’nın ilk dönemlerinde benimsenen bu yaklaşım, çok taraflı kurumlar ve diplomatik girişimler aracılığıyla yürütülen yumuşak dengeleme politikalarıyla şekillenmiştir (Ross, 2006: 361). Bu strateji doğrultusunda ABD, Çin’i doğrudan karşısına almak yerine, onu uluslararası ekonomik sisteme entegre ederek uzun vadede sınırlamayı hedefleyen bir dengeleme anlayışı geliştirmiştir (Han ve Paul, 2020: 6–7). Dolayısıyla bu dönemde sert bloklaşmaların yaygınlaşmaması, hem Çin’in benimsediği ihtiyatlı dış politika söylemi hem de küresel ekonomik bağımlılığın caydırıcı etkisiyle yakından ilişkili bulunmaktadır.

Ancak 2000’li yılların sonuna gelindiğinde, Çin dış politikası küresel ekonomik entegrasyon odaklı ihtiyatlı çizgiden uzaklaşarak, daha iddialı ve müdahil bir yönelime evrilmiştir. Bu yönelimin temelinde, 2008 yılında ABD’de ortaya çıkan küresel finans krizinin etkilerini bulmak mümkündür. Zira söz konusu kriz, yalnızca ABD’nin küresel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki payında görece bir azalmaya neden olmakla kalmamış, aynı zamanda Çin ve diğer yükselen ekonomilerin küresel ekonomik sistemdeki ağırlığının artırmasına da zemin hazırlamıştır (Bergsten, 2018: 22; Liu, 2023: 270; Xinbo, 2010: 156–157). Kriz sürecinde ABD ve Avrupa ülkeleri korumacı eğilimlere yönelirken, Çin ise ihracat odaklı büyüme stratejisini sürdürmüş ve 2001 yılında DTÖ’ye katılımıyla hız kazanan ekonomik açılımını daha da derinleştirmiştir (Yang, Lau ve Bahri, 2025: 4). Süreç itibarıyla Çin’in dış ticaret hacmini genişletmesi, ABD ile olan ticaret açığını daha görünür ve politik olarak hassas bir konu haline getirmiştir.

Bu gelişmeler, uluslararası güç dağılımında kademeli değişimlere yol açarak Çin’e dış politikada daha geniş bir hareket alanı kazandırmıştır. Bu süreçte ABD’nin Çin’e yönelik yaklaşımı da dönüşerek, başlangıçta ekonomik iş birliği temelli yürütülen ilişkiler, giderek stratejik rekabetin belirleyici olduğu bir çerçeveye doğru kaymıştır. Yani artık Çin’in sistem içindeki yükselişi yalnızca ticaret dengesine ilişkin teknik bir sorun değil, uzun vadede uluslararası düzeni dönüştürme potansiyeli taşıyan yapısal bir meydan okuma olarak algılanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında şekillenen bu yeni dönem, ekonomik bir kırılmanın ötesinde, güç dengesinde meydana gelen sistemsal bir değişime de işaret etmektedir.

Süreç itibarıyla Xi liderliğinde Çin dış politikasının daha iddialı ve dışa dönük bir çizgiye evrilmesi, ABD’nin stratejik algısında köklü bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm özellikle 2017 yılında yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’nde açıkça ortaya konmuştur. Belgede Çin, ilk kez “revizyonist güç” olarak tanımlanmış, yalnızca ABD’nin çıkarlarına değil, aynı zamanda mevcut uluslararası düzene karşı alternatif bir düzen inşa etmeye çalışan bir aktör olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, ABD’nin uzun yıllar boyunca Çin’in uluslararası sisteme entegrasyonunu desteklediği, ancak Çin’in bu süreci beklentilerin aksine kendi

stratejik hedeflerine hizmet edecek şekilde yönlendirdiği ifade edilmiştir. Bu söylemsel kırılma, ABD'nin Çin'e yönelik yaklaşımında niteliksel bir değişim yaratmış, Çin artık yalnızca bir rakip değil, doğrudan bir tehdit olarak konumlandırılmıştır (The White House, 2017: 25-26). Bu durum, ABD'nin yumuşak dengeleme stratejilerinden uzaklaşarak daha açık, sert ve doğrudan karşıtlık içeren stratejilere yönelmesine zemin hazırlayan bir gelişme olmuştur.

Bu dönüşüm özellikle Donald Trump yönetimi döneminde belirginlik kazanmış ve 2018 yılında başlatılan ticaret savaşıyla somut bir hal almıştır (Bergsten, 2018: 18; Kalkan Küçüksoğak, 2023: 297). Ticaret savaşları, ABD'nin uzun yıllar boyunca Çin'i küresel ekonomik sisteme entegre etme yönündeki politikalarından radikal bir kopuşu temsil etmektedir. Bu kırılmada, ABD'nin artan dış ticaret açığı önemli bir rol oynamış, özellikle Çin'e karşı ithalat kısıtlamaları ve yüksek gümrük tarifeleriyle dış ticaret dengesini yeniden şekillendirme çabası öne çıkmıştır (Zhang, 2018: 55). Bu bağlamda 2019 sonu itibarıyla, ABD, Çin'den ithal edilen yaklaşık 350 milyar dolarlık ürüne gümrük vergisi uygularken, Çin de buna karşılık, ABD'den ithal ettiği 100 milyar dolarlık ürüne gümrük tarifesi uygulamıştır (Yang vd., 2025: 5). Bu karşılıklı yaptırımlar yalnızca iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri değil, aynı zamanda küresel ticaretin genel işleyişini de olumsuz etkileyerek, tedarik zincirlerinde aksamalara ve maliyet artışlarına yol açmıştır.

Özellikle Biden yönetiminde de büyük ölçüde devam eden bu politikalar, artık iki ülke arasında kalıcı bir rekabetin ekonomik boyutunu temsil etmektedir. Söz konusu süreç, teknolojik üstünlük yarışına ve jeopolitik nüfuz mücadelesine de yansımış, ticaret savaşları klasik ekonomik rekabetin ötesine geçerek, stratejik bir dengeleme aracına dönüşmüştür. Bu bağlamda, ABD-Çin ticaret savaşı, sadece ekonomik çıkarların çatışması değil, aynı zamanda küresel düzenin geleceğine yönelik vizyonların çarpıştığı bir zemin haline gelmiştir. Ticaret politikalarının bu şekilde araçsallaştırılması, güç siyaseti bağlamında ekonomik alanın sınırlı sert dengeleme stratejilerinin bir parçası haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Öte yandan 2018 sonrası dönemde ABD'nin Çin'e yönelik sınırlı sert dengeleme stratejileri yalnızca ticari ambargolarla sınırlı kalmamış, stratejisinin yeni

bir boyutu da teknoloji alanında ortaya çıkmıştır. Öyle ki Xi'nin göreve geldiği andan itibaren teknolojik bağımsızlık konusunu devlet egemenliğinin temel unsurlarından biri olarak vurgulaması, bu alandaki rekabeti daha da derinleştirmiştir. Bu süreçte Huawei ve ZTE gibi Çinli teknoloji firmalarının küresel ölçekte büyüme girişimleri, özellikle 5G teknolojilerinin devreye girmesiyle birlikte hız kazanmış ve bu durum ABD tarafından ciddi bir güvenlik riski olarak değerlendirilmiştir (Hyun, 2025: 34). Buna karşılık olarak Trump yönetimi, Huawei teknolojilerinin ABD ve müttefik ülkelerde kullanılmasını yasaklayan adımlar atmış ve şirketi hedef alan yaptırımlar uygulamıştır. Nitekim Avustralya, Huawei'nin 5G altyapısında kullanımını yasaklayan ilk ülkelerden biri olmuş, bu karar, Çin'e karşı yürütülen daha geniş kapsamlı stratejik iş birliğinin erken göstergelerinden biri olarak yorumlanmıştır (Ba, 2023: 19).

Süreci pekiştiren bir diğer unsur ise, dönemin ABD Başkanı Trump'ın, Huawei'ye yaptırım uygulayan ülkelerin toplam küresel GSYİH'nin yaklaşık üçte birini temsil ettiğine dikkat çekmesi olmuştur (Hyun, 2025: 38; Liu, 2023: 272). Bu açıklama, uygulanan teknolojik sınırlamaların yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sembolik bir anlam taşıdığına da işaret etmektedir. Dolayısıyla ABD'nin Çin'e uyguladığı yüksek gümrük tarifeleri ve teknoloji transferi kısıtlamaları, yalnızca ekonomik çıkarları koruma amacını yansıtmamanın ötesinde, Çin'in küresel ölçekte artan stratejik etkisini sınırlamaya yönelik çok boyutlu bir sınırlı sert dengeleme stratejisi olarak değerlendirilmektedir.

ABD'nin Çin'e yönelik sınırlı sert dengeleme stratejisi, yalnızca ekonomik ve teknolojik alanlarla sınırlı değildir. Bu bağlamda Çin'in artan bölgesel etkisini çevrelemeye yönelik stratejik hamleleri de kapsamaktadır. Nitekim teknoloji alanında ortaya çıkan rekabette atılan adımlar, esasında geniş bir jeopolitik stratejinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu perspektifte ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yönelik stratejik yaklaşımı, Çin'i dengeleme politikasının coğrafi boyutunu temsil etmektedir. Sonuç olarak, ABD'nin Çin'e karşı yürüttüğü bu sınırlı sert dengeleme stratejileri ekonomik, teknolojik ve jeopolitik araçlarla yürütülen çok boyutlu bir güç mücadelesine işaret etmektedir. Bu strateji, yalnızca mevcut dengeleri

koruma çabası değil, aynı zamanda Çin'in uzun vadeli sistemik yükselişini kontrol altına alma girişimi olarak da okunmalıdır.

2.1.1.1. ABD'nin Asya-Pasifik (Hint-Pasifik) Stratejisi

Asya-Pasifik Bölgesi, Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore ve Avustralya gibi stratejik aktörlerin yanı sıra ABD'nin de bölge dışı aktör olarak müdahil olduğu jeostratejik bir alan olup, günümüzde büyük güç rekabetinin dinamik sahalarından birini teşkil etmektedir. Asya-Pasifik, yalnızca güvenlik açısından değil, aynı zamanda enerji kaynaklarına erişim, deniz yollarının denetimi ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği bağlamında da stratejik bir öneme sahiptir (Çokgüçlü, 2022: 327-328). Çin'in bölgesel bir güç olarak bölgede genişleyen etkisi ise, ABD'nin bu stratejik sahada neden aktif politikalar ürettiğinin anlaşılması noktasında açıklayıcı bir temel sunmaktadır. Bu bağlamda Çin'in Asya-Pasifik politikalarına değinmek, bir noktada ABD'nin bölgeye neden müdahil olduğunun da cevabını vermektedir.

İlgili bağlamda, Çin'in Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikası, özellikle 2000'li yılların sonlarında belirgin bir dönüşüm geçirmiştir. Yükselen bir güç olarak Çin, bölgedeki aktörlerin tehdit algısını yumuşatmak amacıyla “barışçıl kalkınma” söylemini ön plana çıkarmıştır. Hu Jintao döneminde geliştirilen bu söylem, Çin'in ekonomik büyümesini ve dışa açılımını bölgesel liderlik iddiasıyla meşrulaştırma çabasını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Çin, özellikle “Güneydoğu Asya Uluslar Birliği” (*Association of Southeast Asian Nations, ASEAN*) kapsamında Güneydoğu Asya ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini güçlendirerek, serbest ticaret anlaşmaları ve altyapı yatırımlarıyla bölgesel ekonomik entegrasyonu teşvik etmiştir. Böylelikle Çin, kendisini yalnızca bir ekonomik ortak değil, bölgesel kalkınma ve istikrarın taşıyıcısı olarak konumlandırmıştır (Zhao, 2013: 102-103).

Ancak Çin'in Asya-Pasifik'e yönelik ekonomik ve iş birliği odaklı dış politika çizgisi, özellikle GÇD üzerindeki egemenlik iddialarının sertleşmesiyle birlikte, güvenlik anlamında da çelişkili bir görünüm sergilemeye başlamıştır. 2010 yılında Çin'in GÇD'yi “çekirdek ulusal çıkar” (*national core interest*) olarak tanımlaması, dış politika söyleminde bu iddialı çıkışın tamamlayıcısı olarak değerlendirilmektedir

(Propper, 2020: 107; Yoshihara ve Holmes, 2011: 45). Bu tanımlama, yalnızca bölgesel deniz yetki alanlarını değil, aynı zamanda Tayvan, Tibet ve Xinjiang gibi tartışmalı bölgeleri de kapsayan bir ulusal çıkar söyleminin genişlemesini simgelemektedir (Yerlikaya, 2018: 118; Zhao, 2013: 106). Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde, ABD 2010 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde kendisini Asya-Pasifik'in istikrarı ve güvenliği için "vazgeçilmez bir ortak" olarak tanımlamış ve dış politika odağını bu bölgeye kaydırmayı amaçlayan bir dış politika yönelimi sergilemiştir (The White House, 2010: 42).

Bu politika yönelimi, Obama yönetiminde 2011 yılında başlatılan, sonraları ise, ABD'nin diğer bölgesel önceliklerinden vazgeçtiği izlenimini ortaya çıkarması dolayısıyla yeniden dengeleme olarak revize edilecek olan "Asya'ya dönüş" (*Pivot to Asia*) stratejisiyle resmiyet kazanmıştır. Bu stratejiyle ABD, dış politika eksenini Orta Doğu ve Avrupa'dan Asya-Pasifik bölgesine kaydırma hedefini açık biçimde ortaya koymuştur (Davidson, 2014: 78; Paul, 2014: 16; Shambaugh, 2013: 10). Dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın *America's Pacific Century* başlıklı makalesinde de vurgulandığı üzere, bu strateji sadece ekonomik iş birliğini değil; aynı zamanda diplomatik angajman, enerji güvenliği ve Çin'e karşı stratejik dengeleme hedeflerini de içeren çok boyutlu bir vizyonu yansıtmaktadır (Clinton, 2011). Obama yönetimi bu kapsamda, Vietnam, Güney Kore ve Filipinler gibi ülkelerle savunma alanında iş birlikleri geliştirerek bölgedeki askeri varlığını pekiştirmiştir (Budiana ve Djuyandi, 2023: 94; Ross, 2013: 32-34; Shambaugh, 2013: 16). Bu durum Çin'in güvenlik endişelerini artırarak, Çin'i Kuzey Kore gibi stratejik ortaklarla ilişkileri derinleştirme ve GÇD'de daha sert tutumlar geliştirme yönünde teşvik etmiştir.

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine ilgisi karşısında Çin, askeri modernizasyonu ulusal öncelik haline getirmiş, 2012 yılında düzenlenen Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 18. Ulusal Kongresi'nde Çin'in uluslararası pozisyonunun gerektirdiği şekilde güçlü bir ulusal savunma sistemi ve askeri modernizasyon inşa etme hedefi stratejik öncelik olarak vurgulanmıştır (Dotson, 2012; Liu, 2023: 271). 2013 yılında Xi Jinping'in göreve gelmesiyle birlikte, bu yaklaşım daha proaktif güvenlik politikalarına evrilmiştir. Çin aynı yıl içerisinde, GÇD'de Spratly Adaları ve

çevresinde yapay adalar inşa faaliyetlerine başlamış, bu yapılar sonrasında, pistler ve radar sistemleri gibi askeri altyapılarla desteklenmiştir. Bu bağlamda Çin, söz konusu faaliyetlerle birlikte, iddialarını pratiğe dökmenin ötesinde, deniz yetki alanlarını fiili olarak genişletme yönünde açık bir irade ortaya koymuştur (Chung & Liao, 2016: 82-85; McDevitt, 2015: 254). Bu gelişmeler başlangıçta Filipinler ve Vietnam olmak üzere bölge ülkelerinde ciddi güvenlik endişeleri doğururken ABD'nin de stratejik duruşunu yeniden şekillendirmiştir.

ABD Savunma Bakanlığı'nın 2015 tarihli strateji belgesinde, Çin'in Asya-Pasifik bölgesinde artan askeri faaliyetlerine yönelik duyulan kaygılar açık biçimde ifade edilmiş, bu doğrultuda bölgesel statükonun korunmasına yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir (McDevitt, 2015: 257; The White House, 2015: 24-25). Bu çerçevede revizyonist bir güç olarak tanımlanan Çin'e karşı şekillenen sınırlı sert dengeleme eğilimleriyle birlikte ABD, önceki söylemlerinde öne çıkan Asya-Pasifik terimini terk ederek hem coğrafi hem de siyasi boyutları kapsayan "Hint-Pasifik" söylemini öne çıkarmıştır. Aslen bu kavramsallaştırma, 2012 yılında Japonya Başbakanı Shinzo Abe tarafından, Çin'in bölgesel nüfuzunu hem Hint hem de Pasifik Okyanusu bağlamında sınırlamaya yönelik bir stratejik çerçeve olarak önerilmiştir (Abe, 2012; Ba, 2023: 17). Ancak bu kavramsal çerçeve, Donald Trump döneminde yeni bir dış politika söylemine dönüşerek, 2017 yılında Vietnam'ın Danang kentinde düzenlenen "Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği" (*Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC*) Zirvesi'nde resmîyet kazanmıştır. Bu konuşmada Trump, "Özgür ve Açık Hint-Pasifik" (*Free and Open Indo-Pacific, FOIP*) vizyonunu, ABD'nin bölgeye yönelik stratejik yaklaşımının temel taşı olarak ilan etmiştir (Kuik, 2022: 196). Bu vizyon, Çin'in yükselen etkisine karşı, demokratik ilkeler, serbest ticaret ve hukukun üstünlüğü gibi normlara dayalı çok taraflı bir iş birliği anlayışını öne çıkarmaktadır (Li, 2023: 45). Aynı söylem, 2017 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de kurumsal zemine oturtulmuş ve bölgede sürdürülebilir ABD liderliğinin gerekliliği vurgulanmıştır (The White House, 2017: 45-46).

Bu söylemsel kaymanın hemen ardından Çin'in bu kavramlaştırmaya yönelik tutumu da dikkat çekici olmuştur. Pekin yönetimi, Hint-Pasifik ifadesini resmi

söyleminde benimsememekte, bunun yerine geleneksel Asya-Pasifik terimini kullanmayı sürdürmektedir. Çin, Hint-Pasifik kavramının arkasında, kendisini bölgesel anlamda çevrelemeyi ve etkisini sınırlamayı amaçlayan bir Amerikan stratejisi bulunduğunu açık biçimde dile getirmektedir Çinli yetkililer, FOIP girişimini yalnızca bir stratejik vizyon değil, aynı zamanda bölgeyi bölmeye yönelik hegemonik bir çaba olarak değerlendirmekte ve bu bağlamda ABD'yi eleştirmektedir (Liu, 2023: 262). Bu karşı duruş, söylem düzeyinde yaşanan ayrışmanın ötesinde, bölgesel düzenin nasıl şekilleneceğine dair köklü görüş ayrılıklarının da bir yansıması niteliğindedir.

FOIP söyleminin pratiğe yansıyan uygulamalarından biri, bölgesel aktörlerle geliştirilen çok taraflı iş birliği mekanizmaları olmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak 2007 yılında Japonya öncülüğünde Hindistan, Avustralya ve ABD' nin de dahil olduğu, ancak Çin'in baskıları ve Avustralya'nın geri çekilmesiyle zayıflayan QUAD, 2017 yılında Trump yönetimi tarafından yeniden canlandırılarak, FOIP söyleminin kurumsal taşıyıcı yapılarından biri haline getirilmiştir (Cooper & Cannon, 2024: 44-45). Gelişmeler doğrultusunda, müttefik ülkelerin yeniden bir araya gelmesiyle birlikte, Çin'in bölgedeki etkisinin sınırlandırılması ve/veya dengelenmesi konusu daha güçlü biçimde gündeme taşınmıştır.

Bu süreçte, FOIP hedeflerini değerlendirmek amacıyla düzenli görüşmeler yapan ittifak ülkeleri, 2019 yılında ilk kez dışişleri bakanları, 2021 yılında ise liderler düzeyinde bir araya gelmiş, bu gelişmeler QUAD'ın kurumsallaşma sürecini pekiştiren önemli adımlar olmuştur. ABD açısından QUAD, sadece ortak güvenlik kaygılarını paylaşan ülkelerle yapılan stratejik bir iş birliği değil, aynı zamanda Çin'in artan etkisine karşı bir dengeleme mekanizması olarak görülmüştür. Japonya'nın QUAD içindeki konumu, özellikle Çin'in Doğu Çin Denizi'ndeki toprak iddiaları ve bu durumun ülke güvenliğine doğrudan etkileri nedeniyle stratejik önem taşımaktadır. Hindistan için ise, Çin'in Güney Asya'daki nüfuzunun yanı sıra, Hint Okyanusu'ndaki askeri faaliyetlerinin artışı güvenlik kaygılarını artıran bir dinamik olarak değerlendirilmektedir (Durmuş, 2023: 211-214). Bu nedenle Hindistan, doğrudan sınır komşusu olan Çin'in bölgesel projeksiyonlarına karşı temkinli bir pozisyon

benimsemekte ve QUAD içindeki iş birliğini dengeleyici bir araç olarak görmektedir. Avustralya'nın pozisyonu ise daha çok, Çin ile artan ekonomik bağımlılık ilişkisine rağmen, Pekin'in güvenlik politikalarının yarattığı bölgesel belirsizlikten duyduğu rahatsızlıkla birlikte şekillenmektedir. Özellikle Çin'in GÇD'deki askeri hamleleri ve Avustralya iç politikasında nüfuz girişimleri, ülkeyi ABD liderliğinde şekillenen güvenlik iş birliklerine yakınlaştırmıştır (Ba, 2023: 20–22).

Bu çerçevede, ABD'nin Hint-Pasifik bölgesinde müttefikleriyle geliştirdiği stratejik ortaklıklar yalnızca askeri iş birlikleriyle sınırlı değildir. Aynı zamanda, ABD'nin bölgedeki varlığını meşrulaştıran normlara dayalı bir söylemi de içermektedir. Bu çok yönlü iş birliği anlayışı, ABD dış politikasında “Dost Çemberi” (*Circle of Friends*) olarak adlandırılan ve demokratik değerlere dayanan bir müttefik ağı çerçevesinde değerlendirilmektedir (Ba, 2023: 18). Bu söyleme dahil olan ülkelerle kurulan iş birlikleri, yalnızca Çin'in etkisini sınırlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda kurallara dayalı uluslararası düzenin korunmasına yönelik ortak bir iradeyi de yansıtmaktadır.

Öte yandan, Çin'in KYG kapsamında bölge ülkelerinde inşa ettiği limanların, sadece ticari değil, askeri amaçlarla da kullanılabilir olması, Hint-Pasifik'te ciddi bir güvenlik endişesi yaratmaktadır. Bu durum, QUAD'ın Çin'i dengeleme çabalarını daha da anlamlı ve gerekli hâle getirmiştir. Çin, KYG aracılığıyla Asya'dan Avrupa'ya, hatta Afrika'ya uzanan geniş bir coğrafyada ekonomik ve stratejik bağlar kurmakta; bu sayede etkisini yalnızca ekonomik değil, jeopolitik düzlemde de artırmaktadır. Bu gelişmeler, ABD'yi bölgedeki etkisini artırmak üzere yeni bir stratejik yaklaşım geliştirmeye zorlamıştır (Long ve Yen, 2021: 160). Bu yaklaşımla ABD, Çin'in artan etkisine karşı sadece askeri değil, aynı zamanda ticaret, altyapı ve güvenlik alanlarında da ortaklıklar kurarak bölgesel bir denge inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede QUAD, ABD'nin Hint-Pasifik stratejisinin yapı taşlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Nitekim 2022 yılında yayınlanan Hint-Pasifik Strateji Belgesi'nde, ABD artık bölgedeki çıkarlarını daha açık şekilde tanımlamış ve QUAD'ın yalnızca güvenlik temelli bir yapı olmadığını, aynı zamanda yeni bir misyon üstlendiğini vurgulamıştır.

Bu yeni misyon doğrultusunda, QUAD Burs Programı hayata geçirilmiş ve üye ülkelerden seçilecek toplam 100 öğrencinin ABD’de eğitim alması planlanmıştır (The White House, 2022: 16). Bu program, ABD’nin QUAD’ı yalnızca bir güvenlik platformu olarak değil, aynı zamanda değerlerini ve normlarını yaymak için bir yumuşak güç aracı olarak da kullandığını göstermektedir.

FOIP vizyonunun bir diğer taşıyıcı yapısı olarak değerlendirilen ittifak oluşumu ise Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD’den oluşan ve üye ülkelerin baş harflerinden adını alan “AUKUS” olmuştur. FOIP söyleminin güvenlik boyutunu ön plana çıkaran AUKUS’un kurulmasındaki temel itici güçlerden biri ise, Avustralya ile Çin arasında son yıllarda derinleşen siyasi ve ekonomik gerilim olarak açıklanmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere, Avustralya’nın Huawei 5G teknolojilerini kullanmayı reddeden ilk ülke olması ve COVID-19’un kökenine dair bağımsız soruşturma çağrılarını desteklemesi, Çin tarafından itibarsızlaştırıcı girişimler olarak yorumlanmıştır. Buna karşılık olarak Çin, Avustralya’dan ithal edilen birçok ürüne yüksek gümrük tarifeleri uygulamış ve bazı alanlarda ithalatı sınırlandırmıştır. Aynı dönemde diplomatik temaslar da bakanlık düzeyinden aşağıya çekilmiş ve 2021 yılı itibarıyla Çin, ekonomik diyalogu süresiz olarak askıya aldığını açıklamıştır (Cuong, Tien ve Tai, 2023: 52-53). Nitekim iki ülke ilişkilerinde ciddi bir kırılmaya neden olan böyle bir ortamda, kendini stratejik olarak yalnız hisseden Avustralya, savunma kapasitesini artırma ve güvenilir müttefiklerle ilişkilerini derinleştirme yönünde bir arayışa girmiştir. Bu süreçte ABD, Avustralya’nın güvenlik kaygılarını göz önünde bulundurarak, ülkeyi savunma ve güvenlik alanlarında daha yakın bir iş birliğine dahil etmiştir.

Bunun yanı sıra İngiltere’nin AUKUS kapsamındaki varlığı ise Brexit sonrasında “Küresel Britanya” vizyonu çerçevesinde Hint-Pasifik bölgesinde daha görünür olma isteğiyle açıklanmaktadır. Bir diğer etken ise tarihsel bir unsur olarak, “Beyaz İttifak” veya “Anglosfer” olarak adlandırılan ve Anglo-Sakson kültürü üzerinden tanımlanan vizyonun güncel stratejik versiyonlarını ortaya koymaktır (Cheng, 2022: 6). Bunun yanı sıra İngiltere, Avustralya’nın da içinde bulunduğu bir ittifak ilişkisine, tarihi bağlardan dolayı da sıcak yaklaşmaktadır. Bu doğrultuda ABD

ve İngiltere'nin girişimleriyle birlikte, AUKUS ittifakının ilk adımı, Avustralya'nın geleneksel denizaltı filosunun nükleer enerjiyle çalışan denizaltılarla değiştirilmesinin hedeflenmesi olmuştur. Nükleer denizaltılar, uzun süre su altında kalabilme ve daha geniş hareket kabiliyeti gibi avantajlarıyla, özellikle Hint-Pasifik gibi geniş ve stratejik önemi yüksek bir coğrafyada ciddi bir caydırıcılık aracı olarak değerlendirilmektedir (The White House, 2022: 15; Yusnita Sari ve Oktavian, 2024: 233). Bu yönüyle AUKUS, sadece Avustralya'nın savunma kapasitesini artırmakla kalmamış, aynı zamanda ABD ve İngiltere'nin Hint-Pasifik'teki çıkarlarını destekleyen bir güvenlik mekanizması haline gelmiştir.

Öte yandan AUKUS, yalnızca güvenlik ve askerî açıdan değil, aynı zamanda teknolojik ve stratejik boyutlarıyla da öne çıkan bir ortaklık olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda nükleer denizaltı faaliyetlerinin geliştirilmesinin yanı sıra siber güvenlik, yapay zekâ ve kuantum teknolojileri gibi alanlarda da uzun vadeli bir iş birliği çerçevesi sunmaktadır. Çin ise AUKUS'u, bölgedeki istikrarı zedeleyebilecek soğuk savaş zihniyetinin bir yansıması olan "çevreleme politikası" nitelendirmektedir. Ancak bu anlaşma, taraflar açısından Çin'e karşı doğrudan bir saldırı değil, daha çok bölgedeki güç dengesini koruma, teknolojik caydırıcılığı artırma ve olası bir güvenlik boşluğunu doldurma girişimi olarak değerlendirilmektedir (Cuong vd., 2023: 51). Nitekim AUKUS, ABD'nin Çin'e yönelik olarak Avustralya'nın konumunu yeniden tanımladığı ve Pekin'e "Avustralya artık senin tarafında değil" mesajını verdiği bir dengeleme aracı olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bu gelişmeler, ABD'nin yalnızca ikili ilişkiler değil, aynı zamanda çok taraflı platformlar üzerinden de Çin'i dengeleme stratejisini kurumsallaştırdığını göstermektedir. Bu dengeleme algısı, Çin'in dış politikasında hem askeri kapasite artırımını hem de alternatif ittifaklar geliştirme yönünde daha görünür bir yönelim oluşturmuştur. Çin, bu çerçevede yalnızca bölgesel bir güç değil, aynı zamanda küresel düzeyde güvenliği etkilemeye çalışan bir aktör olarak kendisini konumlandırmaktadır. Bu stratejik baskılar, Çin'in güvenlik politikalarını da doğrudan etkileyerek, ulusal güvenlik söylemini ön plana çıkarmasına ve savunma stratejilerini özellikle 2019

tarihli “Ulusal Savunma Beyaz Kitabı” gibi belgelerle daha kurumsal bir zemine oturtmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, ABD öncülüğündeki baskılama ve dengeleme politikaları, Çin dış politikasının daha agresif ve müdahaleci bir yönetime evrilmesine de zemin hazırlamıştır.

2.2. Liderlik ve İç Politik Dinamiklerin Dış Politikaya Etkisi

Neoklasik realizm, devletlerin dış politikasını açıklarken yalnızca uluslararası sistemin yapısal özelliklerine değil, aynı zamanda devlet içi dinamiklere ve karar alıcıların algısal çerçevelerine de odaklanmaktadır. Bu yönüyle kuram, sistem düzeyindeki baskı ve fırsatların, karar alıcıların zihinsel filtreleri ve iç politik koşullar aracılığıyla süzülerek dış politika tercihlerini biçimlendirdiğini savunmaktadır (Ripsman vd., 2016: 59). Bu çok katmanlı yaklaşım, özellikle merkeziyetçi yönetim yapısına sahip devletlerin dış politika davranışlarını analiz etmede açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Zira bu rejimlerde dış politika kararları, sınırlı sayıda aktör tarafından alınmakta, liderin kişisel algıları, ideolojik yönelimleri ve stratejik tercihleri karar alma süreçlerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır.

Bu bağlamda Xi Jinping dönemi, Çin dış politikasının geleneksel kolektif liderlik modelinden uzaklaşarak daha merkeziyetçi bir yapıya evrildiği, karar alma süreçlerinin kişiselleştiği ve ideolojik çerçevenin daha belirgin hale geldiği bir dönem olarak önem arz etmektedir (Lee, 2017: 2-3; Zhao, 2023: 180). Xi, göreve geldiği 2013 yılından itibaren, parti ve devlet aygıtları üzerinde etkili bir kontrol tesis etmiş ve dış politika süreçlerini kişisel söylem ve ideoloji üzerinden yeniden tanımlamıştır (Özalp Kaya, 2024: 163). Xi döneminde yaşanan bu dönüşüm, liderin bireysel ve ideolojik vizyonunu, iç politik faktörlerle birlikte dış politika yönelimlerine yansıtma kapasitesini artıran bir gelişme olarak okunmaktadır.

Bu bağlamda, Xi'nin güçlü liderlik tarzı ve merkeziyetçi yönetim anlayışı, dış politika yönelimlerini yalnızca uluslararası sistemin dinamiklerine göre değil, aynı zamanda iç politik refleksler, ideolojik öncelikler ve tarihsel anlatılar üzerinden şekillendirmesine zemin hazırlamıştır (Shirk, 2018: 33–35). Bu bağlamda Xi'nin dış politika vizyonu, stratejik kültür tarafından şekillendirilen belirli söylem ve düşünce

kalıplarına dayanmaktadır. Konfüçyüsçülük düşüncesi, aşağılanma yüzyılı anlatısı ve Çin milliyetçiliği olarak öne çıkan bu unsurlar, Çin dış politikasında hem söylemsel hem de pratik düzlemde Xi'nin ulusal ve uluslararası hedeflerini tanımlarken kullandığı referans noktaları olarak ön plana çıkmaktadır (Aydın, 2024: 128). Ayrıca bu kültürel ve tarihsel temeller, dış politika tercihlerini yalnızca rasyonel çıkar bağlamında değil, aynı zamanda kimlik, ulusal hafıza ve siyasi psikoloji bağlamında da anlamlandırmaya imkân tanımaktadır. Neoklasik realizm açısından bakıldığında bu durum, dış politika yapım sürecinde iç politik unsurların liderin stratejik tercihlerini yönlendirme kapasitesini ortaya koymaktadır.

Ayrıca Xi dönemindeki merkezi liderlik anlayışı, ideolojik kontrol mekanizmalarının sistemli ve kurumsal biçimde güçlendirilmesine de zemin hazırlamıştır. Bu süreç, yalnızca ÇKP karar alma yapılarında değil, medya, kamuoyu ve toplum üzerindeki denetim araçlarında da doğrudan etkisini göstermiştir. Bu noktada Xi, özellikle devlet destekli medya organlarının yeniden yapılandırılması ve dış politika süreçlerinin iç politikaya yansıtılması noktasında kontrollü bir çerçeve ortaya koymuştur. Bu uygulamalarla, ÇKP çizgisine yakın bir kamuoyu oluşturma hedefiyle yola çıkan Xi, aynı zamanda medya ve kamuoyu aracılığıyla dış politika söylemini toplum geneline yayma becerisini de ön plana çıkarmıştır. 2016 yılında devlet kontrolündeki medya kuruluşlarına yaptığı bir ziyaret sırasında Xi'nin "Medya partinin soyadını taşımalıdır" sözü, bu anlayışın açık bir ifadesi olmuştur (Shirk, 2018: 26). Bu söylem, medyanın yalnızca bir bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda ideolojik mücadele alanı olarak yeniden tanımlandığını da gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak Xi Jinping dönemi, Çin dış politikasının kurumsal ve söylemsel düzeyde yeniden yapılandırıldığı, liderin ideolojik, tarihsel ve kültürel referanslarının dış politika yapım sürecine doğrudan etki ettiği bir döneme işaret etmektedir. Neoklasik realizm perspektifinden bu gelişmeler, iç politik faktörlerin dış politika çıktıları üzerindeki etkisini artıran temel dinamikler olarak değerlendirilmektedir.

2.2.1. Xi Jinping'in Liderlik Vizyonu ve Güç Konsolidasyonu

Liderlerin bireysel özellikleri, yaşam boyunca edindikleri deneyimler ve olayları algılama biçimleri dış politika kararlarında belirleyici etkenler olarak ön plana çıkmaktadır (Kearns, 1976: 386). İlgili perspektifte, Xi Jinping'in liderlik vizyonunu ve dış politika yaklaşımını analiz etmek, bir noktada içinde yer aldığı kişisel ve siyasal temeli de irdelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda, 1953 Pekin doğumlu olan Xi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) kuruluşunu takip eden devrimci bir atmosferde yetişmiştir. 1966 yılında başlayan Kültür Devrimi süreciyle birlikte kırsala sürgüne gönderilen Xi, bu süreçte kırsal yaşamın zorluklarını doğrudan deneyimlemiş ve devlet-toplum ilişkilerini aşağıdan yukarıya gözlemlene fırsatı bulmuştur (Brown, 2016: 50-60; Yu ve Graham-Harrison, 2022). Xi'nin bu deneyimi, iktidara geldikten sonra kırsal kalkınma politikalarına verdiği önemi ve halkçı söylemin ideolojik arka planını anlamak açısından önem taşımaktadır.

1970'lerin ortalarında Pekin'e dönen Xi, on ayrı başarısız üyelik girişiminin ardından 1974 yılında ÇKP'ye üye olmuş ve böylece parti içindeki siyasi etkinliği aktifleşmiştir. 1979 yılında ise, Merkezi Askeri Komisyon bünyesinde Savunma Bakanı Geng Biao'nun sekreteri olarak atanması, Xi'nin hem parti hiyerarşisiyle ilişkilerini pekiştirmesi hem de devletin güvenlik yapısıyla doğrudan temas kurması açısından bir dönüm noktası olmuştur (Xi, 2017: 29). Nihayetinde 2012 yılında düzenlenen 18. Çin Ulusal Kongresi sonucunda ÇKP Merkez Komitesi'nin genel sekreterliğine atanan Xi, 14 Mart 2013 tarihinde Çin devlet başkanı olarak göreve gelmiştir (Brown, 2016: 70-85). Nitekim 2017'de gerçekleştirilen seçimlerde ikinci kez başkan seçilen Xi, Mart 2018'de Cumhurbaşkanlığı görev süresindeki iki dönemlik süre kısıtımını kaldırarak sınırsız seçilme hakkını yürürlüğe koymuş ve bu durum Xi'nin ömür boyu görevde kalmasının önünü açacak bir gelişme olmuştur (Economy, 2018: 61). Tüm bunlardan hareketle, Xi'nin erken dönem siyasal deneyimlerinin liderlik anlayışı ve dış politika tercihleri üzerinde şekillendirici bir etkisinin bulunduğu yorumuna varılmaktadır.

Xi göreve geldiğinde, Çin’de Deng Xiaoping döneminden itibaren benimsenen “gücünü gizle, zamanını bekle” (*hide your strength, bide your time*) politikası geçerliliğini korumaktaydı. Zira Deng döneminde Çin’in dünya ile olan etkileşiminin artması ve buna paralel olarak ulusal çıkarların korunması ihtiyacı, Deng’in “düşük profil” mottosunu benimsemesine neden olmuş, bu yaklaşım, uluslararası meselelerde daha temkinli ve pasif bir dış politika anlayışını beraberinde getirmiştir (Keith, 2018: 18–20). Öyle ki bu anlayış, Jiang Zemin ve Hu Jintao dönemlerinde de sürdürülmüş olup Çin’in potansiyelini gizleyerek küresel sistemde bir tehdit algısı oluşturmadan, güçlü bir dünya devleti olma yolunda en doğru zamanın kollarılması ilkesini temel strateji haline getirmiştir.

Ancak Xi döneminin ayırt edici yönü ise, seleflerinin benimsediği düşük profilli stratejiden bir kopuşu temsil etmesidir. Xi, dış politika yapım sürecinde Çin’in uluslararası sistem içerisinde daha görünür bir aktör olması gerekliliğini savunarak daha proaktif bir çizgiye yönelmiştir. Bu dönüşüm yalnızca stratejik anlamda bir dış politika farklılığı olarak değil, aynı zamanda ÇKP’nin meşruiyetini yeniden inşa etmeye yönelik bir ideolojik çerçeve olan Çin rüyası ile birlikte düşünülmelidir (Barrass ve Inkster, 2018: 42).

Çin rüyasının düşünsel temeli, “ulusal canlanma” (*national rejuvenation*) kavramına dayanmakta olup, bu kavram dengeli bir ekonomik büyümeyle müreffeh bir toplum kapasitesi yaratma ve böylelikle ÇKP’nin sürdürülebilirliğini sağlama misyonunu taşımaktadır (Heath, 2014: 136-137). Öyle ki 1912 yılında, Çin Cumhuriyeti-ÇC’nin ilk başkanı olarak görev yapan Sun Yat-Sen’in de hedeflerinden biri olan ulusal canlanma, Çin’in 1839-1949 yılları arasındaki sömürge döneminden ve bununla bağlantılı olarak zayıflayan yönetim yapısından sıyrılıp yeniden güçlü ve modern bir devlet haline gelmesi fikrini barındırmaktadır. Xi’ye göre ulusal canlanma, tarihi bir sorumluluk olup, Çin’in kuruluşunun yüzüncü yılında tamamlanması tasarlanan kapsamlı bir stratejik vizyonu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu strateji, ortalama bir Çin vatandaşına fayda sağladığı ölçüde Çin rüyasına ışık tutmaktadır (Heath, 2014: 61-70; Xi, 2012; Xi, 2023). Bu yönüyle Çin rüyası, Xi nezdinde yalnızca

bir ulusal kalkınma stratejisi değil, aynı zamanda tarihsel bir görev ve halk nezdinde meşruiyet sağlayan kapsayıcı bir vizyon olarak anlam kazanmaktadır.

Xi'nin liderliğinde Çin dış politikasında yaşanan yön değişimi de bu tarihsel ve ideolojik zeminden beslenmiştir. Xi'nin görevi devralmasıyla birlikte, ulusal güvenliğin sağlanması, savunma sisteminin modernizasyonu ve küresel düzeyde Çin'in konumunun güçlendirilmesi gibi politika öncelikleri belirginleşmiş, bu da Xi'nin, daha önce Deng ve Jiang gibi liderlerin de sahip olduğu “çekirdek lider” (*core leader*) statüsünde konumlanmasını beraberinde getirmiştir (Cabestan, 2020a: 321-322; Godbole, 2021: 97). Ancak Xi bu unvanı, seleflerinden farklı olarak çok daha merkeziyetçi ve kişiselleştirilmiş bir liderlik tarzıyla pekiştirmiştir. Bu doğrultuda Xi, Deng'in düşük profil anlayışına karşın “başarı için çabala” ilkesini benimseyerek, Çin'in dış politikada daha görünür ve iddialı bir tutum sergilemesini teşvik etmiştir (Sørensen, 2015: 56–65; Ye, 2019: 77-78). Bu yaklaşım, Çin'in yalnızca kendi ulusal çıkarlarını korumakla kalmayıp, aynı zamanda küresel normların oluşumuna katkı sağlayan, yani “kural koyucu” bir aktör olma arzusunu da yansıtmaktadır.

Xi'nin liderlik anlayışı, aynı zamanda parti ile devletin işleyiş mekanizmasında daha yakın bir bütünleşmeyi de beraberinde getirerek güç konsolidasyonunu kurumsal bir norm haline getirmiştir. Bu bağlamda Xi döneminde dış politika başta olmak üzere ekonomi, eğitim ve güvenlik gibi alanlarda nihai kararların alınmasında ÇKP'nin rolü artırılmıştır. Güç konsolidasyonu bağlamında parti-devlet bütünleşmesinin en somut örneklerinden biri olarak, Ulusal Güvenlik Komisyonu'nun kurulması ve dış politika kararlarının doğrudan Xi tarafından alınması gösterilebilir (Hu, 2018: 11). Bu yapı hem iç hem de dış politika alanlarında tek bir elden karar almayı mümkün kılan bir sistemi karşılamaktadır. Süreç itibarıyla Xi, ÇKP'nin devlet mekanizmaları üzerindeki denetimini artırarak, dış politika kararlarını bürokratik bir süreç olmaktan çıkarıp siyasi bir irade alanına dönmüştür.

Xi'nin güç konsolidasyonunun temel araçlarından biri de kapsamlı bir şekilde yürütülen yolsuzlukla mücadele kampanyası olmuştur. Xi, iktidara geldiği dönemden itibaren, Mao Zedong'dan sonra yolsuzlukla mücadele kampanyalarına önem veren ikinci lider olarak ön plana çıkmaktadır. 2012 yılından itibaren hız kazanan bu

kampanya, kamuoyunda yozlaşmanın önüne geçilmesi ve sadakat temelli bir siyasi kadro yapılanmasının oluşturulması adına kritik bir işlev üstlenmiştir (Li, 2016: 48-49). Bu bağlamda Xi'nin yaklaşımı, güçlü bir parti aracılığıyla güçlü bir devlet inşa etme hedefiyle şekillenmiştir. Bu süreçte dış politika kararları da ideolojik bir yeniden yapılanmayla paralel ilerlemiş, parti içi disiplinin sağlanması, dış dünyaya daha istikrarlı ve güvenilir bir Çin imajı sunma stratejisiyle bütünleşmiştir (Economy, 2018: 62; Heath, 2014: 136; Hu, 2015: 3). Esasında Xi'nin yolsuzlukla mücadele girişimlerinin arka planında yalnızca iç kurumsal eliminasyon değil, aynı zamanda ÇKP'nin meşruiyetini güçlendirme amacı da yer almaktadır.

Süreç itibarıyla Xi'nin liderlik vizyonu parti ideolojisiyle bütünleşen bir liderlik söylemine dönüşmüş ve “Xi Jinping Düşüncesi” (*Xi Jinping Thought*) olarak resmîyet kazanmıştır. 2017 yılında bu düşünce ilk olarak ÇKP'nin tüzüğüne eklenmiş, ardından 2018 yılında ise, Çin Anayasası'na dahil edilmiştir. Bu gelişme, Xi'nin liderliğini yalnızca bireysel otoriteye değil, aynı zamanda ideolojik meşruiyete dayandırma çabasının da bir yansıması niteliğinde olmuştur. Bu sayede Xi, Mao sonrası dönemde bir liderin düşüncelerinin hem parti hem de devlet düzeyinde anayasal zemine taşındığı istisnai bir örnek haline gelmiştir (Garrick ve Bennett, 2018: 99). Nitekim parti içi disiplinin güçlendirilmesi ve merkezi kontrol mekanizmalarının yoğunlaştırılması, bu düşüncenin iç politikaya yansıyan başlıca sonuçları olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan Xi Jinping Düşüncesi, yalnızca iç politika süreçlerini değil, aynı zamanda Çin dış politika vizyonunu da şekillendiren temel bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan “Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisi” (*Major Country Diplomacy with Chinese Characteristics*) söylemi, Çin'in küresel siyasette daha görünür bir aktör olma iddiasını yansıtmaktadır (Sutter, 2021: 21-22; Zhao, 2023: 13-14). Bu söylem, Çin dış politikasının zayıf ülke diplomasisinden güçlü ülke diplomasisine evrilmesi yönünde atılmış bir adım niteliğinde olup, Çin'in geçmişteki temkinli imajından sıyrılarak küresel meselelerde sorumluluk alan bir devlet kimliğiyle hareket etmesini ifade etmektedir. Bu perspektifte, Xi dönemi Çin dış politikasında, küresel kalkınma, güvenlik ve yönetim gibi konularda ideolojik

söylemlerle iç içe geçmiş dış politika araçları geliştirilmiştir (Keyvan, 2022: 144-146). Nitekim KYG gibi uygulamalar, Xi'nin dış politikaya yönelik ideolojik çerçevesiyle bütünleşen stratejiler olarak ön plana çıkmaktadır.

Bunlara ek olarak Xi'nin düşüncelerini ve yönetim anlayışını halka benimsetmek amacıyla ülke çapında kapsamlı bir ideolojik kampanya başlatılmıştır. Bu süreçte, 2014-2018 yılları arasında üç ayrı cilt halinde yayınlanan kitaplar aracılığıyla Xi Jinping Düşüncesi kurumsallaştırılmış ve böylece Çin yönetiminin resmî ideolojik duruşu hem Çin halkına hem de uluslararası kamuoyuna sunulmuştur (Zhang, 2019: 9-10; Xi, 2014; 2017; 2018). 2019 yılında ise ÇKP Tanıtım Departmanı tarafından geliştirilen ve Xi'nin düşüncelerini yaygınlaştırmayı hedefleyen bir dijital eğitim uygulaması olan Xuexi Qiangguo mobil ve masaüstü platformlarda kullanıma sunulmuş, kısa sürede yüksek kullanıcı sayısına ulaşarak yaygın bir etkileşim sağlamıştır (Kazuko, 2020: 5). Toplumsal düzeyde oluşturulan bu yoğun propaganda mekanizması sayesinde, Xi'nin söylemleri sadece yönetici elit arasında değil, geniş kitleler nezdinde de benimsenmesi hedeflenen resmi bir çerçeve haline gelmiştir.

Sonuç olarak Xi'nin in liderlik vizyonu, dış politikada güçlü, kararlı ve ideolojik bir yönelimi beraberinde getirmiştir. Bu vizyon yalnızca uluslararası aktörlerle olan ilişkileri değil, aynı zamanda iç politikaya dair meşruiyet stratejilerini de belirlemiştir. Güç konsolidasyonu ile dış politika yapımı arasındaki bu sıkı ilişki, neoklasik realizm bağlamında ara değişkenin belirleyiciliğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Xi'nin liderliği altında dış politika hem araçsal hem de sembolik bir değer kazanmış, böylelikle karar alma süreçlerinin merkezinde yer edinmiştir. Bu nedenle Xi dönemi dış politikasını analiz ederken, yapısal baskılardan ziyade, bireysel liderliğin nasıl belirleyici hale geldiğini göz ardı etmek mümkün değildir.

2.2.2. Stratejik Kültür: Liderlik Motivasyonları

Sistemsal baskılar karşısında devletlerin verdikleri farklı tepkileri ara değişkenler aracılığıyla yorumlayan neoklasik realizme göre, stratejik kültür kavramı, devlet davranışlarının derinlemesine anlaşılmasında açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda devletlerin dış politika yapım süreçleri, uluslararası sistem

koşulları tarafından biçimlendirilirken, bu süreci noktalandıran temel unsurlar ise, liderlerin kendilerine özgü inançları, hedefleri ve motivasyonları olarak açıklanmaktadır (Dyson, 2009: 10). Bu bağlamda stratejik kültür, özellikle Çin'in dış politika davranışlarının analizinde elverişli bir kavramsal araç olarak değerlendirilmektedir.

Stratejik kültür, devletlerin dış politika tercihlerinin ardındaki motivasyonların açıklanması noktasında önemli bir analitik araç işlevi görmektedir. Bu bağlamda Çin, derin tarihsel birikimi ve köklü kültürel geçmişiyle stratejik kültür perspektifinden incelenme noktasında elverişli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Nitekim stratejik kültür literatürünün önde gelen isimlerinden Alastair I. Johnston'un da belirttiği üzere, Çin, tarihsel sürekliliğe sahip stratejik gelenekleri barındırmasıyla stratejik kültür analizlerine güçlü bir biçimde dahil edilebilmektedir (Johnston, 1995b: 22-23). Dolayısıyla Çin'in stratejik kültür olgusu çerçevesinde değerlendirmeye alınmasının temel nedeni, tarihsel olarak süreklilik arz eden davranış kalıplarına dayanması olarak açıklanmaktadır.

Çin stratejik kültürü irdelendiğinde, Çin'de bu olgu tarihsel hafıza, kolektif deneyimler ve normatif değerler gibi unsurlar etrafında şekillenmiş bir dış politika anlayışını temsil etmektedir. Bu kültür aynı zamanda Konfüçyüsçülük anlayışından aşağılanma yüzyılına, Çin milliyetçiliğinden günümüz ideolojik liderliğine kadar uzanan bir sürekliliği de içerisinde barındırmaktadır. Çin'de stratejik kültürün temelinde yer alan düşünsel yapı, esasında savaşı mümkün olabildiğince önlemeyi, askeri gücü son çare olarak görmeyi ve düşmanı savaşmadan alt etmeyi öğütlemektedir. Bu anlayış, esasında Sun-Tzu'nun "Bir savaşı savaşmadan kazanmak en büyük yetenektir." ilkesine ve Mao'nun "halk savaşı" stratejisine kadar uzanmaktadır. (Boylan, 1982: 342; Dellios, 1994: 6; Feng, 2007: 20-27). Bu noktada stratejik kültür, geçmişin bir yansıması niteliğinde, güncel dış politika üretim süreçlerine yön veren bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

Çin dış politikasının kültürel temelleri üzerine kapsamlı çalışmalarıyla öne çıkan John K. Fairbank, Çin'in kendisini merkezi bir uygarlık olarak konumlandığını ve bu tarihsel anlayışın dış politikasını şekillendirdiğini ileri

sürmektedir. Ona göre Çin'in stratejik davranışları, doğrudan askeri müdahaleden kaçınan, diplomasi ve dolaylı araçlarla nüfuz kurmaya yönelik bir karakter taşımaktadır. Bu yönelim aynı zamanda Konfüçyüsçülük düşüncesinin uzlaşmacı ve hiyerarşik dünya görüşüyle de örtüşmektedir (Fairbank, 1974). Dolayısıyla Fairbank, Çin'in dış politikasını kültürel normlar ve tarihsel hafıza bağlamında değerlendirerek, stratejik davranışların pratik uygulamalarla iç içe geçmiş bir biçimde geliştiğini ortaya koymaktadır.

Johnston ise Çin stratejik kültürünü, iki temel kategoriye ayırarak, “Parabellum” ve “Mencian” stratejik kültür ayrımıyla açıklamaktadır. Bu bağlamda “barış istiyorsan savaşa hazırlan” mantığını içerisinde barındıran Parabellum yaklaşımında, Çin'in sistemsal tehditlere karşı, motamot saldırgan bir tutumdan ziyade daha önleyici ve caydırıcı bir güç kullanımı benimsediği vurgulanmaktadır. Reel politik anlayışla da örtüşen bu yaklaşım, gerekli görüldüğünde askeri araçların kullanılabilceği varsayımına dayanmaktadır. Buna karşılık Mencian stratejik kültür ise, adını Konfüçyüsçü bir düşünür olan Mencius'tan alarak, dış politikada daha çok ahlaki değerler ve diplomasi odaklı, temelde Konfüçyüsçülük anlayışından ilham alan bir yaklaşımı karşılamaktadır (Farwa, 2018: 46; Johnston, 1995b: 45; Keser ve Yardımcı, 2020: 167). Nitekim Johnston, Çin'in stratejik kültürünün görünen yüzünün esasında Mencian, yani barışçıl ve ahlaki stratejiyle tanımlandığını, ancak arka planda stratejik hesaplamalara, yani parabelluma dayandığını vurgulamaktadır (Uz Zaman, 2009: 80). Bu durum, Çin'in barışçıl söylemlerinin temelindeki stratejik dış politika anlayışının kavranması açısından dikkate değer bir çerçeve sunmaktadır.

Johnston'un analizinde, Çin stratejik kültürünü çözümlenmek amacıyla tarihsel ve düşünsel kaynaklara dayalı bir analiz çerçevesi ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Johnston, Çin'in klasik askeri düşünce metinleri arasında yer alan “Yedi Askeri Klasik” (*Seven Military Classics*) adlı tarihsel koleksiyonu inceleyerek, Çin'in tarih boyunca dış baskılara ne şekilde karşılık verdiğini analiz etmiştir. Analiz sonucunda ise, bu yedi metinden yalnızca Sun-Tzu'nun *Savaş Sanatı* isimli eserinde Mencian stratejik anlayışının öne çıktığını, geri kalan altı metinde ise daha çok güç temelli ve reel politik stratejilere dayalı bir yaklaşımın benimsendiğini vurgulamıştır (Johnston,

1995b: 61-65, 93-94). Bu bulgular, Çin stratejik kültürünün özünde barışçıl bir görünümün arka planında Parabellum anlayışına dayalı bir gerçekliğin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede Xi Jinping dönemindeki dış politika uygulamaları, Johnston'un bulgularını destekler niteliktedir. Örneğin, Çin rüyası kavramı, refah ve ulusal canlanma gibi unsurları merkeze alarak barışçıl bir kalkınma vizyonu sunmaktadır. Ancak, bu kavram aynı zamanda Çin'in 2049 yılında tamamlanması planlanan büyük güç vizyonunu da yansıtmaları dolayısıyla, esasında stratejik sabır ilkesine dayalı uzun vadeli bir güç projeksiyonu anlamını da barındırmaktadır. Benzer olarak KYG'de de resmi söylemde ekonomik ve karşılıklı yarar ilkeleri ön plana çıkarken, aslında bu girişim, Çin'in küresel nüfuzunu artırma ve jeopolitik etki alanlarını genişletmeyi hedefleyen stratejik bir girişim olarak okunmaktadır (Akduman, 2023: 6). Bu örnekler çoğaltılabilmekle birlikte, Çin'in Tayvan'a yönelik politikası da barışçıl bir birleşme söylemi çerçevesinde kurgulanmasına rağmen, temelde bilişsel savaş ve ekonomik baskı gibi birleşmeye zorlayıcı ve düşük yoğunluklu yöntemler benimsenmektedir.

Tüm bunlardan hareketle Johnston, Fairbank'ın tarihsel ve kültürel temellere odaklanan analizini bir adım öteye taşıyarak stratejik kültürün dış politika çıktılarındaki yansımaları ölçülebilir hale getirmeyi amaçlamıştır. Böylelikle Johnston, stratejik kültürü güncel dış politika davranışlarının analizine imkân tanıyan bir araç olarak kurgulamıştır.

Ayrıca, Çin stratejik kültürüne yönelik literatürde öne çıkan bir diğer vurgu yapılması gereken isim olan Huiyun Feng ise, Alastair I. Johnston'un Çin stratejik kültürünü ağırlıklı olarak parabellum yaklaşımıyla açıklamasına karşı eleştirel bir duruş sergilemiştir. Feng'e göre Johnston'un perspektifi, tüm Çinli liderlerin bir noktada saldırgan bir stratejik anlayışla özdeşleştirilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu tür bir genelleme, Çin dış politikasının tarihsel ve dönemsel özgünlüğünü göz ardı etmektedir. Bu çerçevede Johnston'un pozitivist yaklaşımına karşı daha yorumsamacı bir bakış açısı geliştiren Feng, Çin dış politika davranışlarının büyük ölçüde liderler ve dönemsel koşullar tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır. Nitekim Mao döneminde devrimci bir çizginin, Deng dönemindeki

kalkınmacı yönelimin, Xi döneminde ise daha proaktif ve iddialı bir dış politika anlayışının belirginleşmesi, Feng'in bu savını destekler niteliktedir (Feng, 2007: 1-5) Dolayısıyla Feng, Çin stratejik kültürünü daha esnek ve zamana duyarlı bir yapı olarak değerlendirmektedir.

Esasında bu akademik tartışmalar, Çin'in dış politikasının saldırgan mı yoksa savunmacı mı olduğu sorusu etrafında şekillense de net bir sınıflandırma yapmak yerine Çin'in stratejik davranışlarını tarihsel koşullar ve günümüz sistemsel fırsatlarla birlikte değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır. Neoklasik realizmin öngördüğü gibi, Çin'in dış politika refleksi lider inançları, tarihsel hafıza ve stratejik kültürün etkileşimiyle şekillenen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu noktada Feng'in esnek yaklaşımı, Çin'in dış politikasında dönemsel farklılıkları anlamada işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

Stratejik kültür, Xi Jinping döneminde yalnızca dış politikanın söylemsel çerçevesini belirleyen bir araç değil, aynı zamanda iç politik meşruiyeti güçlendiren ideolojik bir yapı olarak işlev görmektedir. Çin'in uluslararası krizlere yaklaşımı, anlık ve tepkisel adımlardan ziyade, uzun vadeli dengeleme stratejilerine dayanmaktadır. Bu stratejik yönelim, hem Sun Tzu'nun stratejik sabır ilkesine hem de Konfüçyüsçü düzen anlayışına dayalı olarak, Xi liderliğinde somut politika uygulamalarına dönüştürülmektedir. Sonuç olarak, Çin'in stratejik kültürü tarihsel referanslarla sınırlı pasif bir miras değil, Xi döneminde aktif biçimde yön veren, biçimlendiren ve harekete geçiren bir dış politika aracı haline gelmiştir. Bu kültürel zeminin doğru okunması, Çin'in dış politika reflekslerini ve stratejik tercihlerini sağlıklı bir şekilde çözümleyebilmek için elzemdir. Bu bağlamda, Çin stratejik kültürünün oluşumunda belirleyici rol oynayan üç temel düşünsel ve tarihsel unsur Konfüçyüsçülük düşüncesi, aşağılanma yüzyılı anlatısı ve Çin milliyetçiliği, Çin'in dış politika yapım sürecindeki etkileri açısından birer kavramsal yapı taşı olarak, izleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

2.2.2.1. Konfüçyüsçülük Düşüncesi

Çin, dünyanın en köklü kültürel birikime sahip medeniyetlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu kültürel derinliğin merkezinde yer alan Konfüçyüsçülük düşüncesi ise, yüzyıllar boyunca Çin toplumunun değerlerini, toplumsal ilişkilerini ve yönetim anlayışını şekillendiren bir öğreti olarak günümüze kadar gelmiştir. Adını Çinli filozof Konfüçyüs'ten alan bu düşünce ve ahlak sistemi, Doğu Asya ve Çin toplumlarını, bireyden devlete varana kadar derinden etkilemiştir. Konfüçyüsçülük anlayışının temel öğretileri arasında, bilgelik, iyilikseverlik, doğruluk, güven ve nezaket gibi kavramlar yer almaktadır (Rezepa, 2025: 88). Dolayısıyla Konfüçyüsçülük hem Çin toplumunun iç yapısına hem de dış politik ilişkilere etki eden bir düşünce olarak Çin'in stratejik kültürünün düşünsel temelini oluşturmaktadır.

Konfüçyüsçülük düşüncesi özellikle uyum, istikrar ve çatışmadan kaçınma gibi normatif ilkelere dayanan bir anlayıştır. Bu değerler Çin dış politikasında uzlaşmayı önceleyen bir yaklaşımın temeli olarak değerlendirilmektedir. Han hanedanlığı döneminden itibaren devlet ideolojisi haline gelen bu düşünce sistemi, Çin'in siyasi ve toplumsal yapısını şekillendirmiştir (Rezepa, 2025: 82-83). Aynı zamanda Çin stratejik kültüründe Konfüçyüsçülüğün etkisi dönemlere göre farklı şekillerde tezahür etmiştir. Mao Zedong döneminde bu değerler feodal bir kalıntı olarak görülmüş ve devrimci ideolojiye aykırı bulunduğu için dışlanmıştır. Bu bağlamda Konfüçyüs'e ait bu fikirler bu dönemde eleştirilmiş ve yok sayılmıştır. Ancak 2000'li yıllardan itibaren, özellikle de Hu Jintao döneminde bu yaklaşım değişerek “uyumlu toplum”, “uyumlu dünya” ve “barışçıl kalkınma” gibi söylemlerle, Konfüçyüsçü değerler dış politika stratejileriyle yeniden uyumlu hale getirilmiştir (Pekcan, 2017: 1139-1140; Sayın, 2013: 230). Bu dönüşüm, Konfüçyüsçülük anlayışının Çin stratejik kültürünün temel bir unsuru olarak, güncel politikalar bağlamında farklı şekillerde yorumlandığını da gözler önüne sermektedir.

Konfüçyüsçülüğün siyasal alanda yeniden üretildiği sembolik gelişmelerden biri olarak, 2011 yılında Tiananmen Meydanı'na Konfüçyüs heykelinin dikilmesi olmuştur. Hu Jintao döneminin sonuna denk gelen bu gelişme, yalnızca kültürel değil, aynı zamanda ideolojik bir yeniden inşa sürecini de temsil eden bir olay olması

açısından önem taşımaktadır (Sayın, 2013: 228-229). Dolayısıyla stratejik kültürün hem ideolojik hem de görsel düzeyde yeniden üretildiği bir dönüm noktasına işaret eden bu gelişme, ÇKP'nin Konfüçyüsçü değerleri resmi ideolojik çerçevenin bir parçası olarak yeniden konumlandırıldığının güçlü bir göstergesi olmuştur.

Öte yandan Konfüçyüsçülük, yalnızca iç siyasi yapı ve toplumsal değerlerin şekillendirilmesinde değil, aynı zamanda Çin'in uluslararası düzeydeki imajını inşa etme sürecinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Bu doğrultuda Çin, Konfüçyüs Enstitüleri gibi kültürel diplomasi araçları aracılığıyla küresel ölçekte yumuşak gücünü artırmayı ve kendi normatif değerlerini dışa yansıtmayı amaçlamaktadır. Söz konusu yaklaşım, aynı zamanda yükselen Çin'in özellikle çevre ülkeler nezdinde bir güvenlik tehdidi olarak algılanmasının önüne geçilmesine katkı sağlayarak, dış politika stratejileri için meşruiyet zemini oluşturma işlevi de görmektedir. Bu çerçevede Konfüçyüsçülük, Çin'in dış politikasında yalnızca bir kültürel miras değil, aynı zamanda yumuşak gücün temelini oluşturan, stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir (Beyaz, 2024: 76-77). Öyle ki Çin stratejik kültüründe sıklıkla vurgulanan Mencian yaklaşımı da bu anlayışı destekleyen bir zemin sunmaktadır. Nitekim Çin'in yumuşak güç bağlamında gücünü sessiz ve istikrarlı biçimde biriktirmesi, söz konusu yaklaşımla doğrudan ilişkili bulunmaktadır.

Xi Jinping döneminde bu kültürel yapı, kurumsal düzeyde daha belirgin bir hal almıştır. Eğitim politikalarında, diplomatik söylemlerde ve parti belgelerinde Konfüçyüsçü değerlere atıflar artmış, bu değerler ulusal kimliğin ve stratejik vizyonun bir parçası haline getirilmiştir. 2014 yılında düzenlenen Uluslararası Konfüçyüsçülük Forumu'nda Xi'nin yaptığı vurgular, geleneksel kültürün yalnızca içeride toplumsal bütünlüğü değil, aynı zamanda dış dünyada Çin'in barışçıl imajını inşa etmekte de kullanılacağını açıkça ortaya koymuştur (CHEY, 2014; Xi, 2014). Sonuç olarak, Konfüçyüsçülük Çin'in stratejik kültüründe yalnızca bir geçmiş ögesi değil, aynı zamanda güncel dış politika uygulamalarında yön verici bir ideolojik zemindir. Xi Jinping döneminde bu değerler hem iç politik meşruiyeti pekiştirmekte hem de küresel düzeyde barışçıl, istikrarlı ve ahlaki üstünlük iddiası taşıyan bir dış politika anlayışının temelini oluşturmaktadır (Rezepa, 2025: 84-85). Çin'in stratejik davranışlarını

anlamak için yalnızca güç dengelerine değil, bu tarihsel-kültürel zemin üzerinde şekillenen düşünsel altyapıya da bakmak gerekmektedir.

2.2.2.2. Aşağılanma Yüzyılı Anlatısı

Çin'in geçmişe dönük çatışma ve istikrarsızlık dönemleri, bugünün stratejik kültür anlayışını şekillendirmektedir. Bu bağlamda stratejik kültüre etkide bulunan tarihsel kırılmaların başında aşağılanma yüzyılı olarak adlandırılan dönem gelmektedir. Bu anlatı, yalnızca tarihsel bir travmayı yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda Çin'in günümüzdeki dış politika davranışlarını anlamlandırmak için de önemli bir çerçeve sunmaktadır. Neoklasik realizmin stratejik kültür, lider algısı ve tarihsel hafıza gibi ara değişkenleri dikkate alan yaklaşımı doğrultusunda, bu dönem Çin dış politikasının zihinsel arka planının anlaşılmasında kritik bir role sahiptir.

Aşağılanma Yüzyılı, 1839'da Birinci Afyon Savaşı ile başlayıp 1949'da ÇHC'nin kuruluşuna kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç, Çin'in Batılı emperyal güçler ve Japonya tarafından ekonomik, askeri ve diplomatik olarak zayıflatıldığı ve toprak kayıplarına uğradığı bir zaman dilimi olarak ön plana çıkmaktadır. Dönem içerisinde Çin'in, 1842'de Nanjing ve 1858'de Tientsin Antlaşmaları gibi eşit olmayan antlaşmalar imzalaması sonucunda toprak kayıplarına uğraması ve yine 1894-1895 yılları arasında Japonya ile meydana gelen savaşta Tayvan gibi stratejik öneme sahip bölgeleri kaybetmesi, Çin'in yalnızca maddi kayıplar vermesinin ötesinde, ulusal onur düzeyinde de derin prestij kaybı yaşamasına neden olmuştur (Akduman, 2023: 12). Dolayısıyla Çin'de yaşanan bu tarihsel deneyim, Çin stratejik kültürünü şekillendiren düşünsel temellere de doğrudan etki etmiştir.

Bu süreçte Çin'de Konfüçyüsçülük anlayışına dayanan normatif düzenin dış müdahalelere karşı zayıf kaldığı anlayışı hâkim olmuş ve bu durum, Çin'in dünyaya bakışında önemli kırılmalara neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, Çin'in stratejik kültürünü oluşturan geleneksel değerler, dış baskılar karşısında direnç gösteremeyince, bu değerler yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Çin, aşağılanma yüzyılıının getirdiği kayıplarla başa çıkmak adına, 1861-1895 yılları

arasında “Kendini Güçlendirme Hareketi” (*The Self-Strengthening Movement*) çerçevesinde askeri, ekonomik ve diplomatik alanlarda modernleşme girişimlerine yönelmiştir (Akduman, 2023: 12; Doğan, 2020: 95). Ancak bu noktada Japonya ile savaşın başlaması nedeniyle, Çin’in çabaları beklenen etki düzeyinin altında kalmış ve Çin kendini ÇKP’nin kuruluşuna kadar sürecek olan bir istikrarsızlık dönemi içinde bulmuştur.

Çin’de istikrarsızlığı simgeleyen bu dönem, ülkede stratejik kültürün yalnızca savunmaya odaklı değil, aynı zamanda gücünü yeniden elde etmeye yönelik bir yapıya evrilmesini de tetiklemiştir. Süreç itibarıyla aşağılanma yüzyılı anlatısı, geçmişin derslerinden hareketle, Çin’in uluslararası sistemde yeniden saygın bir konum elde etme hedefini besleyen ideolojik bir dayanak haline gelmiştir (Johnson, 2009: 7). Bu süreç içerisinde özellikle ulusal onur duygusunun kaybı, Çin dış politikasında telafi edilmesi gereken bir eksiklik olarak görülmüştür. Öyle ki ulusal onur, Çin dış politikasında güçlü yeri olan bir kavram olup, Çinli stratejistler, ulusal onurun zedelenmesini yalnızca sembolik bir kayıp değil, aynı zamanda savaş nedeni olabilecek kadar ciddi bir tehdit olarak değerlendirmektedirler (Mahnken, 2011: 12-14). Bu durum, tarihsel hafızanın yalnızca kolektif kimlik inşasında değil, aynı zamanda güncel stratejik tercihlerin belirlenmesinde de kurucu bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

1949’da Çin’in kurulmasıyla birlikte bu dönem resmi olarak sona ermiş olsa da etkileri Çin’in stratejik kültürü içinde güçlü bir şekilde yer edinmiştir. Aşağılanma Yüzyılı anlatısı, zamanla yalnızca tarihsel bir anlatı olmaktan çıkarak, Çin toplumunda güçlü bir milliyetçilik duygusuna dönüşmüştür. İlgili bağlamda bu anlatı, halk nezdinde ulusal birlik ve güçlenme arzusu yaratmış, böylelikle hem iç politik meşruiyeti pekiştirme hem de dış politikada daha bütüncül ve uzun vadeli stratejilere yönelimin önünü açmıştır (Johnson, 2009: 6). Dolayısıyla bu dönem, sadece geçmişte yaşanmış bir tarihsel kırılma değil, Çin’in stratejik kültürünün bugününü anlamada ve geleceğe yönelik politikalarını değerlendirmede merkezi bir referans noktası haline gelmiştir.

Bu bağlamda, özellikle Xi Jinping döneminde bu tarihsel anlatı, daha sistematik bir biçimde yeniden yorumlanarak, ideolojik bir araç olarak yeniden yapılandırılmış ve Çin rüyası söyleminin merkezine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla Xi, bu geçmişi sadece bir hafıza unsuru olarak değil, aynı zamanda geleceğe yönelik hedeflerin ve stratejilerin bir parçası olarak değerlendirmektedir (Zhang, 2019: 11-12). Bu doğrultuda, Tayvan meselesi GÇD'deki egemenlik iddiaları ve KYG gibi dış politika hamleleri, yalnızca jeopolitik çıkarlar bağlamında değil, aynı zamanda tarihsel telafi ve ulusal canlanmanın bir parçası olarak kurgulanmaktadır. Sonuç olarak aşçılanma yüzyılı anlatısı, Çin'in stratejik kültüründe yalnızca tarihsel bir dönem olarak değil, kolektif hafızayı, ulusal kimliği ve dış politika tercihlerinin yönünü etkileyen merkezi bir söylem olarak okunmaktadır.

2.2.2.3. Çin Milliyetçiliği

Milliyetçilik, genel anlamda ortak bir kimlik etrafında toplanan toplulukların, ulusal bir farkındalık geliştirerek siyasi bir yapı altında birleşme düşüncesini ifade etmektedir. Çin bağlamında ise milliyetçilik, Batılı anlamda ulus-devlet fikrine dayanan bir yapıdan ziyade, köklü bir uygarlığın mirasına dayanan, ortak kültür ve tarihsel hafıza etrafında şekillenen bir anlayışı temsil etmektedir (Townsend, 1992: 98). Bu yönüyle Çin milliyetçiliği, yalnızca bir ulusal kimliği değil, aynı zamanda köklü medeniyet geçmişinin yeniden canlandırılmasını hedefleyen ideolojik bir zemin üzerinden açıklanmaktadır.

Milliyetçi söylemin tarihsel temelleri, aşçılanma yüzyılı sürecinden de etkilenmiştir. Bu tarihsel deneyim hem devletin hem de toplumun kolektif hafızasında derin izler bırakmış ve milliyetçilik duygusunun gelişmesinde etkili olmuştur. Söz konusu tarihsel hafıza, stratejik kültürün önemli bir bileşeni haline gelmiş ve özellikle Xi Jinping döneminde daha görünür bir politik boyuta taşınmıştır (Özalp Kaya, 2024: 15-16). Modern Çin milliyetçiliğinin gelişimi ise, 1911 Devrimi ile kurulan Çin Cumhuriyeti süreciyle şekillenmiş, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında toprak bütünlüğü, ulusal egemenlik ve kimlik gibi konular etrafında belirginleşmiştir. Bu süreçte milliyetçilik, yalnızca bir iç siyaset unsuru olarak değil, aynı zamanda dış politikayı yönlendiren bir referans çerçevesine dönüşmüştür (Babahanoğlu, 2024: 364;

Durmaz, 2024: 445). Zaman içinde bu anlayış, GÇD ve Tayvan gibi konularda hem ideolojik bir dayanak hem de ÇKP içinde siyasi meşruiyeti sağlayan bir söylem haline dönüşmüştür.

Xi döneminde milliyetçilik, dış politika yapım sürecinde daha merkezi bir konum kazanmıştır. Bu bağlamda Xi tarafından ilk kez 2012 yılında dile getirilen Çin rüyası söylemi de yalnızca ekonomik refahı değil, aynı zamanda Çin'in tarihi konumuna yeniden kavuşma idealini temsil eden bir vizyon sunmaktadır (Wang, 2017: 5-6) Dolayısıyla bu noktada Çin rüyası ÇKP'nin meşruiyetini pekiştiren ideolojik bir araç olmanın ötesinde milliyetçiliği besleyen bir söylem olarak konumlanmaktadır. Öte yandan Çin milliyetçiliği Xi döneminde yalnızca siyasi söylemlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ekonomik ve teknolojik alanlarda da kendini göstermiştir. Örneğin Huawei gibi Çinli şirketlere yönelik uluslararası baskılar karşısında Çin devleti ve kamuoyu, milliyetçi reflekslerle karşılık vermiştir (Albayrak, 2022). Dolayısıyla bu tür tepkiler, ekonomik çıkarların da artık milliyetçilik temelinde savunulduğunun bir göstergesi olmuştur.

Xi Jinping döneminde Çin milliyetçiliği, yalnızca geçmişe duyulan duygusal bir bağlılık ya da tarihsel hafıza değildir. Bu anlayış, dış politikayı yönlendiren, iç siyasette birliği güçlendiren ve toplumu seferber eden çok yönlü bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda Xi, milliyetçiliği dış politikada daha merkezi bir noktaya taşımış, tarihsel olaylardan beslenen güçlü bir söylem kurmuştur. Bu söylemler hem iç politikada destek toplamayı kolaylaştırmış hem de Çin'in uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirme hedefiyle uyumluluk göstermiştir. Milliyetçilik, bu anlamda Xi'nin dış politika kararlarında belirleyici bir rol oynamış, Çin'in nasıl davrandığını ve kendini dünyaya nasıl sunduğunu anlamak için temel bir unsur haline gelmiştir.

2.2.3. Devlet-Toplum İlişkilerinin Çin Dış Politikasına Etkisi

Neoklasik realizmin öngördüğü üzere toplum, devleti etkileyen üçüncü ara değişken olarak konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda toplum içerisinde yer alan milliyetçi hareketler, etnik topluluklar ya da baskı ve çıkar gruplarının devletin

merkezi kurumlarıyla etkileşim biçimi, devletin sistemik baskı ve fırsatlar karşısındaki yanıt verme kapasitesini şekillendirme noktasında kritik bir rol üstlenmektedir.

Bu çerçevede, devlet-toplum ilişkilerinde belirginleşen dinamiklerden biri milliyetçi hareketlerdir. İlgili bağlamda milliyetçilik hem rejim güvenliği hem de dış politika yapım süreçlerinde yönlendirici ve dönüştürücü bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Mylonas ve Kuo, 2017: 223). Mylonas ve Kuo milliyetçi grupları, iki farklı bakış açısıyla “*lumpers*” (toplayıcılar) ve “*splitters*” (bölücüler) şeklinde kategorize etmektedir. İlk yaklaşım, milliyetçiliği kimliği güçlendirici bir yönü olan yoğunluğu üzerinden açıklayarak, milliyetçiliğin yükselmesiyle birlikte saldırgan bir dış politik tutumun ortaya çıkacağını varsaymaktadır. Öte yandan ikinci yaklaşım ise, milliyetçiliği yoğunluğundan ziyade türü ve yönetilme biçimi üzerinden tanımlayarak, kimi zaman saldırgan kimi zaman ise iş birliğine açık sonuçlar doğurabileceğini öne sürmektedir (Mylonas ve Kuo, 2017: 224).

Nitekim Çin bağlamında değerlendirildiğinde milliyetçilik, “yoğunluk” üzerinden kendiliğinden gelişen bir olgu değil, rejim güvenliğinin tehdit altında olduğu dönemlerde teşvik edilen, ekonomik çıkarların öne çıktığı durumlarda ise bastırılan bir araç olarak değerlendirilmektedir (Pechirra, 2024: 34-35). Bu doğrultuda Lian ve Wang Çin’in milliyetçilik tutumunu belli dönemlere ve elitlerin çıkarlarına göre değişen “pragmatik milliyetçilik” anlayışı olarak tanımlamaktadır (Lian ve Wang, 2023: 661-662). Dolayısıyla Çin dış politika yapım sürecinde, ÇKP’nin stratejik yönlendirmeleri ve uluslararası koşulların etkisi birlikte değerlendirildiğinde, milliyetçilik, hem devletin meşruiyetini güçlendiren bir araç hem de dış politika yapım sürecinde dikkate alınması gereken toplumsal bir dinamik olmak üzere “yönetilen” bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Buradan hareketle Çin’de milliyetçiliğin yönetimi, ideolojik aygıtlar aracılığıyla milliyetçi duyguların sürekli diri tutulmasını da beraberinde gerekli kılmaktadır. Bu noktada, “aşağılanma yüzyılı” ve “vatanseverlik kimliği”, milliyetçi söylemlerin beslenmesinde sıklıkla başvurulan kolektif bellek kaynakları olarak dikkat çekmektedir (Liao, 2013: 543-545; Xue, 2024: 193). Özellikle Xi döneminde devlet eliyle stratejik biçimde inşa edilen bu söylemler, kitle milliyetçiliğinde belirgin bir

artışa yol açmaktadır (Lian ve Wang, 2023: 663; Zhao, 2023: 144). Bu artış, Tayvan Sorunu ve GÇD gibi hassas konularda halkın sokak protestolarına yönelmesine zemin hazırlayarak dış politikayı dolaylı yoldan etkileyebilmekte ve bunun sonucunda potansiyel bir milliyetçi dalganın yükselişi de hükümetin politika tercihlerini şekillendirebilmektedir (He ve Tang, 2025: 504-505). Nitekim Christensen de bu durumu, 2010 sonrası Çin’de halkın milliyetçi taleplerinin artmasıyla birlikte, Çin’in dış politika tutumunun ABD’ye karşı uzlaşmacı bir çizgiden meydan okuyan bir çizgiye evrilmesiyle açıklayarak, toplum içerisinde milliyetçiliğin yükselişinin hükümetin hareket alanını biçimlendirmesine örnek olarak sunmaktadır (Christensen, 2015: 258-259).

Bununla birlikte etnik azınlıklar da devlet-toplum ilişkilerinde dikkatle ele alınması gereken bir boyutu temsil etmektedir. Zira Çin’deki azınlık grupları, yoğunluk olarak ülke topraklarının yüzde 64,3’ünde bulunmakta ve aynı zamanda sınır bölgelerinin yüzde 90’ında yaşamaktadır (Clarke, 2017: 2). Bu durum, azınlıkların stratejik açıdan kritik coğrafyalarda konumlandığını göstermekte, özellikle Tibet ve Xinjiang gibi bölgeler hem sınır güvenliği hem de dış politika açısından belirleyici bir rol oynamaktadır.

Çin, etnik azınlıklar meselesini potansiyel bölünme riski ve ulusal güvenlik sorunu olarak değerlendirerek bu alanda baskı ve denetim odaklı politikalar benimsemektedir. Ancak söz konusu yaklaşım, Çin’in resmi söyleminde sıklıkla vurgulanan “uyumlu toplum” ve “ortak kader topluluğu” vizyonu ile belirgin bir çelişki yaratmaktadır. Bu tutarsızlık, Çin’in uluslararası alanda Batı’nın liberal düzenine alternatif bir liderlik modeli inşa etme iddiasına da yansımaktadır (Clarke, 2017: 2-5). Nitekim “kalkınma ortaklığı” söylemi ve KYG gibi projeler aracılığıyla küresel ölçekte yumuşak güç kapasitesini artırmaya çalışan Çin, içerdeki güvenlikçi politikaları nedeniyle bu vizyonun inandırıcılığını zayıflatmakta ve dış politika imajını sınırlandırmaktadır.

Öte yandan toplumun devleti etkileme kapasitesi yalnızca milliyetçi ya da azınlık grupları aracılığıyla değil, aynı zamanda ekonomik çıkar toplulukları üzerinden de somutlaşmaktadır. Çin’de Deng’in iktidara gelişiyle birlikte başlayan reform süreci,

yerel yönetim birimlerine ve ekonomik aktörlere daha fazla özerklik tanıyarak dış politikada çok aktörlü bir işleyişe zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde ekonomik çıkar grupları, dış politika yapımında merkezi hükümetin mutlak belirleyiciliğini sınırlandıran tamamlayıcı aktörler haline gelmiştir (Jie ve Ridout, 2021: 4). Ancak Xi'nin iktidara gelişiyle birlikte ÇKP'nin kontrol mekanizması güçlenmiş, özellikle devlet destekli işletmelerin (*State-Owned Enterprises, SOE*) yönetimleri parti kadrolarıyla daha sıkı biçimde bütünleştirilmiştir. Buna rağmen, SOE'ler dış politika karar alma süreçlerini halen dolaylı olarak etkilemeye devam etmektedir (Jie ve Ridout, 2021: 3-8).

İlgili perspektifte dış politikayı etkileme noktasında özellikle enerji sektöründeki SOE'ler dikkat çekmektedir. Öyle ki, Çin'in üç büyük ulusal petrol şirketi olan China National Petroleum Corporation (CNPC), China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) ve China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) Soğuk Savaş sonrası dönemde enerji sektöründeki baskın konumlarıyla birlikte enerji politikalarının şekillenmesinde kritik rol oynamıştır. Bu şirketlerin ekonomik ve siyasi etkisi, 1988'de kısa süreliğine kurulan Enerji Bakanlığı'nın 1993'te kaldırılmasının ardından, yeniden merkezi bir enerji bakanlığı modelinin oluşturulması yönündeki girişimlerin sonuçsuz kalmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Jie ve Ridout, 2021: 10; Stanway ve Lim, 2012). Bu durumda CNPC, Sinopec ve CNOOC gibi SOE'ler, enerji alanında sahip oldukları konumlarını korumak amacıyla, merkezi bir enerji otoritesinin kurulmasını dolaylı yoldan engelleyerek karar alma süreçlerine etki etmişlerdir.

Bu dinamikler aynı zamanda KYG kapsamındaki projelerde de somut biçimde görülmektedir (Nie, 2021: 387). Özellikle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (*China-Pakistan Economic Corridor, CPEC*) ilk aşamalarında enerji ve altyapı yatırımları büyük ölçüde Çin'in SOE'leri tarafından yürütülmüş, Pekin'in Pakistan'la stratejik ortaklığını güçlendirme hedefiyle uyumlu olan projeler hızlı biçimde onaylanmıştır. Ancak merkezi hükümetin her yatırımın mali ve siyasi sürdürülebilirliğini ayrıntılı biçimde değerlendirme kapasitesinin sınırlı olması, projelerin şekillenmesinde SOE çıkarlarının belirleyici olmasına yol açmıştır (Jie ve Ridout, 2021: 11-12). Bu durum,

SOE'lerin yalnızca merkezi politikaların uygulayıcıları olmadığını, aynı zamanda dış politika önceliklerinin oluşumuna yön veren aktörler olarak da rol üstlendiklerini göstermektedir. Dolayısıyla Çin dış politikasının, devlet-toplum ilişkilerinde ortaya çıkan çok katmanlı etkileşimlerle biçimlendiği söylenebilir.

2.2.4. Parti, Ordu ve Bürokrasi Ekseninde İç Kurumların Dış Politikaya Etkisi

Çin dış politikasının kurumsal yapısını anlamak adına öncelikle ÇKP'nin mutlak üstünlüğünü vurgulamak gerekmektedir. Çin, parti ve devlet yapılarının iç içe geçtiği bir parti-devlet modeli sergilemektedir. Bu modelde parti, yalnızca iç siyaset üzerinde değil, dış politika karar alma süreçlerinde de en üst otorite konumunda bulunmaktadır (Lanteigne, 2009: 25-26). Nitekim Çin Anayasası'nda ÇKP'nin devletin ve toplumun lideri olduğu açıkça belirtilmiş, böylece partinin kurumsal önceliği anayasal düzeyde de güvence altına alınmıştır. Xi döneminde bu eğilim daha da belirginleşmiş, karar alma süreçleri merkezileşerek partinin kontrolü daha görünür hale gelmiştir (Lai ve Kang, 2013: 298-299). Buradan hareketle Çin'de devlet aygıtının kendi başına özerk bir aktör olmaktan ziyade, ÇKP'nin stratejik hedeflerini uygulayan bir araç işlevi üstlendiği yorumuna varılmaktadır.

Bu çerçevede dış politika kararlarının merkezinde "Politbüro Daimî Komitesi" (*Politburo Standing Committee, PSC*) yer almaktadır. ÇKP bünyesinde en yüksek karar organı olan bu yapı, stratejik yönelimleri belirleme noktasında hem en üst düzey üyesi olan Xi'nin liderlik vizyonunu yansıtmasıyla hem de kolektif karar alma mekanizmasıyla öne çıkmaktadır. Xi'nin görevi devralmasıyla birlikte yürüttüğü yolsuzlukla mücadele kampanyaları ve görev süresini uzatması ise, PSC'nin işleyişini doğrudan etkileyerek sadık kadroların öne çıkmasına ve komitenin daha merkezî bir kontrol altında şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, Parti'nin yalnızca devlet kurumları üzerindeki hakimiyetini pekiştirmekle kalmamış, aynı zamanda dış politikada daha bütüncül ve disiplinli bir çizginin tesis edilmesine de hizmet etmiştir (Sutter, 2021: 27-28). Bu gelişmeler, dış politikanın kurumsal çerçevesinde daha öngörülebilir bir hiyerarşi yaratmış ve kararların kişisel ya da kurumsal çıkarlardan

ziyade Parti'nin bütüncül stratejik vizyonuyla uyumlu şekilde alınmasına zemin hazırlamıştır.

Bu noktada “Halk Kurtuluş Ordusu” (*People's Liberation Army, PLA*) da Çin'in dış politikadaki önemli içsel aktörlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. PLA özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, Çin'in güvenlik anlayışının dönüşmesiyle birlikte, dış politika karar alma süreçlerinde daha aktif rol oynamaya başlamıştır. Bu noktada terörizmle mücadele, enerji güvenliği, deniz yollarının korunması ve insani operasyonlar gibi yeni nesil güvenlik sorunları, PLA'nın diplomatik ve askeri araçlarla eş zamanlı hareket etmesini gerektirmiştir. Xi döneminde gerçekleştirilen kapsamlı reformlarla birlikte ordu yeniden yapılandırılmış, modernizasyon süreci hız kazanmıştır (Lanteigne, 2009: 75-78). Böylece PLA hem ulusal egemenliği koruyan hem de Çin'in küresel güç profilini destekleyen bir araç haline gelmiştir.

Çin dış politikasına etki eden kurumsal yapılardan bir diğeri ise, 2013 yılında Xi'nin girişimleriyle kurulan “Merkezi Ulusal Güvenlik Komisyonu” (*Central National Security Commission, CNSC*) olmuştur. Esas itibarıyla bu adım, Çin'de uzun süredir tartışılan ancak hayata geçirilemeyen bir ihtiyacın somut bir karşılığı olmuştur. Bu noktada özellikle 1995-1996 Tayvan Boğazı Krizi sonrasında, ABD'nin Ulusal Güvenlik Konseyi'ne benzer bir mekanizma kurulması gündeme gelmiş, fakat Jiang ve Hu dönemlerinde bu fikir hayata geçirilememiştir. Zira Xi döneminden farklı olarak merkezi koordinasyonun zayıflığı ve güvenlik kurumları arasındaki dağınıklık, bu girişimin başarısızlığının temelindeki sebepler olarak yer almıştır. Dolayısıyla Çin'in artan ulusal gücü, uluslararası alanda iddialılığı ve güvenlik ortamındaki yeni tehditler, güvenlik çalışmalarını koordine edecek bir kurumun gerekliliğini de beraberinde getirmiş ve CNSC böyle bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, CNSC iç ve dış güvenliği aynı çatı altında birleştiren bütünleşik bir kurum olarak tasarlanmıştır. Ayrıca CNSC'nin kurulmasıyla birlikte dış politika kararları da yeni bir mantık kazanmıştır (Hu, 2015; Masuda, 2016). Bu minvalde Çin'de dış politika yalnızca uluslararası sistemdeki baskılara yanıt vermek için değil, aynı zamanda iç istikrarı koruma stratejisinin de bir uzantısı olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Sonuç olarak, Çin'de dış politika karar alma süreci, Parti'nin kurumsal üstünlüğü, ordunun sert güç kapasitesi ve güvenlik kurumlarının koordinasyonuyla

birlikte şekillenmektedir. Xi döneminde bu yapı daha merkezileşmiş hem Politbüro ve CNSC gibi mekanizmalar üzerinden Parti'nin mutlak kontrolü tahkim edilmiştir. Ancak bu durum, karar alma süreçlerini tek merkezli hale getirirse de ordunun operasyonel kapasitesi ve bürokrasinin teknik katkıları dış politika sonuçlarını biçimlendirmeye devam etmektedir. Dolayısıyla Çin dış politikası, Parti'nin liderliğini korumakla birlikte, ordu ve bürokrasi eksenindeki kurumsal dinamiklerin etkileşimiyle yön bulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Xİ JİNPİNG DÖNEMİ ÇİN DIŞ POLİTİKA ÇIKTILARININ NEOKLASİK REALİST ANALİZİ

3.1. Xi Jinping Döneminde Çin'in Stratejik Dış Politika Pratikleri

Dış politika çıktıları, devletlerin uluslararası alanda somut biçimde ortaya koydukları davranışları ifade etmektedir. Bu çıktılar kimi zaman doğrudan askeri bir müdahale, kimi zaman ise ekonomik ve diplomatik araçlar yoluyla belirli bir bölgede etki kurma çabası şeklinde ortaya çıkmaktadır. Neoklasik realizm çerçevesinde değerlendirildiğinde ise dış politika çıktıları, uluslararası sistemin sunduğu fırsat ve tehditlerin yanı sıra, devletin içsel dinamikleriyle şekillenen bağımlı değişkenler olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca sistemik baskılarla değil, aynı zamanda liderlik algısı ve stratejik kültür gibi içsel faktörlerle birlikte dış politikayı anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Nitekim Çin'in dış politika pratikleri de hem sistemsel düzeyde ABD'nin artan müdahalesi ve küresel güç rekabeti, hem de iç politikada Xi liderliğinde merkezileşen karar alma süreçleriyle birlikte şekillenmektedir. Dolayısıyla bu bölüm, Çin dış politikasının Xi dönemi yönelimlerini anlamak adına KYG, GÇD politikaları ve Tayvan meselesi olmak üzere üç temel politika alanını inceleme kapsamına almaktadır.

3.1.1 Kuşak ve Yol Girişimi: Çin'in Küresel Etkileşim Ağı

KYG, 2013 yılında Devlet Başkanı Xi Jinping öncülüğünde ortaya konan kapsamlı ve uzun vadeli bir uluslararası kalkınma ve altyapı projesi olarak ön plana çıkmaktadır. Antik İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması fikrinden beslenen bu girişim, yalnızca ekonomik boyutuyla değil, aynı zamanda jeopolitik ve ideolojik yönleriyle de dikkat çekmektedir. Çin'in Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'yı birbirine bağlamayı hedefleyen altyapı yatırımları ve finansman modelleriyle şekillenen KYG, klasik anlamda bir ekonomik kalkınma hamlesinden çok daha fazlasını ifade etmektedir. İlgili bağlamda bu girişim, Çin'in küresel sistemde artan etkisi, stratejik hedefleri ve liderlik vizyonunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Ye, 2019: 97-100). Dolayısıyla KYG'yi anlamlandırmak,

yalnızca ekonomik göstergelerle sınırlı kalmaksızın, daha kapsamlı bir teorik çerçeveye mümkündür. Bu bağlamda, sistemik baskılarla birlikte devletin içsel dinamiklerini de dikkate alan neoklasik realizm, KYG'nin çok katmanlı doğasını analiz etmek için uygun bir teorik zemin sunmaktadır.

Bu doğrultuda, KYG'nin ortaya çıkışı ve gelişimi, küresel ölçekte yaşanan yapısal değişimlerin Çin'in stratejik hedefleriyle örtüştüğü bir ortamda şekillenmiştir. İlgili bağlamda KYG'nin oluşumunda itici gücü üstlenen sistemik faktörlerden ilki, 2005 yılında Asya-Pasifik bölgesinde serbest ticareti desteklemek adına kurulan "Trans Pasifik Ortaklığı" (*Trans-Pasific Partnership, TPP*) olmuştur. Çin'in dahil olmadığı bu yapı, başlangıçta Brunei, Şili, Singapur ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin katılımıyla kurulmuş, zaman içerisinde ABD, Japonya, Kanada ve Avustralya gibi aktörlerin de dahil olmasıyla çok taraflı bir ticaret bloğuna dönüşmüştür. Özellikle 2010 yılında ABD'nin bu ortaklığa katılması, TPP'nin doğrudan Çin'in ekonomik etkisini sınırlamaya yönelik bir araç olarak kullanılacağına da işareti olmuştur. Çin bu gelişmeyi yalnızca küresel ekonomik etkisini sınırlandırmaya yönelik bir adım olarak değil, aynı zamanda bölgesel liderliğine yönelik bir meydan okuma olarak değerlendirmiştir (Huang, 2016: 318).

Bu minvalde KYG, Çin'i dengeleme ve sınırlandırma çatısı altında değerlendirilen TPP'ye karşı rakip bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. Öyle ki ABD'nin yakın müttefiklerinin dahi KYG'ye yakın bir çizgide yer almaları, bu noktada Çin'in küresel gücünün artışı da gözler önüne sermektedir (Balázs, 2016; Tang, 2017). Öte yandan 2017 yılında Trump'ın ABD Başkanı olarak göreve gelmesiyle birlikte, TPP, birtakım çıkar grupları tarafından dayatılan bir oluşum olarak değerlendirilmiş ve Trump antlaşma müzakerelerinden çekildiğini ilan etmiştir. Süreç itibarıyla üye ülkeler, antlaşmanın orijinalliğini koruyarak, "Kapsamlı ve İlerici Trans-Pasifik Ortaklığı Anlaşması" (*Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership, CPTPP*) olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (McBride, Chatzky ve Siripurapu, 2021). Nitekim ABD'nin çekilmesi, Trump cephesinde birçok alanda korumacılığa doğru yönelim sergilendiği yorumlarına yol açarken, Xi bu noktada küresel ekonomiyi destekleyerek jeoekonomik liderlik vizyonunu genişletme yönünde

bir irade ortaya koymuştur (Gewirtz, 2016). Dolayısıyla KYG'nin, TPP karşısında bir dengeleme stratejisi olarak kurgulanması, sistemik tehditlerin Çin dış politikası üzerindeki doğrudan etkisini gözler önüne sermektedir.

Bunun yanı sıra KYG'nin oluşumuna etki eden bir diğer sistemik etken ise, 2008 Küresel Finans Krizi olmuştur. Söz konusu kriz, bir yandan Batı'nın ekonomik kırılğanlıklarını açığa çıkarırken, diğer yandan Çin açısından stratejik fırsatlar sunan bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır (Huang, 2016; 316-317). Nitekim Xi'nin sıklıkla dile getirdiği "Doğu yükselirken Batı geriliyor" söylemi, bu bağlamda Çin'in kriz sonrası dönemi kendi lehine yorumlama biçimini yansıtmaktadır (Liou, 2025: 11). Kriz sürecinde ABD ve Avrupa'nın ciddi ekonomik kayıplar yaşamasına karşın, Çin görece dirençli kalmayı başarmış ve bu dayanıklılığı küresel liderlik iddialarının meşruiyet zemini olarak kullanmıştır. KYG de tam olarak bu dönemde, Çin'in Batı merkezli ekonomik hegemonya yapısına karşı kendi kalkınma modelini küresel ölçekte yayma vizyonunun somut bir aracı olarak şekillenmiştir (Liu & Dunford, 2016: 4-5; Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China, 2019; Vangeli, 2018: 62-66). Dolayısıyla KYG'nin zamanlaması, Çin'in küresel düzeydeki yapısal kırılmaları nasıl stratejik bir avantaja dönüştürdüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu sistemselsel çerçevede dikkate alınması gereken bir diğer unsur ise, ikinci bölümde de ele alındığı üzere, Asya-Pasifik bölgesinde Çin'in artan etkisine karşı ABD'nin yeniden yapılanma çabalarını yansıtan yeniden dengeleme stratejisidir. ABD'nin bu doğrultuda yürüttüğü diplomatik girişimler, askeri ittifakları güçlendirme adımları ve bölgesel ekonomik iş birlikleri, Çin tarafından doğrudan bir sınırlama politikası olarak algılanmaktadır. Çin, söz konusu stratejiyi kendi küresel yükselişine yönelik yapısal bir tehdit olarak değerlendirmekte ve bu algı doğrultusunda daha proaktif bir dış politika yaklaşımı benimsemektedir (Ishaque, 2022: 31-32). Bu bağlamda KYG, ABD'nin Çin'e karşı yönelttiği dengeleme hamlelerine karşı geliştirilmiş kapsamlı bir jeoekonomik yanıt olarak öne çıkmaktadır. Zira Çin, TPP gibi dışlayıcı nitelikteki ekonomik bloklara karşı karayolu ve denizyolu projelerinin yanı sıra "Asya Altyapı Yatırım Bankası" (*Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB*) ve "İpek Yolu Fonu" (*Silk Road Fund*) gibi alternatif girişimler aracılığıyla hem

etki alanını genişletmeyi hem de Pivot to Asia stratejisinin oluşturmayı hedeflediği düzene karşı bir denge kurmayı amaçlamaktadır (Jung ve Chen, 2019: 11-17).

ABD'nin Pivot to Asia stratejisi, Çin'in artan etkisini sınırlamaya yönelik kapsamlı bir girişim olarak Pekin açısından önemli bir sistemik baskı unsuru oluşturmaktadır. Bu strateji kapsamında özellikle ABD'nin Hindistan ile ilişkilerini derinleştirilmesi, Çin'in stratejik yanıt arayışını tetikleyen kritik bir gelişme olmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan QUAD oluşumu, söz konusu sürecin somut bir tezahürüdür. Hindistan, ABD ile geliştirdiği savunma iş birlikleri aracılığıyla Hint-Pasifik bölgesinde Çin'in artan etkisine karşı dengeleyici bir unsur haline gelmiş, Pekin ise bu gelişmeleri “Asya'nın NATO'su” olarak nitelendirmiştir (Koyuncu, 2021: 23-24). Dolayısıyla ABD-Hindistan yakınlaşması, Çin'in güvenlik algısında ciddi bir baskı kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

Çin, bu baskıya yanıt olarak Güney Asya'daki stratejik partneri Pakistan ile ilişkilerini derinleştirmiştir. Enerji güvenliği kaygıları ve Malakka Boğazı'na olan bağımlılığı azaltma hedefleriyle birleşen bu süreç, Nisan 2015'te Xi'nin Pakistan ziyareti sırasında ilan edilen CPEC üzerinden somutlaşmıştır. CPEC, yalnızca bir ekonomik altyapı girişimi değil; aynı zamanda Çin'in Hint Okyanusu'na erişim kapasitesini artırarak “Malakka İkilemi” (*Malacca Dilemma*) olarak bilinen jeostratejik kırılma aşma çabasını yansıtan stratejik bir dış politika aracıdır (Ali, 2015: 3-4). Sonuç olarak, CPEC'in hayata geçirilmesi, ABD-Hindistan yakınlaşmasının yarattığı sistemsel baskıya karşı Çin'in geliştirdiği somut bir yanıt olarak değerlendirilmektedir. Bu proje, KYG'nin “amiral gemisi” olmasının ötesinde, Çin'in küresel güç olma vizyonu ile güvenlik ve jeoekonomik çıkarlarının birleşiminden doğan çok katmanlı bir dış politika pratiğini temsil etmektedir.

Öte yandan ABD'nin Afrika Boynuzu'ndaki askeri varlığı da Çin açısından Güney Asya'daki ABD-Hindistan yakınlaşmasına benzer biçimde sistemsel bir baskı unsuru olarak öne çıkmaktadır. Bu baskının en somut göstergesi ise, ABD'nin Cibuti'de bulunan Camp Lemonnier askeri üssüdür. Üssün Kızıldeniz ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan stratejik konumu, ABD'ye Çin'in bölgedeki deniz yolları üzerindeki hareketliliğini doğrudan gözetleme imkânı sağlamaktadır

(Cabestan, 2020b: 733-738). Dolayısıyla Camp Lemonnier, Pekin açısından yalnızca askeri bir tehdit değil, aynı zamanda Çin'in Afrika'daki ekonomik ve jeopolitik nüfuzunu sınırlayan bir denetim mekanizması olarak görülmektedir.

Nitekim Çin, bu baskıya yanıt olarak donanma modernizasyonunu hızlandırmış ve 2017 yılında “People’s Liberation Army Support Base in Djibouti” (*Çin Halk Kurtuluş Ordusu Cibuti Destek Üssü*) adıyla ilk deniz aşırı askeri üssünü açarak bölgedeki varlığını kurumsallaştırmıştır. Bu üs, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'na açılan stratejik bir noktada konumlanarak Çin'e barışı koruma operasyonlarına lojistik destek sağlama, deniz ticaret yollarını güvence altına alma ve sürdürülebilir bir deniz varlığı tesis etme imkânı sunmaktadır (Cabestan, 2020b: 740-741). Böylece Çin, ABD'nin askeri baskısına doğrudan dengeleyici bir yanıt vermiştir.

Bu gelişme aynı zamanda Çin'in KYG ile Afrika'da artan ekonomik angajmanı ile de ilişkilidir. Çin, son yirmi yıl içinde Afrika'da kritik bir aktör haline gelmiş, bölgeye doğrudan yabancı yatırımlar, krediler ve hibeler sağlayarak 52 Afrika ülkesinde ekonomik varlık göstermiştir. Bu süreç, Pekin'in Batılı güçler karşısında Afrika'da alternatif bir nüfuz alanı inşa etme stratejisinin parçası olarak değerlendirilmektedir (Çalışkan, 2020). Ancak ABD'nin Camp Lemonnier üzerinden yürüttüğü askeri varlık, Çin'in bu ekonomik nüfuzunun da sürekli gözetim altında tutulması anlamına gelmektedir. Neoklasik realizm perspektifinden bakıldığında, ABD'nin Hindistan ile yakınlaşması Güney Asya'da nasıl bir sistemsel baskı yarattıysa, Camp Lemonnier de Afrika Boynuzu'nda benzer bir işlev üstlenmektedir. Çin için bu üs, hem jeoekonomik jeopolitik güvenlik açısından sınırlayıcı bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Cibuti'de kurulan Çin askeri üssü, yalnızca sembolik bir adım değil, aynı zamanda ABD'nin baskısına verilen stratejik bir dış politika tepkisi olarak okunmalıdır.

Çin'in KYG bağlamında fırsat penceresi olarak değerlendirdiği bu gelişmeler, girişimin ortaya konmasında etkili olan temel sistemik dinamikler arasında yer almaktadır. Ancak neoklasik realizmin özgün yaklaşımından hareketle dış politika, yalnızca sistemik etkenlerle değil, aynı zamanda birim düzeyindeki içsel faktörlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bağlamda söz konusu kuramsal çerçevede KYG'yi

incelemek, Çin'in dış politikasının yalnızca uluslararası sistemin baskılarından değil, aynı zamanda ülke içindeki politik dinamiklerden de etkilendiğini ortaya koymak açısından önemlidir. Nitekim KYG, Çin'in artan ekonomik kapasitesini küresel ölçekte yansıtmaya stratejisinin ötesinde, Xi liderliği dönemindeki söylem politikaları ve Çin'in özgün kalkınma modeliyle birlikte iç politik unsurlardan da beslenen bir dış politikayı temsil etmektedir (Clarke, 2019; Liou, 2025: 12-14). Bu minvalde KYG, temelde Çin'in uluslararası sistemde daha görünür ve etkili bir aktör olma arzusunun bir tezahürü olarak okunmalıdır. Dolayısıyla girişim, yalnızca ekonomik kalkınmaya yönelik bir hamle değil; sistemik etkenlerin yanı sıra Xi'nin liderlik vizyonu ve Çin'in stratejik kültürünün dış politikaya yansıdığı çok katmanlı bir pratik olarak ön plana çıkmaktadır.

Xi'nin iktidara gelişiyle birlikte, Çin dış politikasında daha ideolojik yönü baskın ve özgüvenli bir tonun benimsendiği gözlemlenmektedir. KYG, bu yeni dış politika yöneliminin en kapsamlı ve somut tezahürlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Xi'nin liderlik anlayışı, Çin'in yalnızca ekonomik bir güç değil, aynı zamanda normatif ve kültürel bir aktör olarak da uluslararası sistemde daha görünür hâle gelmesine olanak tanımıştır. Bu açıdan bakıldığında KYG, Çin'in Batı merkezli dünya düzenine alternatif bir kalkınma ve iş birliği modeli sunma girişimi olarak değerlendirilmektedir (Vangeli, 2018: 59-61). Xi'nin bu vizyonu, KYG'yi yalnızca altyapı yatırımlarına dayalı bir kalkınma programı olmaktan çıkararak, ideolojik ve değer temelli bir dış politika aracına dönüştürmektedir.

Bu stratejik yönelimi destekleyen önemli kavramlardan biri, Xi'nin 2013 yılında Moskova'da yaptığı konuşmada dile getirdiği "İnsanlık İçin Ortak Kader Topluluğu" söylemidir. Bu söylem, kazan-kazan ilkesi ve dayanışma gibi unsurları içermesi bakımından Konfüçyüsçü değerlerden beslenmektedir. Aynı zamanda Çin'in uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığı vurgulayan bu yaklaşımı, kolektif güvenlik, ortak refah ve iş birliği gibi kavramlar üzerinden Çin'in dünya görüşünü yansıtmaktadır (Zhang, 2019: 15-16). Çin'in bu söylem aracılığıyla kendi normatif çerçevesini küreselleştirme ve uluslararası toplumda meşruiyet kazanma çabası, aynı zamanda küresel liderlik iddiasını meşrulaştırma girişimi olarak değerlendirilmiştir.

Bu yönüyle söylem, uluslararası kamuoyunda çeşitli eleştirilerin de konusu olmuştur. Dolayısıyla Xi, 2015 yılında kavramı daha yumuşak ve kapsayıcı bir çerçeveye oturtarak “İnsanlık İçin Ortak Gelecek Topluluğu” şeklinde revize etmiştir (Costa, 2024: 38-39; Raditio, 2024). Nitekim her iki kavram da Çin’in kendi değer sistemini küreselleştirme ve Batı merkezli uluslararası düzene alternatif oluşturma çabasının ideolojik birer yansıması olarak değerlendirilmektedir.

KYG’nin şekillenmesinde etkili olan bir diğer içsel unsur ise, “Çin Karakterli Büyük Ülke Diplomasisi” söylemidir. Bu diplomasi anlayışı, Çin’in yalnızca ulusal çıkarlarını değil, aynı zamanda küresel meselelerde sorumluluk alarak ortak çözümler üretme kapasitesini de vurgulamaktadır. Bu kapsamda Çin, KYG’nin kurumsal zeminini desteklemek amacıyla AIIB gibi finansal yapıları hayata geçirmiştir. AIIB, Çin’in küresel yönetişimde daha etkin bir rol üstlenme hedefinin bir uzantısı olarak değerlendirilmekte; aynı zamanda Batı merkezli finansal yapılara alternatif bir model önerisi sunmaktadır. Bu yönüyle KYG, yalnızca dışsal sistemik baskılara karşı bir stratejik yanıt değil, aynı zamanda Çin’in içeriden dışarıya taşınan ideolojik ve kurumsal kapasitesinin dış politika düzlemine yansımasıdır. Sonuç olarak KYG, Çin’in hem uluslararası sistemin yapısal baskılarına karşı geliştirdiği bir yanıt hem de iç politik dinamiklerden beslenen kapsamlı bir dış politika stratejisi olarak okunmalıdır.

3.1.2. Güney Çin Denizi Politikaları: Bölgesel Hakimiyet Stratejileri

Bölgesel güç dinamiklerinin dış politika üzerindeki etkisini anlayabilmek, öncelikle jeopolitik kavramının dış politika yapım sürecine sağladığı açıklayıcı çerçevenin kavranmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda jeopolitik, devletlerin ulusal güç unsurlarını ve dış politika yönelimlerini, buldukları coğrafi konum ve fiziksel çevre gibi faktörler üzerinden değerlendiren bir yaklaşım sunmaktadır. Söz konusu yaklaşım, özellikle stratejik deniz yolları, geçiş noktaları ve kara parçaları üzerindeki konumlanmanın, devletlerin dış politika tercihlerini belirlemede etkili olabileceğini öne sürmektedir (Sönmezoğlu, 2017: 320-321). Bu çerçevede jeopolitik, devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını yalnızca askeri ya da ekonomik kapasite ile değil, aynı zamanda bölgesel çevreyle kurdukları ilişki üzerinden de anlamlandırmayı amaçlayan bir bakış açısı sunmaktadır.

Dolayısıyla devletlerin bölgesel çevreleriyle kurdukları etkileşim, aynı zamanda bu çevrede hangi aktörlerin yönlendirici konumda bulunduğu sorusunu da gündeme getirmektedir. Bu çerçevede, bölgesel düzeyde etki kurabilen ve yönlendirici kapasiteye sahip devletleri tanımlamak açısından bölgesel güç kavramı ön plana çıkmaktadır. Bölgesel güçlerin dış politika tercihleri, büyük ölçüde bölgedeki güç boşlukları, rekabet ilişkileri ve stratejik dengelerle bağlantılı olarak gelişmektedir (Nolte, 2010: 884). Bu çerçevede, söz konusu bölgesel gücün etki kurma kapasitesi, yalnızca devletlerin gücüne değil, aynı zamanda içinde bulunduğu jeopolitik ortamın sunduğu olanaklara ve kısıtlara da bağlıdır. Bu noktada jeopolitik çevre, sadece fiziksel coğrafyadan ibaret olmayıp, aynı zamanda o çevrede yer alan diğer aktörlerin askeri, ekonomik ve diplomatik kapasiteleriyle kurulan ilişkiler bütünü, diğer bir ifadeyle bölgesel güç dinamiklerini de kapsamaktadır.

İlgili perspektiften bakıldığında, Çin yaygın literatürde bölgesel güç statüsüne sahip bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme aynı zamanda Çin'in içinde bulunduğu jeopolitik çevredeki fırsat ve kısıtları dış politika stratejilerine yansıtma kapasitesiyle de desteklenmektedir (Nabers, 2010: 931; Nolte, 2010: 883). Nitekim coğrafi olarak Doğu Asya'da konumlanan Çin, jeopolitik ve jeostratejik çıkarlarının niteliği itibarıyla dikkatini GÇD'ye yoğunlaştırmaktadır. Nitekim bölgede yer alan aktörlerin artan askeri kapasiteleri, değişken ittifak ilişkileri ve giderek yoğunlaşan jeopolitik gerilim hatları, Çin açısından çevresel kırılganlıkları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda GÇD, sistemsal baskılar ve iç politik yönelimlerin kesişiminde şekillenen, Çin'in dış politika tepkilerini yansıtan stratejik bir dış politika örneği olarak değerlendirilmektedir.

GÇD, güneybatıda Malakka Boğazı'ndan başlayarak kuzeydoğuda Tayvan Boğazı'na kadar uzanan konumuyla, Pasifik ve Hint Okyanusu arasında stratejik bir deniz koridoru işlevi görmektedir. Küresel ticaretin en yoğun geçiş güzergahlarından birini oluşturan bölge, aynı zamanda deniz ürünleri ve ekosistem kaynakları bakımından kritik olmasının yanı sıra, hidrokarbon rezervleri açısından da yüksek bir potansiyele sahiptir. Küresel deniz ticaretinin yaklaşık %20'si ve yıllık petrol taşımacılığının yarısından fazlası bu bölgeden sağlanmakta olup bu oran, Süveyş

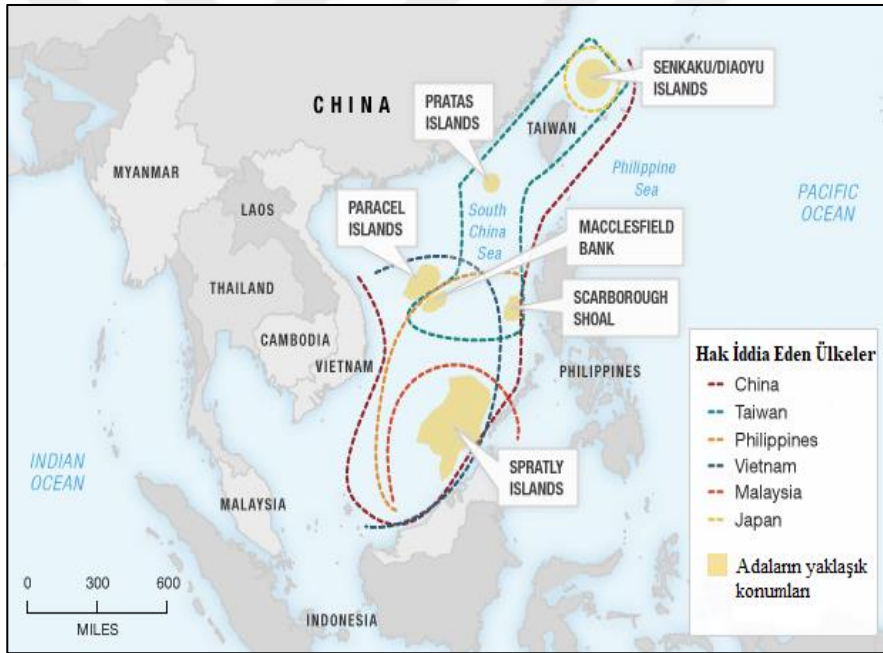
Kanalı'nın üç, Panama Kanalı'nın ise beş katı yoğunluğundadır (Budiana ve Djuyandi, 2023: 89; U.S. Energy Information Administration, 2024: 1-2; Xu, 2014). Bu nedenle, yalnızca ekonomik değer taşıyan bir su yolu değil, aynı zamanda jeopolitik dengelerin şekillendiği bir mücadele sahası olarak da değerlendirilmektedir.

GÇD kapsamında bu mücadeleye dahil olan çok sayıda ada, adacık, kaya ve resif yer almakta olup, özellikle Spratly, Paracel ve Pratas adaları ile Scarborough resifi, deniz yetki alanları konusunda egemenlik iddialarının merkezinde yer almaktadır. Bu anlaşmazlık noktaları üzerinde hak iddia eden devletler, başta Çin olmak üzere, Filipinler, Vietnam, Brunei, Malezya ve Tayvan olarak ön plana çıkmaktadır (Pekcan, 2017: 56). Söz konusu alanlar, aynı zamanda birden fazla ülkenin tarihsel, coğrafi veya hukuki gerekçelere dayanarak hak iddia ettiği ve egemenlik sınırlarının da belirsizliği nedeniyle kesin bir kontrolün sağlanamadığı “gri alan” olarak tanımlanan bölgeler arasında değerlendirilmektedir (Poling, 2025). Bu durum, kıyıdaş devletlerin bu bölgelerde tam anlamıyla egemenlik kurmasını zorlaştıran temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

GÇD'de hak iddia eden kıyıdaş ülkelerin politikaları incelendiğinde, Filipinler'in taleplerinin hem tarihsel hem de hukuki temellere dayandığı görülmektedir. Filipinler, Spratly Adaları, Scarborough Sığılığı ve İkinci Thomas Sığılığı gibi alanlardaki hak iddialarını, İspanyol ve Amerikan sömürge dönemlerinden miras kalan tarihsel bağlara dayandırmakta, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS), bu iddialarını meşrulaştırmak için referans olarak kullanmaktadır. Vietnam ise benzer şekilde Spratly ve Paracel Adaları üzerindeki haklarını, tarihsel belgeler ve bu alanlarda uzun süredir devam eden fiili kontrol üzerinden temellendirmektedir. Malezya, Spratly Adaları çevresinde kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) esasına dayalı hak iddialarında bulunurken, Brunei, diğer kıyıdaş ülkelerden farklı olarak tarihsel egemenlik söylemlerine başvurmaksızın, hak taleplerini doğrudan BMDHS çerçevesinde savunmaktadır. Öte yandan Tayvan'ın GÇD'ye ilişkin egemenlik iddiaları ise, büyük ölçüde Çin'in bölgeye yönelik ileri sürdüğü geniş kapsamlı tezlerle örtüşmektedir (Budiana ve Djuyandi, 2023: 90).

Bölgede iddialı dış politika yürüten aktörlerden biri olan Çin'in GÇD üzerindeki hak talepleri, özellikle MEB sınırları ile kayalık ve resiflerin paylaşımı noktasında belirginleşmektedir. Çin'in bu konudaki tek taraflı iddiaları, uluslararası hukukun yanı sıra tarihsel ve kültürel bir dünya görüşüne de dayanmaktadır. Bu noktada "Tianxia" düşünce sistemi önemli bir rol üstlenmektedir. Tianxia, Çin'in tarih boyunca kendisini dünyanın merkezi, etrafındaki toplumları ise bu merkeze bağlı çevre unsurlar olarak gördüğü bir anlayışı temsil etmektedir (Temiz, 2022: 11). Çin'in benimsediği bu düşünce, çevre ülkeler üzerinde doğal bir hak sahibi olduğu düşüncesini pekiştirmekte ve aynı zamanda modern uluslararası hukuk ilkeleriyle çelişmektedir.

Görsel 3: Güney Çin Denizindeki toprak taleplerinin yaklaşık boyutları (Harita 1)

Kaynak: (Domonoske, 2016).

Söz konusu tarihsel ve kültürel zeminden beslenen Çin'in stratejik çıkarları, bölgeye dair ısrarcı tutumunun temelini oluşturmaktadır. Bu stratejik çıkarlar içerisinde enerji güvenliği konusu önemli bulunmaktadır. Çin halihazırda ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük petrol tüketicisi konumundadır ve 2030 yılına kadar da petrol tüketimi noktasında dünya liderliği konumuna ulaşması beklenmektedir

(Buszynski, 2012: 141). Bu bağlamda GÇD yalnızca tarihsel veya ideolojik değil, aynı zamanda enerji kaynaklarına erişim noktasında da Çin için kritik bir öneme sahiptir.

Çin'in GÇD üzerindeki egemenlik iddialarının başlangıcı, 1947 yılında yayınladığı, "On Bir Çizgi Hattı" (*Eleven-Dash Line*) olarak bilinen U şeklindeki haritaya dayanmaktadır. Çin Cumhuriyeti dönemi Kuomintang yönetiminde hazırlanan bu harita, Çin'in GÇD'nin yüzde 80'i üzerindeki tarihsel egemenlik iddialarını ilk kez somutlaştırdığı bir belge olması dolayısıyla önem arz etmektedir. 1953 yılında ise Çin dönemi Mao Zedong liderliğinde, söz konusu harita revize edilerek bugünkü Vietnam kıyılarını kapsayan Tonkin Körfezi bölgesi çıkarılmış ve "Dokuz Çizgi Hattı" (*Nine-Dash Line*) biçimini almıştır (Chang, 2020). Öyle ki bu gelişme, o dönemde Çin'in Vietnam ile geliştirmeye çalıştığı dostane ilişkileri ve bölgesel dayanışmayı önceleyen dış politika yaklaşımının bir yansıması olarak değerlendirilmiştir.

2000'li yıllarla birlikte Çin'in Spratly ve Paracel adaları çevresinde yoğunlaştırdığı altyapı faaliyetleri, bu alanlar üzerinde hak iddia eden devletleri uluslararası toplum desteği alma noktasında harekete geçirmiştir. Bu çerçevede 2009 yılında Vietnam ve Malezya, BMDHS kapsamında kıta sahanlığının genişletilmesine dair başvurularını resmi olarak Birleşmiş Milletler'e (BM) ileten ilk ülkeler olmuştur. Söz konusu başvurular, Çin'in tarihsel ve stratejik çıkarlarının en fazla yoğunlaştığı bölge olan Spratly Adaları çevresindeki alanları kapsamaktadır. Buna karşılık Çin de aynı yıl içerisinde Dokuz Çizgi Hattı'nı içeren haritayı BM'ye sunarak, bölgedeki egemenlik iddialarının uluslararası düzene yansıtılması noktasında bir girişimde bulunmuştur. Ancak BM, haritada gösterilen egemenlik iddialarını tanımamış ve Çin'in bu girişimine resmi düzeyde destek vermemiştir (Bhat, 2024: 4-5). Bu bağlamda Çin'in Dokuz Çizgi Hattı, tarihsel temellere dayandırdığı, ancak uluslararası hukuk nezdinde meşruiyeti olmayan bir hak iddiasını ifade etmektedir.

Bu gelişmeler, Çin dış politikasında giderek daha belirgin hale gelen savunmacı ve zaman zaman saldırgan eğilimleri de beraberinde getirmiştir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, Çin'in GÇD'yi çekirdek ulusal çıkar olarak tanımlaması ve Spratly ile Paracel adalarını Çin topraklarının ayrılmaz bir parçası

olarak görmesi, dış politika yapımında daha kararlı bir yönelimin başlangıcını teşkil etmektedir. Özellikle 2013 yılında Xi Jinping'in iktidara gelmesiyle birlikte, Çin dış politikasında gözle görünür bir dönüşüm yaşanmış, bu süreçte Çin, tarihsel hak iddialarının savunuculuğunu yalnızca söylemsel düzlemde değil, aynı zamanda somut girişimler aracılığıyla da ortaya koymuştur. Bu bağlamda Xi'nin iktidara geldiği yıl itibarıyla, Spratly adaları çevresinde yapay ada inşa faaliyetleri hız kazanmış, bu kapsamda havaalanı, limanlar ve çeşitli askeri tesisler inşa edilmiştir (Roach, 2014). Böylelikle Çin, bölgedeki fiziksel varlığını pekiştirme ve kalıcı hale getirme yönünde stratejik bir irade ortaya koymuştur.

Çin'in GÇD üzerindeki agresif hamleleri, başta Filipinler ve Vietnam olmak üzere bölgedeki diğer kıyıdaş devletlerde güvenlik kaygılarının artmasına yol açmıştır. Bu durum, Çin'e karşı hem diplomatik hem de askeri düzeyde çeşitli karşı hamlelerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu sürecin önemli adımlarından biri, 2014 yılında Filipinler ile ABD arasında imzalanan "Genişletilmiş Savunma İş Birliği Antlaşması" (*Enhanced Defense Cooperation Agreement*) olmuştur (Keyvan, 2017: 257). Bu anlaşma, ABD'nin Filipinler'deki askeri varlığını artırmasına olanak tanımış, aynı zamanda Çin'in bölgedeki nüfuzunu sınırlamaya yönelik stratejik bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca Filipinler, Çin'in BMDHS'ye aykırı davrandığı gerekçesiyle, GÇD'deki egemenlik iddiaları ile deniz kaynaklarına yönelik faaliyetlerini Lahey'deki Daimî Tahkim Mahkemesi'ne de taşımıştır. Başvuruda Çin'in MEB ihlalleri, yapay ada inşaları ve çevresel tahribat gibi faaliyetleri gündeme getirilmiştir. Mahkeme, 2016 yılında verdiği kararla, Çin'in Filipinler'in egemenlik haklarını ihlal ettiğini ve deniz yetki alanı iddialarının hukuki bir temele dayanmadığını açıkça belirtmiştir. Ancak Çin, bu kararı tanımamış ve sorunun bölge ülkeleriyle ikili görüşmeler yoluyla çözülmesi gerektiğini savunarak uluslararası hukuk mekanizmalarını göz ardı etmiştir (Greer, 2016; Pekcan, 2017: 66; Putra, 2023: 1-4).

Bu süreç sonunda Filipinler, Çin'e karşı tedbir olarak savunma bütçesini artırmış ve ABD ile ortak askeri tatbikatlar düzenleyerek güvenlik iş birliğini derinleştirmiştir (Xu, 2014). Vietnam ise Hindistan ve Rusya gibi devletlerle askeri

ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiştir. Ayrıca Malezya ve Brunei'nin de bu noktada Çin'e karşı tutumları etkilenmiş, bu bağlamda söz konusu iki ülke, Çin'in Spratly Adaları üzerindeki revizyonist faaliyetlerine karşı ABD ile dengeleyici ilişkiler kurmuştur (Hayton, 2017: 153-154). Ancak Brunei, Malezya'dan farklı olarak, ekonomik anlamda Çin'e bağımlı bir devlet olması dolayısıyla Çin ile ilişkileri bozmamak Brunei için birincil öneme sahip olmuş, bu nedenle daha düşük bir profilde yanıt verme eğilimi sergilemiştir (Roach, 2014; Yerlikaya, 2018: 120-121).

Bu noktada, Çin'in GÇD'deki revizyonist faaliyetlerine karşı bölge ülkelerinin geliştirdiği dış politika tepkileri, yalnızca doğrudan karşıtlıkla sınırlı kalmamış, aksine stratejik esneklik içeren ihtiyatlı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu bağlamda Thaza V. Paul'un literatüre kazandırdığı "korunma stratejisi" kavramsallaştırması, söz konusu devletlerin Çin karşısında geliştirdikleri temkinli tutumu anlamlandırmak açısından işlevsel bir çerçeve sunmaktadır. Paul'a göre korunma stratejisi, devletlerin ne tamamen bir ittifaka dâhil olma ne de doğrudan karşıt bir cephe alma eğilimi göstermeksizin, bu iki uç arasında dengeleyici bir stratejik pozisyon alma çabasıdır (Paul, 2014: 12; Sağlam, 2024: 112-113). Bu strateji, Filipinler'in Lahey kararına rağmen Çin'le diplomatik kanalları açık tutma çabasıyla eş zamanlı olarak ABD ile askeri iş birliklerini derinleştirmesi, Vietnam'ın hem Hindistan hem Rusya ile ilişkilerini çeşitlendirmesi; Malezya'nın ikili ekonomik ilişkilerini bozmadan denge arayışına girmesi ve Brunei'nin sessiz kalmayı tercih etmesi gibi örneklerde açık biçimde gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerin Çin'e yönelik davranışları, yükselen bir gücün gelecekteki yönelimine dair belirsizlikler karşısında hem iş birliği hem de caydırıcılığı aynı anda içeren karma ve ihtiyatlı bir dış politika stratejisi olarak okunmaktadır.

Bu gelişmelerin ardından, bölge ülkelerinin özellikle ABD ile geliştirdiği savunma iş birlikleri, Çin'in bölgede artan nüfuzuna karşı denge arayışının bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Filipinler gibi, Çin'in askeri ve siyasi baskısını doğrudan hisseden ülkeler açısından bu ittifaklar, yalnızca güvenliği sağlama çabası değil, aynı zamanda bölgede istikrarı koruma isteğinin de bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin bölgedeki askeri ve diplomatik varlığı, Çin'in agresif

adımlarını tamamen durdurmasa da onun daha temkinli ve hesaplı davranmasına zemin hazırlamaktadır (Yıldırım, 2020: 214). Sonuçta GÇD’de yaşanan bu gelişmeler, yalnızca yerel bir anlaşmazlık olarak kalmamakta, küresel güç dengelerinin nasıl şekilleneceğine dair ipuçları da barındırmaktadır.

Bu bağlamda bölgedeki sorunlara hem uluslararası hukuk kapsamında hem de fiili olarak müdahil olan ABD’nin gerçekleştirdiği “Serbest Seyrüsefer Operasyonları” (*Freedom of Navigation Operations*), Çin dış politikasında belirgin bir baskı unsuru olarak ön plana çıkmaktadır (Freund, 2017; Sutter, 2022: 96). ABD, bu operasyonlarla esasen Çin’in MEB sınırlarını aşan ve uluslararası hukukla bağdaşmayan Dokuz Çizgi Hattı iddiasını tanımadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu operasyonlar, uluslararası hukuka göre devletlerin diğer ülkelerin MEB’lerinde barışçıl niyetle serbestçe seyretme hakkı olduğu ilkesine dayanmaktadır. Dolayısıyla yalnızca hukuki bir pozisyonun ifadesi değil; aynı zamanda bölgedeki müttefik ve ortaklara verilen stratejik bir güvence mesajıdır.

Çin’e doğrudan bir meydan okuma niteliği taşıyan bu faaliyetler, özellikle bölgedeki küçük ve orta ölçekli devletler açısından büyük güçler arasında denge kurma çabalarına da katkı sağlamaktadır. Özellikle Xi Jinping döneminde, bu operasyonların sayısında belirgin bir artış yaşanmış ve Spratly, Paracel ve Scarborough gibi Çin’in yapay ada inşasına yöneldiği bölgeler, seyir operasyonlarının ana hedefi haline gelmiştir. Zira bu alanlar, GÇD’de kelimenin tam anlamıyla uluslararası hukukun sınılandığı, fiili durum ile hukuk arasındaki gerilimin en keskin yaşandığı yerlerdir. Bu nedenle ABD için yalnızca askeri değil, aynı zamanda sembolik ve hukuki anlamda da Çin etkisini sınırlamak adına büyük önem taşımaktadır (Yıldırım, 2020: 208-211).

Görsel 4: Çin'in On Çizgi Hattı (Harita 2)

Kaynak: (Aurelio, 2024).

Bu noktada Çin cephesinden gelen dikkate değer bir gelişme ise, Dokuz Çizgi Hattı'nı 2023 yılında Tayvan'ı da kapsayacak şekilde genişleterek "On Çizgi Hattı" (*Ten-Dash Line*) olarak güncellemesi olmuştur. Çin'in, haritanın kuzeydoğusuna bir çizgi daha eklemesiyle ortaya çıkan bu yeni görünüm, Tayvan üzerindeki egemenlik iddialarının GÇD'deki hak iddiaları bağlamında pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, Çin'in bu hamlesi, yalnızca bir harita değişikliği olarak değil, aynı zamanda Çin'in Tayvan'ı Çin toprağı olarak gördüğünün de bir ifadesi olarak okunmaktadır. Çin'in bu tutumuna karşı başta Vietnam, Filipinler, Malezya ve Endonezya olmak üzere birçok ASEAN ülkesi rahatsızlığını açıkça dile getirirken, Hindistan ve Japonya gibi aktörler de konunun normalleştirilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Clayman, 2023). Nitekim bu durum, Çin'in uluslararası baskılara ve 2016 Tahkim kararına rağmen geri adım atmama kararlılığını da gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak, GÇD'deki egemenlik çatışmaları yalnızca bölgesel bir sınır ihtilafı olarak değil, aynı zamanda küresel güç dengelerinin bölgeye yansıyan bir uzantısı olarak dikkat çekmektedir. Çin'in giderek daha iddialı ve statükoyu zorlayan dış politika hamleleri, bölgedeki devletlerde güvenlik kaygılarına yol açmakta, bu da Filipinler, Vietnam ve Malezya gibi ülkeleri, başta ABD olmak üzere, Japonya ve Hindistan gibi aktörlerle daha yakın iş birliklerine yöneltmektedir. Çünkü bu ülkeler, ABD'yi yalnızca bir müttefik değil, aynı zamanda bölgede denge sağlayabilecek bir düzen kurucu aktör olarak görmektedirler.

Ancak bölgedeki gerilimleri yalnızca kıyıdaş devletler arasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları olarak yorumlamak eksik bir analize yol açabilir. Çünkü mesele büyük ölçüde, yükselen bir küresel güç olan Çin'in bu süreçte nasıl bir dış politika davranışı benimsediği, bu davranışların hangi içsel ve sistemsel dinamiklerden beslendiğidir. Bu bağlamda Çin'in GÇD politikaları, sistem baskıları ve içsel faktörlerin ortak etkisiyle şekillenmiş dış politika çıktıları olarak değerlendirilmektedir. Neoklasik realizm açısından değerlendirildiğinde, GÇD politikaları dış politikayı belirleyen bir neden değil, aksine sistemsel ve içsel etkenlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkan bir dış politika davranışı, yani bağımlı değişken konumundadır. Bu nedenle, Çin'in bölgedeki hamleleri, neoklasik realizmin dış politika analizine sunduğu çok katmanlı açıklama gücünü somut biçimde ortaya koymaktadır.

3.1.3. Tayvan Politikası: Statü Sorunu ve Güç Projeksiyonu

Tayvan meselesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Çin dış politikasının yönünü belirleyen başlıca meselelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu sorun, tarihsel bir egemenlik iddiasının ötesinde, Çin'in küresel statü arayışını şekillendiren dış politika stratejilerinin de merkezinde yer almaktadır. Öyle ki Tayvan, Çin açısından yalnızca bir toprak parçası değil, ulusal birlik söylemiyle doğrudan çelişen bir kimlik alanı ve ABD destekli dışsal baskıların bir sembolü olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle Tayvan meselesi, Çin dış politika davranışlarını şekillendiren yapısal bir etken görünümünde olup, aynı zamanda dış politika stratejilerinde varılması hedeflenen bir amaç olarak ön plana çıkmaktadır (Baş, 2025: 83-85). Dolayısıyla neoklasik realizm çerçevesinden bakıldığında Tayvan, Çin'in hem dış politika kararlarını hem de iç

politikada kimlik ve meşruiyet sorunlarını aynı anda harekete geçirme yeteneğinden dolayı bağımlı değişken olarak analiz edilmektedir.

Tayvan sorununun kökeni, 1895-1945 yılları arasında, adanın Japonya sömürgesi olduğu döneme kadar uzanmaktadır. Öyle ki sömürge altında geçen kırk yıl, Tayvan'ın bugünkü bağımsızlık iddiasının zemininin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Zira bu süreçte Tayvan, Çin'den farklı bir siyasi ve kültürel kimlik geliştirmiş, kendi kimliğini oluşturma yönünde önemli bir deneyim yaşamıştır. Sonrasında 1947-1949 yılları arasında patlak veren Çin İç Savaşı'yla birlikte mağlup olan Kuomintang yönetimi, Tayvan adasına çekilmiş ve burada Çin Cumhuriyeti adıyla varlığını sürdürmüştür. O tarihten bu yana Tayvan fiilen bağımsız bir yönetime sahip olsa da Çin, adayı kendi toprağı olarak görmeye devam etmiş ve bu tutumunu uluslararası alanda kararlılıkla dile getirmiştir (Rigger, 2022: 283-285). Bu tarihsel ayrışma ve Tayvan'ın giderek kendi kimliğini güçlendiren bir yönelim benimsemesi, zamanla meselenin yalnızca Çin ile Tayvan arasında yaşanan bir egemenlik tartışması olmaktan çıkmasına neden olmuştur. Artık bu mesele, uluslararası dengeleri de doğrudan etkileyen çok katmanlı bir sorun haline gelmiştir. Özellikle soğuk savaş döneminde Tayvan'ın ABD ile yakınlaşması, bu dönüşümün en belirgin aşamalarından biri olmuştur.

Bu çerçevede, 1979 yılında ABD'de Jimmy Carter yönetimi döneminde yürürlüğe giren "Tayvan İlişkileri Yasası" (*Taiwan Relations Act*), Tayvan için bir kırılma noktası niteliğindedir. Bu yasa ile ABD, Tayvan'a güvenlik, savunma ve ekonomik alanlarda doğrudan destek sağlamaya başlamıştır (American Institute in Taiwan, 2022; Munro, 2024: 184-185). Sağlanan bu destek, özellikle soğuk savaş yıllarında Tayvan'ın hem ekonomik kalkınmasına hem de demokratikleşme sürecine ivme kazandırmıştır. Ancak ABD'nin sürece bu ölçüde müdahil olması, zamanla Çin açısından ciddi bir tehdit algısı doğurmuştur. Çin, Tayvan üzerindeki Amerikan etkisini yalnızca silah satışları ya da ticari ilişkilerle sınırlı görmeyerek, bu etkiyi aynı zamanda bölgedeki statükoya etki eden stratejik bir araç olarak değerlendirmiştir (Kışı, 2023: 35; Zuo, 2019: 560). Dolayısıyla ABD'nin Tayvan'a yönelik politikası, bir

yandan Tayvan'a güvence sunarken, diğer yandan Çin'i doğrudan karşı karşıya gelme riskine karşı temkinli davranmaya itmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, Tayvan'da iktidara gelen Demokratik İlerici Parti (DPP) lideri Chen Shui-bian, Çin'in Tayvan'ı Çin toprağı olarak görme yaklaşımını reddetmiş ve Tayvan'ın bağımsız kimliğini ön plana çıkaran bir söylem benimsemiştir. Bu süreç aynı zamanda Tayvan kimliğinin politik olarak da kurumsallaştığı bir döneme işaret etmektedir. Nitekim Chen Shui-bian'ın 1999 yılında ABD'ye gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında iki ülke ilişkilerini “özel ülke ilişkileri” olarak tanımlaması, ne ölçüde Çin karşısında yer aldığını da özetler nitelikte olmuştur (Lijun, 2001: 215). Öyle ki bu dönemde ekonomik ilişkilerde de önemli bir ilerleme kaydedilmiş ve Tayvan ABD'nin yedinci büyük ticaret ortağı konumuna gelmiştir (Sterling-Folker, 2009: 119). Bu dönemde Tayvan'da yükselen bağımsızlık eksenli söylem, Çin ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuş, bu durum seçimlere de yansarak toplum içinde daha istikrara yakın bir yönelimi de beraberinde getirmiştir.

Bu doğrultuda, 2008 yılında iktidara gelen Kuomintang lideri Ma Ying-jeou, Çin ile ilişkilerde daha temkinli bir yaklaşım benimseyerek, 1995'te Lien Chan tarafından ortaya atılan “üç hayır ve üç evet” formülünün yalnızca “üç hayır” ilkesine sahip çıkmıştır. Yani Tayvan'ın bağımsızlığına, Çin'le birleşmeye ve çatışmaya karşı olduğu vurgusuyla, statükonun korunmasından yana bir tavır sergilemiştir (Lijun, 2001: 218). Bu yakınlaşmanın en dikkat çekici adımlarından biri, 2010 yılında imzalanan “Boğazlar Arası Ekonomik İş Birliği Çerçeve Antlaşması” (*Cross-Strait Economic Cooperation Framework Agreement, ECFA*) olmuştur (Cabestan, 2015: 185). Antlaşma, Tayvan'ın Çin pazarlarına kolay erişimini sağlarken, Çin için ise, Tayvan'ın ekonomik araçlarla kendisine bağımlı olmasını sağlayarak birleşme zeminini hazırladığı politik bir hamle olarak öne çıkmıştır.

Bu dönemde Çin-Tayvan ilişkileri açısından bir diğer kırılma noktası ise, 2015 yılında Singapur'da gerçekleşen ve 1949'dan bu yana bir ilk olan devlet başkanları düzeyindeki görüşme olmuştur. Nitekim Ma Ying-jeou ve Xi Jinping arasındaki bu görüşme, iki taraf arasında siyasi bir yakınlaşmadan ziyade, sembolik bir temas olarak kayda geçmiştir (Lisle, 2015). Diğer taraftan, aynı yıllarda Tayvan, ekonomik

performansıyla da öne çıkmış ve 2015 yılı itibarıyla ABD'nin dokuzuncu büyük ticaret ortağı olmuştur. Bu doğrultuda iki ülke arasındaki yıllık ticaret hacmi 66,6 milyar dolara ulaşmıştır (Green ve Glaser, 2017). Esas itibarıyla tüm bu gelişmeler, Tayvan'ın bir yandan Çin ile diyalog kanallarını açık tutmaya çalıştığı, diğer yandan da ABD ile stratejik ve ekonomik temelli bağlarını güçlendirmeyi sürdürdüğü bir denge politikası benimsediğini göstermiştir.

Ancak 2016 yılında Tayvan'da DPP adayı olan Tsai Ing-wen'in başkan seçilmesiyle birlikte, Tayvan kimliği ve bağımsızlık söylemi yeniden güç kazanmıştır. Tsai yönetimi, doğrudan çatışmadan kaçınmaya özen gösterse de Çin ile birleşmeye açık bir şekilde destek vermemesi, Pekin tarafından “bağımsızlık yanlısı” bir duruş olarak algılanmıştır. Bu durum, özellikle Xi liderliğinde Tayvan'a karşı güvensizliğin belirgin şekilde artmasına yol açmıştır (Liu, 2024: 208). Öte yandan bu dönem ABD ile Tayvan arasındaki ilişkiler, öncesinde görülmemiş bir şekilde yakınlık kazanmıştır. Bu bağlamda 2018 yılında yürürlüğe giren “Tayvan Seyahat Yasası” (*Taiwan Travel Act*), iki ülke arasında diplomatik temasların önünü açarak, bu yakınlaşmanın resmi bir zemine oturmasını sağlamıştır (Kan, 2018). Dolayısıyla Tayvan artık ABD'nin Çin'e karşı savunduğu bir toprak parçası olmanın ötesinde, Çin'i Hint-Pasifik'te dengelemek adına stratejik bir ortak olarak konumlanmıştır.

Bu siyasi yakınlaşmanın Tayvan toplumundaki karşılığını ise, aynı yıl yapılan dikkat çekici bir anket ortaya koymuştur. 2018 yılında gerçekleştirilen bu ankette, “Tayvan Çin ile olası bir savaşı nasıl engelleyebilir?” sorusuna halkın yarısından fazlası, Tayvan'ın kendi başına bir savaş kazanamayacağını, ancak ABD'nin müdahalesiyle başarılı olabileceğini ifade etmiştir (Hsieh ve Hsu, 2018). Bu sonuçlar, Tayvan halkının güvenlik algısında ABD'ye duyulan stratejik bağımlılığın boyutunu ortaya koyarken, aynı zamanda Çin'in Tayvan üzerindeki kontrolünün toplumsal alana da yansıdığı sinyallerini vermiştir.

Bu gelişmeler, Çin'in Tayvan'a yönelik yaklaşımında belirgin bir kırılmayı da beraberinde getirmiştir. Zamanla iki taraf arasındaki ilişkilerde “barış” ve “diyalog” vurgusu, yerini giderek daha fazla “yabancılaşma” ve “gerilim” gibi kavramlara bırakmıştır (Liu, 2024: 207-208). Diğer bir ifadeyle, Xi döneminden önce süregelen

ikili ilişkilerde “Barışçıl Kalkınma” ve “ekonomik refah” gibi stratejiler ön plandayken, Xi dönemi itibarıyla Tayvan meselesi, artık yalnızca yönetilmesi gereken bir sorun değil, seleflerinin tamamlayamadığı “tarihi bir görev” olarak görülmeye başlanmıştır (Liu, 2024: 210; Sacks, 2021). Bu bakış açısı, Tayvan’a yönelik yaklaşımda daha iddialı ve kararlı bir tonun benimsenmesi gerekliliğini de beraberinde getirmiştir.

Bu noktada Xi, 2019 yılında Pekin’de düzenlenen ve 1979 tarihli “Tayvan’daki Yurttaşlara Mesaj” (*Message to Compatriots in Taiwan*) bildirisinin 40. yıl dönümüne ithafen gerçekleştirilen toplantıda, Tayvan konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Konuşmasında Tayvan halkına doğrudan seslenen Xi, barışçıl yeniden birleşmenin hem Çin halkı hem de Tayvanlılar için ortak bir tarihsel sorumluluk ve aynı zamanda ulusal canlanma vizyonunun da bir tamamlayıcısı olduğunu vurgulamış, bu birleşmenin en uygun yolunun ise “bir ülke, iki sistem” modeli olduğunu ifade etmiştir (Xi, 2019; Liu, 2024: 209). Xi’nin bu açıklamaları, Tayvan’ı Çin için yalnızca bir iç mesele olarak değil, aynı zamanda, uluslararası statü ve büyük güç rekabetinin merkezinde yer alan karmaşık bir dış politika başlığı olarak gördüğünü açıkça ortaya koymuştur.

Bu stratejik çerçeve içinde, ABD’nin Tayvan’a verdiği destek, Çin tarafından giderek daha ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Özellikle 2022 yılında ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi’nin Tayvan’a yaptığı ziyaret, Çin’in sert tepkisine neden olarak, Tayvan hava sahasında agresif ihlaller gerçekleştirmesiyle sonuçlanmıştır. Ardından 2023 yılında Tayvan lideri Tsai Ing-wen’in ABD’ye yaptığı ziyaret ve burada Temsilciler Meclisi Başkanı Kevin McCarthy ile görüşmesi, Çin’in tepkisini daha da artırmış, bu doğrultuda Çin, Tayvan Boğazı’nda kapsamlı askeri tatbikatlar düzenleyerek açık bir mesaj vermiştir (Maizland ve Fong, 2025). Bu temaslar, Tayvan’ın ABD’nin Hint-Pasifik stratejisinde daha görünür ve stratejik bir ortak haline geldiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Tayvan, artık yalnızca Çin’in değil, küresel güç rekabetinin de merkezinde duran kilit bir aktöre dönüşmüştür.

Nitekim Çin, tüm bu askeri tatbikatlar, diplomatik baskılar ve ABD-Tayvan yaklaşması karşısında, doğrudan silahlı bir müdahalenin hem bölgesel hem de

küresel sonuçları bakımından son derece maliyetli ve riskli olacağını görmüştür. Ayrıca, Tayvan Boğazı'nın zorlu coğrafi yapısı ve sık değişen hava koşulları, Tayvan'ın savunma anlamında dış güçlerden aldığı destek ile birlikte düşünüldüğünde, olası bir Çin işgalinin kritik engellerle karşı karşıya kalacağı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Çin'in Tayvan'a yönelik muhtemel bir operasyonu, büyük askeri kaynaklar ve uzun süreli hazırlıklar gerektirmenin yanı sıra bölgesel ve küresel jeopolitik dengeleri de sarsma potansiyeli taşımaktadır (Sacks, 2024). Bu nedenlerle Çin, Tayvan meselesine doğrudan askeri yollarla çözüm aramak yerine, toplumsal algıları şekillendirmeye ve Tayvan kamuoyunu etkilemeye odaklı daha dolaylı, düşük maliyetli ve sürdürülebilir araçlarla yanıt vermiştir (Cole, 2021; LaMattina, 2025).

Bu yaklaşım, "Beiping (Pekin) Modeli" olarak adlandırılan stratejiyle de örtüşmektedir. 1949'da ÇKP'nin, Beiping'i savaştan ele geçirmesinden ilham alan bu model, Tayvan halkını doğrudan ikna etmeyi ve direniş yerine gönüllü birleşmeye yönlendirmeyi amaçlamaktadır (So, 2025). Öyle ki Çin, zaman zaman Tayvan'a karşı askeri baskılarla çevreleme politikası yürütse de son dönemde bu baskı daha çok "bilişsel savaş" olarak ön plana çıkmıştır. Bilişsel savaşın özü, Tayvan halkında bir "teslimiyet psikolojisi" yaratmaktır. Esas amaç, Tayvan'ı silahla değil, kendi iradesiyle Çin'le birleşmeye razı edecek bir algı iklimi oluşturmaktır (Liu, 2024: 211). Bu yöntemde Tayvan halkına, demokrasilerinin zayıfladığı, müttefiklerinin bir noktada desteğini çekeceği ve yalnız kalacakları fikri işlenmektedir. Böylece, çatışma yaşamadan bir fetih hedeflenmesi söz konusu olmaktadır (Applebaum, 2022). Çin'in Tayvan'a karşı tercih ettiği bu yeni yol, savaş meydanlarından çok zihinlere odaklanan bir dış politika anlayışını yansıtmaktadır.

Sonuç olarak Tayvan politikası, Çin'in dış politikasında yalnızca bir egemenlik meselesi değil, sistemsel baskılar ile iç politik kaygıların kesişiminde şekillenen, çok boyutlu bir dış politika pratiği haline gelmiştir. Xi Jinping döneminde bu mesele, Çin'in tarihsel hafızasını, milliyetçi söylemlerini, rejim meşruiyeti arayışını ve liderin kişisel vizyonunu aynı anda harekete geçiren bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Neoklasik realizm çerçevesinde değerlendirildiğinde Çin'in Tayvan'a yönelik bu kapsamlı ve çok boyutlu dış politika uygulamaları, doğrudan sistem düzeyli baskıların

iç politik filtreler aracılığıyla süzülmesiyle şekillenen dış politika çıktılarıdır. Tayvan politikası bu anlamda, Çin dış politikasını belirleyen bir neden değil, aksine iç ve dış dinamiklerin etkileşiminden doğan stratejik bir tepki, yani bağımlı değişken konumundadır.

SONUÇ

Neoklasik realizm, dış politika analizinde yalnızca sistemsel unsurlara değil, aynı zamanda liderlerin algılarına ve iç politik dinamiklere de dikkat çeken bir yaklaşım olarak bu tezin omurgasını oluşturmuştur. Çin örneği, bu teorik çerçevenin açıklayıcılığını ve esnekliğini test etmek açısından elverişli bir zemin sunmuştur. Özellikle Xi Jinping dönemi, Çin dış politikasının lider merkezli bir dönüşüm geçirdiği, dış politika karar alma süreçlerinde bireysel liderliğin ideolojik, tarihsel ve kültürel referanslar aracılığıyla belirleyici olduğu bir dönem olarak analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan bağımsız değişken olan uluslararası sistem, Çin dış politikasının dönüşümünü anlamada başlangıç noktası olarak değerlendirilmiş, özellikle ABD'nin Hint-Pasifik bağlamında Çin'i dengeleme stratejisi, Çin'in dış politika reflekslerini sistemsel tehdit ve fırsat algısıyla şekillendirmiştir. Bu bağlamda yoğun olarak 2010 sonrasında ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine odaklanması, Çin'in yükselişine yönelik bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. ABD'nin bu politikası, Çin'i bir tehdit olarak tanımlaması sonucunda var olmuş, bununla birlikte ABD Çin'e karşı bölgedeki müttefiklerini de güçlendirmek istemiştir. ABD'nin bu tutumu karşısında Çin ise proaktif bir politika benimseyerek içeride ve dışarıda daha bireysel liderlik vurgusunun baskın olduğu, milliyetçi ve ideolojik söylemlere başvurmuştur.

Bu perspektifte, Çin'in Xi döneminde liderlik vizyonunun ve stratejik kültür etmeninin belirginleştiği politika konuları, KYG, GÇD politikaları ve Tayvan'a yönelik tutumu olarak tasnif edilmiştir. Bu bağlamda KYG, neoklasik realizm kapsamında ele alınmış ve hem uluslararası sistem baskılarıyla hem de iç politik dinamikler çerçevesinde şekillenen bir strateji olarak sunulmuştur. ABD tarafından Pivot to Asia ve TPP gibi söylemler ve oluşumlar aracılığıyla dengeleme ve/veya sınırlandırma stratejilerine karşı geliştirilen bütüncül bir yanıt olarak ele alınan KYG, Çin'in yalnızca altyapı ihracatı ve yatırım stratejisiyle değil, aynı zamanda alternatif bir küresel yönetim ve kalkınma modeli inşasıyla da yakından ilişkili bulunmuştur. Çin'in bu yönelimi, yalnızca ekonomik kalkınma projelerinin ötesine geçerek, Batı merkezli dünya düzenine karşı alternatif bir normatif düzen kurma iradesi taşıdığını göstermektedir. Xi'nin stratejik liderlik anlayışı, tarihsel referanslarla güçlendirilen

söylemleri ve içeriden dışarıya uzanan kalkınma vizyonu, KYG'yi Çin'in küresel sistemde daha görünür, etkili ve ideolojik temelli bir aktör olma hedefinin dışavurumu hâline getirmiştir.

Benzer şekilde Çin'in GÇD politikaları da sistemsal güvenlik uyarılarının yanı sıra Çin'in tarihsel hafızasını, enerji güvenliği arayışını ve jeopolitik kırılğanlıklarını içeren çok boyutlu bir stratejik davranışa işaret etmektedir. Bu bağlamda Çin'in GÇD üzerindeki hak iddiaları, yalnızca uluslararası hukuk bağlamında değil, aynı zamanda "Tianxia" gibi tarihsel dünya görüşleri ve revizyonist egemenlik söylemleri gibi unsurlar aracılığıyla temellendirilmiştir. Nitekim Xi iktidarıyla birlikte, yapay ada inşası, askeri tesislerin artırılması ve diplomatik söylemlerin sertleşmesi, Çin'in dış politikasında daha iddialı ve statükoyu zorlayan bir yönelimin açık göstergesi olarak ele alınmıştır.

Çin'in Tayvan'a yönelik tutumu ise, Çin açısından sadece bir egemenlik meselesi değil, aynı zamanda ulusal bütünlüğün, rejim meşruiyetinin ve uluslararası statü arayışının sembolik düzlemdeki bir odak noktası olarak vurgulanmıştır. Özellikle Xi döneminde Tayvan ile birleşme konusu, "tarihi bir görev" kapsamında ele alınmış ve yalnızca dış politika hedefi değil, iç politik meşruiyetin ve milliyetçiliğin de temel dayanaklarından biri haline getirilmiştir. Çin, bu süreçte doğrudan askeri müdahale yerine bilişsel savaş ve toplumsal yumuşatma stratejileri gibi araçlara yönelmiş, bu da Tayvan politikasını uzun vadeli, düşük maliyetli fakat yüksek stratejik getirili bir araç hâline getirme politikasını yansıtmıştır. Burada da dış politika, sistemik baskılar kadar Xi'nin liderlik vizyonu ve Çin'in stratejik kültürü ile şekillenen bir tepki olarak ön plana çıkmaktadır.

Nitekim Çin'in KYG, GÇD ve Tayvan politikaları dışa yönelik stratejik hamleler olmanın ötesinde, Çin'in iç politik dönüşümünün de dışavurumları olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada özellikle Xi'nin kişiselleştirilmiş liderlik modeli, dış politikayı kurumsal reflekslerden çıkararak bireysel, ideolojik ve tarihsel bir vizyona bağlamıştır. Bu bağlamda Çin'in giderek dış politika araçlarında bilişsel savaş ve algı operasyonları gibi geleneksel dış politika kalıplarının ötesine geçen yöntemler

benimsemesi, küresel düzeyde yeni bir güç projeksiyonu benimsediğini de göstermektedir.

Dolayısıyla bu araştırma, sistemik baskı unsurları ile iç politik dinamiklerin kesişimini, Xi döneminin lider merkezli dönüşümünü ve ABD'nin bölgesel stratejilerine verilen yanıtların farklı dış politika örnekleriyle nasıl somutlaştığını ortaya koyarak, Çin örneği üzerinden neoklasik realizmin dış politika analizindeki açıklayıcı potansiyelini gözler önüne sermekte ve mevcut tartışmalara katkı sağlayacak bir perspektif geliştirmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ**, Zekeriyya (2023). “Çin Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 11(1), 72-96. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1206674>
- AKDUMAN**, Birol (2023). “China’s Strategy Culture: From Antiquity to the 21st Century”, **Current Debates on Social Science**, Ed. Zeynel Karacagil, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 6-24.
- ALBAYRAK**, Ayşenur (2022). “Yeni Tekno-Milliyetçilik ve Çin”, **İNSAMER**, <https://www.insamer.com/tr/yeni-tekno-milliyetcilik-ve-cin.html> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- ALİ**, Akber (2015). “China Pakistan Economic Corridor (CPEC): Prospects and Challenges for Regional Integration”, **International Journal of Social Sciences and Humanity Studies**, 7(1), 1-15, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijsshs/issue/26213/275986>
- AMERICAN INSTITUTE IN TAIWAN** (2022). **Taiwan Relations Act**, <https://www.ait.org.tw/taiwan-relations-act-public-law-96-8-22-u-s-c-3301-et-seq/> (Erişim Tarihi: 22.05.2025).
- ARI**, Tayyar (2011). **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İş Birliği**, Bursa: MKM Yayıncılık.
- AURELIO**, Julie M. (2024). **Marcos Questions Chinas 10-Dash Line**, <https://globalnation.inquirer.net/227949/marcos-questions-chinas-10-dash-line> (Erişim Tarihi: 21.05.2025).
- AYDIN**, Figen (2024). “Neoklasik Realizmin Çin Dış Politikasına Uygulanabilirliği: Kazakistan Örneği”, **Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi**, 4(2), 123-134. <https://doi.org/10.62334/ulipod.1428039>
- AYDIN**, Mustafa (2004). “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kitiği”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 1(1), 33-60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39238/462090>
- BA**, Chunying (2023). “The Revival of the Quadrilateral Security Dialogue: Causes and Characteristics”, **Journal of Research in Social Science and Humanities**, 2(3), 16-23. <https://doi.org/10.56397/JRSSH.2023.03.02>
- BABAHAÑOĞLU**, Veysel (2024). “ABD-Çin Rekabetinin Saldırgan Realist Perspektiften Analizi: Güney Çin Denizi’nde Jeopolitik Çatışma”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, 14(1), 356-371. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1421155>

- BALÁZS**, Dániel (2016). “When the TPP and One Belt, One Road Meet”, **East Asia Forum**, <https://eastasiaforum.org/2016/04/26/when-the-tpp-and-one-belt-one-road-meet/> (Erişim Tarihi: 28.06.2025).
- BARRASS**, Gordon ve Nigel Inkster (2018). “Xi Jinping: The Strategist Behind the Dream”, **Survival**, 60(1), 41-68. <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1427363>
- BAŞ**, Zeynep (2025). **A Neoclassical Realist Analysis Of The People’s Republic Of China’s Policy Towards The Taiwan Issue During The Xi Jinping Era**, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi), Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- BAYLIS**, John (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(18), 69-85. <https://dergipark.org.tr/tr/>
- BERGSTEN**, C. Fred (2018). “China and the United States: The Contest for Global Economic Leadership”, **China & World Economy**, 26(5), 12-37. <https://doi.org/10.1111/cwe.12254>
- BEYAZ**, Fatih (2024). “Konfüçyüsçü Değerlerin Çin’in Dış Politikası Üzerindeki Etkisi”, **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**, 7(14), 63-83. <https://doi.org/10.59114/dasad.1451003>
- BHAT**, Pooja (2024). **Nine Dash Line: Deciphering the South China Sea Conundrum**, New York: Routledge.
- BLOOMFIELD**, Alan (2012). “Time to Move On: Reconceptualizing the Strategic Culture Debate”, **Contemporary Security Policy**, 33(3), 437-461. <https://doi.org/10.1080/13523260.2012.727679>
- BOYLAN**, Edward S. (1982). “The Chinese Cultural Style of Warfare”, **Comparative Strategy**, 3(4), 341-364. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01495938208402647>
- BROWN**, Kerry (2016). **CEO, CHINA The Rise of Xi Jinping**, London & New York: I.B. TAURIS.
- BUDIANA**, Muhammad ve Yusa Djuyandi (2023). “International Security Based on the United States Response Post to the South China Sea Claim By the People’s Republic of China”, **Jurnal Wacana Politik**, 8(1), 89-96. <https://doi.org/10.24198/jwp.v8i1.44922>
- BULL**, Hedley (1980). “Kissinger: The Primacy of Geopolitics”, **International Affairs**, 56(3), 484-487. <https://academic.oup.com/ia/article-abstract/56/3/484/2567931>

- BUSZYNSKI**, Leszek (2012). "The South China Sea: Oil, Maritime Claims, and U.S.-China Strategic Rivalry", **Washington Quartely**, 35(2), 139-156. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2012.666495>
- BUZAN**, Barry (1993). "Beyond Neorealism: Interaction Capacity", **The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism**, Ed. Barry Buzan, Charles Jones, C. ve Richard Little, R., New York: Columbia University Press, 66-80.
- CABESTAN**, Jean-Pierre (2015). "Taiwan and Chinese Security", **Routledge Handbook of Chinese Security**, Ed. Lowell Dittmer ve Maochun Yu, London & New York: Routledge, 181-199.
- CABESTAN**, Jean-Pierre (2020a). "China's Foreign and Security Policy Institutions and Decision-Making under Xi Jinping", **The British Journal of Politics and International Relations**, 23(2), 319-336. <https://doi.org/10.1177/1369148120974881>
- CABESTAN**, Jean-Pierre (2020b). "China's Military Base in Djibouti: A Microcosm of China's Growing Competition with the United States and New Bipolarity", **Journal of Contemporary China**, 29(125), 731-747. <https://doi.org/10.1080/10670564.2019.1704994>
- CARR**, Edward Hallett (1946). *The Twenty Years Crisis 1919-1939*, London: Macmillan Press.
- CHANG**, Jennifer (2020). **Taiwan's Delicate Balancing Act in the South China Sea**, <https://globaltaiwan.org/2020/07/taiwans-delicate-balancing-act-in-the-south-china-sea/> (Erişim Tarihi: 05.06.2025).
- CHANG-LIAO**, Nien-chung (2016). "China's New Foreign Policy under Xi Jinping", **Asian Security**, 12(2), 82-91. <https://doi.org/10.1080/14799855.2016.1183195>
- CHENG**, Manqing (2022). "AUKUS: The Changing Dynamic and Its Regional Implications", **European Journal of Development Studies**, 2(1), 1-7. <https://doi.org/10.24018/ejdevelop.2022.2.1.63>
- CHEY INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES** (2014). **International Confucianism Forum**. <https://www.chey.org/Eng/Conferences/ConferencesContentsForumView.aspx?seq=92&subseq=39&board=34&title=International%20Confucianism%20Forum> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- CHRISTENSEN**, Thomas (2015). **The China Challenge: Shaping the Choices of a Rising Power**, New York: W. W. Norton & Company.
- CHRISTENSEN**, Thomas J. (1996). *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947-1958*, Princeton: Princeton University Press.

- CLARKE**, Michael (2017). “The Impact of Ethnic Minorities on China’s Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur”, **China Report**, 53(1), 1-25. <https://doi.org/10.1177/0009445516677361>
- CLARKE**, Michael (2019). “Beijing’s Pivot West: The Convergence of Innenpolitik and Aussenpolitik on China’s ‘Belt and Road’?”, **Journal of Contemporary**, 1-18. <https://doi.org/10.1080/10670564.2019.1645485>
- CLAUSEWITZ**, Carl Von (2007). **On War**, Ed. Beatrice Heuser, Çev. Michael E. Howard ve Peter Paret, New York: Oxford University Press.
- CLAYMAN**, Troy (2023). “China’s New Map: The 10-Dash Line”, **The Boston Political Review**, <https://www.bostonpoliticalreview.org/post/china-s-new-map-the-10-dash-line> (Erişim Tarihi: 02.06.2025).
- CLINTON**, Hillary (2011). “America’s Pacific Century”, **Foreign Policy**, (189), 56-63. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>
- COLE**, J. Michael (2021). “The CCP’s Centennial Highlights the Unbridgeable Gap between Taiwan and China”, **Global Taiwan Institute**, <https://globaltaiwan.org/2021/07/the-ccps-centennial-highlights-the-unbridgeable-gap-between-taiwan-and-china/> (Erişim Tarihi: 02.06.2025).
- COOPER** Andrew F. ve Brendon J. Cannon (2024). “Contested Informality in Regional Institutional Design: A Comparative analysis of ASEAN and the Quad”, **Global Policy**, 15(1), 40-52. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13335>
- COSTA**, Nuno Filipe Dias da (2024). **The belt and road Initiative’s Narrative in Xi Jinping’s Chinese Dream**, (Doktora Tezi, Universidade do Minho), Repositório, <https://hdl.handle.net/1822/95396> (Erişim Tarihi: 22.06.2025)
- CUONG**, Truong Phi, Nguyen Hoang Tien ve Vo Phuoc Tai (2023). “The role of the AUKUS Alliance in Counterbalancing China”, **International Journal of Multidisciplinary Research and Growth Evaluation**, 4(1), 51-58. <https://www.researchgate.net/publication/366946361> [The role of the AUK US alliance in counterbalancing China](https://www.researchgate.net/publication/366946361)
- ÇALIŞKAN**, Göktuğ (2020). “Çin’in Kuşak-Yol Projesi ve Afrika”, **ANKASAM**, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/cinin-kusak-yol-projesi-ve-afrika/> (Erişim Tarihi: 04.09.2025).
- ÇOKGÜÇLÜ**, Yasemin (2022). “Asya Pasifik ve Hint Pasifik’te ABD Öncülüğünde Geliştirilen İttifakların (Aukus-The Quad) ABD-Çin İlişkilerine Etkisi”, **International Journal of Social Sciences**, 326-347. <https://doi.org/10.52096/usbd.6.25.21>
- DAVIDSON**, Janine (2014). “The U.S. ‘Pivot to Asia’”, **American Journal of Chinese Studies**, Cilt 21, 77-82. <http://www.jstor.org/stable/44289339>

- DELLIOS, Rosita (1994). "Chinese Strategic Culture: Part 1-The Heritage from the Past", **Centre for East-West Cultural and Economic Studies**, I, Bond University.
- DOAK, Robin S. (2007). *Thucydides: Ancient Greek Historian*. Minneapolis: Compass Point Books.
- DOĞAN, Zeynep (2020). **The Influence of the East India Company on Asian Politics by Analyzing the Social and Political Change of China in the 19th Century**, (Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- DOMONOSKE, Camilla (2016). "U.S. Sails Near Disputed Island In South China Sea", <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/01/30/464966081/u-s-sails-near-disputed-island-in-south-china-sea> (Erişim Tarihi: 05.05.2025).
- DONNELLY, Jack (2022). "Realism", **Theories of International Relations**, Ed. (Richard Devetak ve Jacqui True), United Kingdom: Bloomsbury Publishing, 19-35.
- DOTSON, John (2012). "Outcomes of the Chinese Communist Party's 18th National Congress", US-China Economic and Security Review Commission. <https://www.uscc.gov/research/outcomes-chinese-communist-partys-18th-national-congress> (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- DOYLE, Michael W. (2016) "Liberalism and World Politics", **Theories of International Relations**, Ed. David A. Baldwin, London ve New York: Routledge, 259-277.
- DURMAZ, Ferhat (2024). "Çin Dış Politikasında Devamlılık ve Değişim: Mao Zedong'dan Xi Jinping'e", **Mülkiye Dergisi**, 48(2), 435-471. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/85604/1393616>
- DURMUŞ, Zeynel Abidin (2023). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya-Pasifik Stratejisi", **Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(2), 194-221. <https://www.researchgate.net/publication/377085633>
- DYSON, Stephen (2009). **The Blair Identity: Leadership and Foreign Policy**, Manchester: Manchester University Press.
- DYSON, Tom (2010). *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- EASTON, David (1953). **The Political System: An Inquiry into the State of Political Science**. New York: Alfred A. Knopf.
- ECHEVARRIA Antulio J. (2013). **Strategic Culture: More Problems than Prospects**. *Military Strategy Magazine*,

<https://www.militarystrategymagazine.com/article/strategic-culture-more-problems-than-prospects/> (Erişim Tarihi: 15.06.2025).

- ECONOMY**, Elizabeth C. (2018). “China’s New Revolution The Reign of Xi Jinping”, **Foreign Affairs**, 97, 60-74. <http://www.jstor.org/stable/44822145>
- ELMAN**, Colin (2007). “Realism”, **International Relations Theory for the Twenty-First Century An Introduction**, Ed. Martin Griffiths, London & New York: Routledge, 11-20.
- ERSOY**, Eyüp (2017). “Realizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Ed. (Ramazan Gözen), İstanbul: İletişim Yayınları, 159-187.
- FAIRBANK**, John K. (1974). “Introduction: Varieties of the Chinese Military Experience”, **Chinese Ways In Warfare**, Ed. (Frank A. Kierman Jr. ve John K. Fairbank), London: Harvard University Press, 1-26.
- FARVA**, Ume (2018). “Belt and Road Initiative and China’s Strategic Culture”, **Strategic Studies**, 38(3), 40-56. <https://doi.org/10.53532/ss.038.03.00143>
- FENG**, Huiyun (2007). **Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, Leadership and War**, London & New York: Routledge.
- FERDINAND**, Peter (2016). “Westward ho-the China dream and ‘one belt, one road’: Chinese Foreign Policy under Xi Jinping”, **International Affairs**, 92(4), 941-957. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12660>
- FREUND**, Eleanor (2017) “Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide.” **Center for Strategic and International Studies**, 1-42. <https://amti.csis.org/freedom-of-navigation-practical-guide/> (Erişim Tarihi: 21.06.2025).
- GARRICK**, John ve Yan Chang Bennett (2018). “Xi Jinping Thought”, **China Perspectives**, 1-2(113), 99-106. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.7872>
- GEWIRTZ**, Julian B. (2016). “Is China the New Global Champion of Openness?”, **TIME**, <https://time.com/4602533/china-openness/> (Erişim Tarihi: 29.06.2025).
- GILPIN**, Robert (1981). **War and Change in World Politics**. New York: Cambridge University Press.
- GLASER**, Charles L. (2014). “Neoclassical Realism”, **Realism Reader**, Ed. Colin Elman ve Michael A. Jensen, London and New York: Routledge, 245-252.
- GODBOLE**, Avinash (2021). “The Difficulty of Being Xi Jinping”, **Chinese Politics and Foreign Policy Under Xi Jinping: The Future Political Trajectory**, Ed.

Arthur S. Ding ve Jagannath P. Panda, London and New York: Routledge, 85-102.

GRAY, Colin (1981). “National Style in Strategy: The American Example”, **International Security**, 6(2), 21-47. <https://doi.org/10.2307/2538645>

GRAY, Colin (1999). “Strategic Culture as Context: the First Generation of Theory Strikes Back”, **Review of International Studies**, 25(1), 49-69. <https://doi.org/10.1017/S0260210599000492>

GREEN, Michael J. ve Bonnie S. Glaser (2017). “What Is the U.S. “One China” Policy, and Why Does it Matter?”, **Centre For Strategic International Studies**, <https://www.csis.org/analysis/what-us-one-china-policy-and-why-does-it-matter> (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

GREER, Adam (2016). “The South China Sea is Really a Fishery Dispute”, **The Diplomat**, <https://thediplomat.com/2016/07/the-south-china-sea-is-really-a-fishery-dispute/> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).

GRIFFITHS, Martin, Steven C. Roach ve M. Scott Solomon (2009). **Fifty Key Thinkers in International Relations**. London & New York: Routledge.

GUZZINI, Stefano (1998). **Realism in International Relations and International Political Economy: the Continuing Story of a Death Foretold**. London & New York: Routledge.

HAN, Zhen ve Thaza V. Paul (2020). “China’s Rise and Balance of Power Politics”, **The Chinese Journal of International Politics**, 13(1), 1-26. <https://doi.org/10.1093/cjip/poz018>

HAYTON, Bill (2017). “Disputes About Disputes: Understanding the South China Sea”, **East Asian History and Culture Review**, 1(25), 148-168. <https://escholarship.org/uc/item/0cs6q59m>

HE, Danna & Wenfang Tang (2025) “Constructed Community: Rise and Engines of Chinese Nationalism Under Xi Jinping”, **Journal of Contemporary China**, 34(153), 504-526, <https://doi.org/10.1080/10670564.2024.2339303>

HE, Kai (2017). “Explaining United States–China Relations: Neoclassical Realism and the Nexus of Threat-Interest Perceptions”, **The Pacific Review**, 30(2), 133-151, <https://dx.doi.org/10.1080/09512748.2016.1201130>

HEATH, Timothy R. (2014). **China’s New Governing Party Paradigm: Political Renewal and the Pursuit of National Rejuvenation**, Farnham: Ashgate Publishing.

HERZ, John H. (1950). “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, **World Politics**, 2(2), 157-180. <https://doi.org/10.2307/2009187>

- HEYWOOD**, Andrew (2016). **Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları**, Çev. Fahri Bakırcı, Ankara: BB101 Yayınları.
- HOBBS**, Thomas (1651). **Leviathan**, London: Andrew Crooke.
- HOFFMANN**, Stanley (1987). **Janus and Minerva: Essays in the Theory and Practice of International Politics**, Boulder and London: Westview Press.
- HSIEH**, Chia-Chen ve Elisabeth Hsu (2018), “Most Taiwanese Think Military Can Not Fend off China Attack: Poll”, **Focus Taiwan Cha English News**, <https://focustaiwan.tw/cross-strait/201804230015> (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- HU**, Weixing (2015). “Xi Jinping’s ‘Big Power Diplomacy’ and China’s Central National Security Commission (CNSC)”, **Journal of Contemporary China**, 25(98), 163-177, <http://dx.doi.org/10.1080/10670564.2015.1075716>
- HU**, Weixing (2018). “Xi Jinping’s ‘Major Country Diplomacy’: The Role of Leadership in Foreign Policy Transformation”, **Journal of Contemporary China**, 28(115), 1-14. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1497904>
- HUANG**, Yiping (2016). “Understanding China’s Belt & Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment”, **China Economic Review**, 40, 314-321. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2016.07.007>
- HUDSON**, Valerie M. (2005). “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations”, **Foreign Policy Analysis**, 1(1), 1-30. <http://www.jstor.org/stable/24907278>
- HYUN**, Jisoo (2025). “Bringing technology into the balance of power politics: ‘network balancing’ between the United States and China”, **Cambridge Review of International Affairs**, 38(1), 22-47. <https://doi.org/10.1080/09557571.2024.2401612>
- IKENBERRY**, John (2014). “From Hegemony to the Balance of Power: The Rise of China and American Grand Strategy in East Asia”, **International Journal of Korean Unification Studies**, 23(2), 41-63, <https://doi.org/10.33728/ijkus.2014.23.2.002>
- ISHAQUE**, Waseem (2022). “Analyzing United States Pivot to Asia and China’s Global Rebalancing through Belt and Road Initiative (BRI)”, **NUST Journal of International Peace & Stability**, 5(2), 31-45. <https://doi.org/10.37540/njips.v5i2.125>
- JERVIS**, Robert (1997). **System Effects: Complexity in Political and Social Life**, Princeton: Princeton University Press.
- JIE**, Yu ve Lucy Ridout (2021). “Who Decides China’s Foreign Policy? The Role of Central Government, Provincial-Level Authorities and State-Owned Enterprises”, **Chatham House**, Briefing Paper, Asia-Pacific Programme.

- JOHNSON**, Kenneth D. (2009). "China's Strategic Culture: A Perspective for the United States", **Strategic Studies Institute**, 1-21. https://www.files.ethz.ch/isn/101982/China_Strategic_Culture_June09.pdf
- JOHSTON**, Alastair I. (1995a). "Thinking about Strategic Culture", **International Security**, 19(4), 32-64. <https://doi.org/10.2307/2539119>
- JOHSTON**, Alastair I. (1995b). **Cultural Realism Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History**. Princeton: Princeton University Press.
- JONES**, David R. (1990). "Soviet Strategic Culture", **Strategic Power: USA/USSR**, Ed. Carl G. Jacobsen, London: Palgrave Macmillan, 35-49.
- JUNG**, Hsiung-Shen ve Jui-Lung Chen (2019). "Impact of the U.S. "Indo-Pacific Strategy" and "Pivot to Asia" and China's "Belt and Road Initiative" on Sino-U.S. Political and Economic Relations", **International Business Research**, 12(6), 11-22. <https://www.ccsenet.org/journal/index.php/ibr/article/view/0/39461>
- KALKAN KÜÇÜKSOLAK**, Övgü (2023). "Teknolojik Soğuk Savaş: ABD-Çin Rekabetinin Dijital Merkantilizm Üzerinden Analizi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 11(2), 284-308. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1345741>
- KAN**, Shirley (2018). "What Next After The Taiwan Travel Act", **Taiwan Insight**, <https://taiwaninsight.org/2018/04/19/next-steps-after-trump-signed-the-taiwan-travel-act/> (Erişim tarihi: 28.05.2025).
- KAPLAN**, Morton A. (1957). **System and Process in International Politics**, New York: John Wiley.
- KAUFMAN**, Joyce P. (2022). **International Relations Theory and Practice**, Lanham: Rowman & Littlefield.
- KAZUKO**, Kojima (2020). "Politics under Xi Jinping: Centralization and its Implications", **Public Policy Review**, 16(3), 1-21. https://www.mof.go.jp/english/pri/publication/pp_review/ppr16_03.htm
- KEARNS**, Doris (1976). "Lyndon Johnson's Political Personality", **Political Science Quarterly**, 91(3), 385-409. <https://doi.org/10.2307/2148933>
- KEITH**, Ronald C. (2018). **Deng Xiaoping and China's Foreign Policy**, Abingdon: Routledge.
- KESER**, Ahmet (2020). "Stratejik Kültür Temel Kavramları ve Analiz Düzeyleri", **Stratejik Kültür ve Ülke İncelemeleri (ABD, Rusya, Almanya, Çin, İran)**, Ed. Ahmet Keser, Ankara: Berikan Yayınevi, 1-50.

- KESER**, Ahmet ve Hikmet Çağrı Yardımcı (2020). “Çin Stratejik Kültürü Savaş Tarzı ve Güç Kullanma Biçimi”, **Stratejik Kültür ve Ülke İncelemeleri (ABD, Rusya, Almanya, Çin, İran)**, Ed. Ahmet Keser, Ankara: Berikan Yayınevi, 149-178.
- KEYVAN**, Özlem Zerrin (2017). “Güney Çin Denizi’nde Tahkim: Çin-Filipinler Rekabeti”, **ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, 1(3), 251-267. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bader/issue/33344/371190>
- KEYVAN**, Özlem Zerrin (2022). “Başlangıçtan Günümüze Çin Dış Politikasının Dönüşümü: Büyük Ülke Diplomasisi”, **Liberal Düşünce Dergisi**, 27(106), 141-168. <https://doi.org/10.36484/liberal.1033110>
- KİRAZ**, Sami (2020). “Bir Dış Politika Yaklaşımı Olarak Neoklasik Realizmin İncelenmesi”, **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(4), 665-686. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.703693>
- KİŞİ**, Erden (2023). “Uzak Doğu’nun Kadim Meselesi: Tarihi ve Siyasi Yönleriyle ‘Çin-Tayvan Sorunu’”, **Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 6(12), 25-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/butobid/issue/83768/1447539>
- KNUTSEN**, Torbjørn L. (1992). **A History of International Relations Theory An Introduction**, Manchester and New York: Manchester University Press.
- KOYUNCU**, Mustafa Cem (2021). “Amerika Birleşik Devletleri’nin Hint Pasifik Bölgesinde Çin’i Çevreleme Politikası”, **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, 5(1), 13-47, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bader/issue/62628/925225>
- KROPATCHEVA**, Elena (2018). “Power and National Security”, **Routledge Handbook of Russian Foreign Policy**, Ed. Andrei P. Tsygankov, New York: Routledge, 43-59.
- KUIK**, Cheng-Chwee (2022). “Southeast Asian States and ASEAN: A Center of Courtships and Cooperation”, **International Relations of Asia**, Ed. David Shambaugh, Lanham: Rowman & Littlefield, 189-228.
- KUMAR**, Ajay (2022). “Understanding Various Traditions of the Realism in International Relations”, **Journal of Political Science and International Relations**, 5(4), 96-103. <https://www.sciencepublishinggroup.com/journal/jpsir>
- LAI**, Hongyi & Su-Jeong Kang (2014) “Domestic Bureaucratic Politics and Chinese Foreign Policy”, **Journal of Contemporary China**, 23(86), 294-313, <http://dx.doi.org/10.1080/10670564.2013.832531>
- LAMATTINA**, Lily (2025). “Chinese Media Invokes ‘Beiping Model’ to Take Taiwan”, **Taiwan News**, <https://www.taiwannews.com.tw/news/6100584> (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

- LANTEIGNE**, Marc (2009). *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, London & New York: Routledge.
- LEE**, Sangkuk (2017). “An Institutional Analysis of Xi Jinping’s Centralization of Power”, **Journal of Contemporary China**, 1-12. <https://doi.org/10.1080/10670564.2016.1245505>
- LI**, Cheng (2016). **Chinese Politics in the Xi Jinping Era: Reassessing Collective Leadership**. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- LI**, Chien P. (2023). “An Analysis of the U.S. Indo-Pacific Strategy in US-China Competition”, **American Journal of Chinese Studies**, 30(1), 43-59. <http://www.jstor.org/stable/45474900>
- LIAN**, Chenchao ve Jianing Wang (2023) “Embrace or Repress? Explaining China’s Responses to Nationalism in International Incidents”, **The Pacific Review**, 37 (4), 661-691, <https://doi.org/10.1080/09512748.2023.2226352>
- LIAO**, Nien-Chung Chang (2016). “The Sources of China’s Assertiveness: The System, Domestic Politics or Leadership Preferences?”, **International Affairs**, 92(4), 817-833. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12655>
- LIAO**, Ning, (2013). “Presentist or Cultural Memory: Chinese Nationalism as Constraint on Beijing’s Foreign Policy Making”, **Asian Politics & Policy**, 5(4) 543-565, <https://doi.org/10.1111/aspp.12066>
- LIJUN**, Sheng (2001). **China’s Dilemma: The Taiwan Issue**, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies-ISEAS.
- LIYOU**, Chih-Shian (2025). “China’s Economic Statecraft and the Perceptions of its Leaders: a Neoclassical Realist Explanation”, **Japanese Journal of Political Science**, 1-17. <https://doi.org/10.1017/S1468109925000040>
- LISLE**, Jacques de (2015). “President Ma and President Xi Handshake”, **Foreign Policy Research Institute-FPRI**, <https://www.fpri.org/article/2015/11/mr-xi-meets-mr-ma-for-a-singapore-fling-symbolic-summitry-difficult-politics-and-the-future-of-cross-strait-relations/> (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- LIU**, Feng (2023) “Balance of Power, Balance of Alignment, and China’s role in the Regional Order transition”, **The Pacific Review**, 36(2), 261-283. <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2160791>
- LIU**, Tony Tai-Ting (2024). “Xi Jinping’s Taiwan Policy Soft Gets Softer, Hard Gets Harder”, **The Xi Jinping Effect**, Ed. Ashley Esarey ve Rongbin Han, Seattle: University of Washington Press, 207-225.
- LIU**, Weidong ve Michael Dunford (2016). “Inclusive Globalization: Unpacking China’s Belt and Road Initiative”, **Area Development and Policy**, 1-18. <https://doi.org/10.1080/23792949.2016.1232598>

- MACHIAVELLI**, Niccolo (2001). **The Prince**, Çev. W. K. Marriott, United States: PennState Press.
- MAHNKEN**, Thomas G. (2011). “Secrecy and Stratagem: Understanding Chinese Strategic Culture”, **Lowy Institute for International Policy**, 1-39. <https://www.lowyinstitute.org/publications/secrecy-stratagem-understanding-chinese-strategic-culture> (Erişim Tarihi: 28.05.2025).
- MAIZLAND**, Lindsay ve Clara Fong (2025). “Why China-Taiwan Relations Are So Tense”, **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/background/china-taiwan-relations-tension-us-policy-trump> (Erişim Tarihi: 21.05.2025).
- MASUDA**, Masayuki (2016). “Why has Chinese Foreign Policy Become More Assertive?”, **East Asia Forum**, <https://eastasiaforum.org/2016/02/20/why-has-chinese-foreign-policy-become-more-assertive/> (Erişim Tarihi: 05.09.2025).
- MCBRIDE**, James, Andrew Chatzky ve Anshu Siripurapu (2021). “What’s Next for the Trans-Pacific Partnership (TPP)?”, **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/background/what-trans-pacific-partnership-tp> (Erişim Tarihi: 28.06.2025).
- MCDEVITT**, Michael (2015). “The South China Sea: Island Building and Evolving U.S. Policy”, **American Foreign Policy Interests**, 37(5-6), 253-263. <https://doi.org/10.1080/10803920.2015.1162063>
- MEARSHEIMER**, John J. (2001). **The Tragedy of Great Power Politics**, New York & London: W. W. Norton & Company.
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA** (2019). **Yang Jiechi on the Belt and Road Initiative and Preparations for the Second Belt and Road Forum for International Cooperation**, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xw/zyjh/202405/t20240530_11341281.html (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- MORGENTHAU**, Hans J. (1958). “Realism in International Politics”, **Naval War College Review**, 10(5), 1-15. <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol11/iss1/2>
- MORGENTHAU**, Hans J. (1985). **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, New York: Alfred A. Knopf.
- MUNRO**, Neil (2024). “China’s Identity through a Historical Lens”, **Routledge Handbook of Strategic Culture**, Ed. Kerry M. Kartchner, Briana D. Bowen ve Jeannie L. Johnson, London & New York: Routledge, 179-192.
- MYLONAS**, Harris ve Kendrick Kuo (2017). “Nationalism and Foreign Policy”, **The Oxford Encyclopedia of Foreign Policy Analysis**, Ed. Cameron G. Thies,

Oxford University Press, II, 223-242.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.452>

NABERS, Dirk (2010). “Power, Leadership, and Hegemony in International Politics: The Case of East Asia”, **Review of International Studies**, 36(4), 931-949.
<https://doi.org/10.1017/S0260210510001373>

NIE, Wenjuan (2021). “China’s State-Owned Enterprises: Instruments of Its Foreign Strategy?”, **Journal of Contemporary China**, 31(135), 383-397,
<https://doi.org/10.1080/10670564.2021.1966897>

NIEBUHR, Reinhold (1932). **Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics**, New York: Charles Scribner’s Sons.

NOLTE, Detlef (2010). “How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics”, **Review of International Studies**, 36(4), 881-901.
<https://doi.org/10.1017/S026021051000135X>

NYE, Joseph S. ve David A. Welch (2017). **Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History**, United States: Pearson Education.

ÖZALP KAYA, Zeynep (2024). “21. yy’da Temel Dış Politika Söylemleri Üzerinden Çin Dış Politika Algısının Analizi”, **Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi**, 9(17), 10-19.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijar/issue/83297/1413419>

ÖZALP KAYA, Zeynep (2024). “Çin Dış Politikasında Lider Profilleri ve Algılarının Karşılaştırmalı Analizi”, **Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi**, 4(2), 157-167. <https://doi.org/10.62334/ulipod.1426440>

PAUL, Thaza V. (2014). “Strategies for Managing China’s Rise”, **Harvard Asia Quarterly**, 16(2), 11-18.

PECHIRRA, Pilar Izaguirre (2024). **Chinese Nationalism and Foreign Policy under Xi Jinping**, (Doktora Tezi, ISCTE-University Institute of Lisbon), <https://repositorio.iscte-iul.pt/handle/10071/32716> (Erişim tarihi: 02.09.2025).

PEKCAN, Cemre (2017). “Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 72(4), 1127-1155. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002480

PEKCAN, Cemre (2017). “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi”, **ANKASAM: Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 1(3), 54-80.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/391833>

POLING, Gregory B. (2025). “Crossroads of Competition: China in Southeast Asia and the Pacific Islands”, **Center For Strategic & International Studies**,

<https://www.csis.org/analysis/crossroads-competition-china-southeast-asia-and-pacific-islands> (Erişim Tarihi: 21.05.2025).

- POORE**, Stuart (2003). “What is the Context? A Reply to the Gray-Johnston Debate on Strategic Culture”, **Review of International Studies**, 29, 279-284. <https://doi.org/10.1017/S0260210503002791>
- PORTER**, Tony (2023). “Postmodern Political Realism and International Relations Theory’s Third Debate”, **Positivism: Critical Reflections on International Relations**, Ed. Claire Turenne Sjolander ve Wayne S. Cox, United States: Lynne Rienner Publishers, 105-127.
- PROPPER**, Eyal (2020). “China’s Core Interests and the Rising Tension with the United State”, **Strategic Assessment**, 23(4), 106-112.
- PUTRA**, Bama Andika (2023). “The Golden Age of White Hulls: Deciphering the Philippines’ Maritime Diplomatic Strategies in the South China Sea”, **Social Sciences**, 12(6), 1-14. <https://doi.org/10.3390/socsci12060337>
- RADITIO**, Klaus Heinrich (2024). “Deciphering Xi Jinping’s Community of Shared Future for Mankind”, **E-International Relations**, <https://www.e-ir.info/2024/09/09/deciphering-xi-jinpings-community-of-shared-future-for-mankind/> (Erişim Tarihi: 15.06.2025).
- REZEPA**, Lily Marie Theres (2025). “Understanding the Revival of Confucianism in China’s Contemporary Politics”, **The Grimshaw Review of International Affairs**, 2(1), 73-151. <https://www.grimshawclub.org/journal-v2>
- RIGGER**, Shelley (2022). “Taiwan: Foreign Relations without Formal Recognition”, **International Relations of Asia**, Ed. (David Shambaugh), Lanham: Rowman & Littlefield, 283-307.
- RIPSMAN**, Norrin M. (2009). “Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups”, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Ed. Steven E. Lobell, Norrin, M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, Cambridge: Cambridge University Press, 170-193.
- RIPSMAN**, Norrin. M., Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell (2016). **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, New York: Oxford University Press.
- ROACH**, J. Ashley (2014). **Malaysia and Brunei: An Analysis of their Claims in the South China Sea**, Virginia, VA: CNA Corporation.
- ROSE**, Gideon (1998). “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, **World Politics**, 51(1), 144-172. <https://doi.org/10.1017/S0043887100007814>

- ROSENBOİM**, Or (2023). “Realism”, **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Ed. John Baylis, Steve Smith ve Patricia Owens, United Kingdom: Oxford University Press, 132-146.
- ROSS**, Robert S. (2006). “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, **Security Studies**, 15(3), 355-395. <https://doi.org/10.1080/09636410601028206>
- ROSS**, Robert S. (2013). “U.S. Grand Strategy, the Rise of China, and U.S. National Security Strategy for East Asia”, **Strategic Studies Quarterly**, 7(2), 20-40. <https://www.jstor.org/stable/26270764>
- ROURKE**, John T. ve Mark A. Boyer (2008). **International Politics on the World Stage**, New York: McGraw-Hill.
- SACKS**, David (2021). “What Xi Jinping’s Major Speech Means For Taiwan”, **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/blog/what-xi-jinpings-major-speech-means-taiwan> (Erişim tarihi: 02.05.2025).
- SACKS**, David (2024). “Why China Would Struggle to Invade Taiwan”, **Council on Foreign Relations**, (Erişim Tarihi: 02.05.2025). <https://www.cfr.org/article/why-china-would-struggle-invade-taiwan>
- SAĞLAM**, Zafer (2024). Neoklasik Realizm ve Küçük Devlet Davranışı: Kosova’nın Dış Politikasını Anlamak, **Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, 8(2), 109-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulisa/issue/89710/1582529>
- SAYIN**, Yusuf (2013). “Konfüçyüs’ün Yeniden Keşfi ve Çin’in Dış Politikasında Dönüşüm.” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 29, 224-237. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61807/924760>
- SCHMIDT**, Brian C. (2007). “Realism and Facets of Power in International Relations”, **Power in World Politics**, Ed. Felix Berenskoetter ve Michael J. Williams, London & New York: Routledge, 43-63.
- SCHORNIG**, Niklas (2014). “Neorealism”, **Theories of International Relations**, Ed. Siegfried Schieder ve Manuela Spindler, London & New York: Routledge, 37-56.
- SCHWELLER**, Randall (2018). “Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US–China Relations”, **The Chinese Journal of International Politics**, 11(1), 23-48, <https://doi.org/10.1093/cjip/poy003>
- SCHWELLER**, Randall L. (1994). “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In”, **International Security**, 19(1), 72-107. <https://doi.org/10.2307/2539149>

- SCHWELLER, Randall L. (1997). "New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Waltz's Balancing Proposition", **The American Political Science Review**, 91(4), 927-930. <https://doi.org/10.2307/2952176>
- SCHWELLER, Randall L. (1998). **Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest**, New York: Columbia University Press.
- SCHWELLER, Randall L. (2003). "The Progressiveness of Neoclassical Realism", **Progress in International Relations Theory Appraising the Field**, Ed. Colin Elman ve Miriam F. Elman, Cambridge: MIT Press, 311-347.
- SCHWELLER, Randall L. (2004). "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing", **International Security**, 29(2), 159-201. <https://www.belfercenter.org/publication/unanswered-threats-neoclassical-realist-theory-underbalancing>
- SCHWELLER, Randall L. (2014). "China's Aspirations and the Clash of Nationalisms in East Asia: A Neoclassical Realist Examination", **International Journal of Korean Unification Studies**, 23(2), 1-40, <http://dx.doi.org/10.33728/ijkus.2014.23.2.001>
- SHAH, Anwar ul Mustafa, Ghulam Mustafa Gaho ve Farhana Kousar (2024). "Xi Jinping: A Dynamic Reformer and Visionary Leader." **Advance Social Science Archives Journal**, 2(4), 922-938. <https://assajournal.com/index.php/36/article/view/116>
- SHAMBAUGH, David (2013). "Assessing the U.S. 'Pivot' to Asia", **Strategic Studies Quarterly**, 7(2), 10-19. <https://www.jstor.org/stable/26270763>
- SHINZO, Abe (2012). **Asia's Democratic Security Diamond**, <https://www.project-syndicate.org/magazine/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe> (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- SHIRK, Susan. L. (2018). "The Return to Personalistic Rule", **Journal of Democracy**, 29(2), 22-36. <https://doi.org/10.1353/jod.2018.0022>
- SINGER, David J. (1961). "The Level-of-Analysis Problem in International Relations", **World Politics**, 14(1), 77-92. <https://doi.org/10.2307/2009557>
- SMITH, Nicholas R. (2018). "Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations", **The Journal of Politics**, 742-749. <https://doi.org/10.1086/696882>
- SNYDER, Gleen H. (1996). "Process Variables in Neorealist Theory", **Security Studies**, 5(3), 167-192. <https://doi.org/10.1080/09636419608429279>
- SNYDER, Jack L. (1977). **The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations**, RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/reports/R2154.html>

- SNYDER**, Jack L. (1991). **Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition**, Ithaca & London: Cornell University Press.
- SO**, Vincent (2025). “The Beijing Model: How China Could Absorb Taiwan without a War”, **Lowy Institute**, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/beijing-model-how-china-could-absorb-taiwan-without-war> (Erişim tarihi: 28.05.2025).
- SØRENSEN**, Camilla T. N. (2013). “Is China Becoming More Aggressive? A Neoclassical Realist Analysis”, **Asian Perspective**, 37(3), 363-385, <https://dx.doi.org/10.1353/apr.2013.0014>
- SØRENSEN**, Camilla T. N. (2015). “The Significance of Xi Jinping’s ‘Chinese Dream’ for Chinese Foreign Policy: From Tao Guang Yang Hui to ‘Fen Fa You Wei’”, **Journal of China and International Relations**, 3(1), 53-73. <https://doi.org/10.5278/ojs.jcir.v3i1.1146>
- SØRENSEN**, George, Jørgen Møller ve Robert H. Jackson (2022). **Introduction to International Relations: Theories and Approaches**, United Kingdom: Oxford University.
- SÖNMEZOĞLU**, Faruk (2017). **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**. İstanbul: Der Yayınları.
- STANWAY**, David ve Benjamin Kang Lim (2012). “Exclusive: China Mulls New Energy “Super-Ministry”- Sources”, Reuters, <https://www.reuters.com/article/world/china-mulls-new-energy-super-ministry-sources-idUSDEE805098/> (Erişim Tarihi: 05.09.2025).
- STERLING-FOLKER**, Jennifer (2009). “Neoclassical Realism and Identity: Peril Despite Profit Across the Taiwan Strait”, **Neoclassical Realism The State and Foreign Policy**, Ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, Cambridge, Cambridge University Press, 99-138.
- SUN-TZU** (2008). **Savaş Sanatı**, Çev. Adil Demir, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- SUTTER**, Robert G. (2021). **Chinese Foreign Relations Power and Policy of an Emerging Global Force**, United Kingdom: Rowman & Littlefield.
- SUTTER**, Robert G. (2022). “America’s Role in Asia: Challenged Leadership”, **International Relations of Asia**, Ed. David Shambaugh, Lanham: Rowman & Littlefield, 87-114.
- TALIAFERRO**, Jeffrey W. (2009). “Neoclassical Realism and Resource Extraction: State Building for Future War”, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, New York, Cambridge University Press, 194-226.

- TALIAFERRO**, Jeffrey W., Steven E. Lobell ve Norrin M. Ripsman (2009). "Introduction: Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy.", **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Ed. Steven E. Lobell, Norrin. M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, New York, Cambridge University Press, 1-41.
- TANG**, Frank (2017). "How does China's 'One Belt, One Road' match up against the TPP?", **South China Morning Post**, <https://www.scmp.com/news/china/economy/article/2064967/xis-one-belt-one-road-better-idea-tpp> (Erişim Tarihi: 28.06.2025).
- TEMİZ**, Meryem (2022). "Çin'in Hegemonik Düzeni ve Güney Çin Denizi Sorunu", **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**, 5(9), 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dasad/issue/68565/1017624>
- THE WHITE HOUSE** (2010). **National Security Strategy of the United States of America**, <https://www.whitehouse.gov/> (Erişim Tarihi: 13.05.2025).
- THE WHITE HOUSE** (2015). **National Security Strategy of the United States of America**, <https://www.whitehouse.gov/> (Erişim Tarihi: 13.05.2025).
- THE WHITE HOUSE** (2017). **National Security Strategy of the United States of America**, <https://www.whitehouse.gov/> (Erişim Tarihi: 14.05.2025).
- THE WHITE HOUSE** (2017). **Remarks by President Trump at APEC CEO Summit Da Nang Vietnam**. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-apec-ceo-summit-da-nang-vietnam/> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- THE WHITE HOUSE** (2022). **Indo-Pacific Strategy of the United States**, <https://www.whitehouse.gov/> (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- THUCYDIDES** (2017). **Peloponnesos Savaşları**, Çev. Furkan Akderin, İstanbul: Belge Yayınları.
- TOWNSEND**, James (1992). "Chinese Nationalism. The Australian", **Journal of Chinese Affairs**, 27, 97-130. <https://doi.org/10.2307/2950028>
- TRAN**, Long H. ve Tran Thi Hai Yen (2021). "Free and Open Indo-Pacific Strategy: A Vietnamese Perspective", **India Quarterly**, 77(2), 159-171. <https://doi.org/10.1177/09749284211005037>
- U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION** (2024). **Regional Analysis Brief: South China Sea**, 1-31. <https://www.eia.gov/>
- UZ ZAMAN**, Rashed (2009). "Strategic Culture: A 'Cultural' Understanding of War", **Comparative Strategy**, 28(1), 68-88. <https://doi.org/10.1080/01495930802679785>

- VANGELI, Anastas (2018). "The Normative Foundations of the Belt and Road Initiative", **Normative Readings of the Belt and Road Initiative: Road to New Paradigms**, Ed. Wenhua Shan, Kimmo Nuotio ve Kangle Zhang, London: International Springer Publishing, 59-83.
- VASQUEZ, John A. (2004). **The Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditionalism**, Cambridge: Cambridge University Press.
- VIOTTI, Paul R. ve Mark V. Kauppi (2024). **International Relations Theory**. London: Rowman & Littlefield Publishing Group.
- WALT, Stephen M. (1987). **The Origins of Alliances**, Ithaca & London: Cornell University Press.
- WALTZ, Kenneth N. (1979). **Theory of International Politics**, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- WALTZ, Kenneth N. (1992). "Realist Thought and Neorealist Theory", **The Evolution of Theory in International Relations**, Ed. Robert L. Rothstein, South Carolina: University of South Carolina Press, 21-37.
- WALTZ, Kenneth N. (1996). "International Politics is not Foreign Policy." **Security Studies**, 6 (1), 54-57. <https://doi.org/10.1080/09636419608429298>
- WANG, Jianwei (2018). "Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy:' A Paradigm Shift?", **Journal of Contemporary China**, 1-16. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1497907>
- WANG, Jiayu (2017). "Representing Chinese Nationalism/Patriotism through President Xi Jinping's "Chinese dream" Discourse", **Journal of Language and Politics**, 16(6), 830-848. <https://doi.org/10.1075/jlp.16028.wan>
- WOHLFORTH, William C. (1993). **The Elusive Balance**, Ithaca & London: Cornell University Press.
- WOHLFORTH, William C. (2008). "Realism", **The Oxford Handbook of International Relations**, Ed. Christian Reus-Smit, C. ve Duncan Snidal, Oxford: Oxford University Press, 131-149.
- XI, Jinping (2012). **Achieving Rejuvenation Is the Dream of the Chinese People**. <https://www.neac.gov.cn/seac/c103372/202201/1156514.shtml> (Erişim Tarihi: 28.05.2025).
- XI, Jinping (2014). **XI JINPING: The Governance of China I**. Beijing: Foreign Languages Press.
- XI, Jinping (2014). **Xi Jinping's Speech in Commemoration of the 2,565th Anniversary of Confucius' Birth**, <http://library.chinausfocus.com/article-1534.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).

- XI, Jinping** (2017). *XI JINPING: The Governance of China II*. Beijing: Foreign Languages Press.
- XI, Jinping** (2019). “Highlights of Xi’s speech at gathering marking 40th anniversary of Message to Compatriots in Taiwan”, **Xinhua News Agency**. http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/02/c_137715300.htm (Erişim Tarihi: 28.05.2025).
- XI, Jinping** (2023). “Advancing the Great Rejuvenation of the Chinese Nation Through a Chinese Path to Modernization”, **National Development and Reform Commission**, https://www.ndrc.gov.cn/xwdt/ztl/NEW_srxgjcjipjjsx/yjcg/yw/202401/t20240123_1363632.html (Erişim Tarihi: 29.05.2025).
- XIAOCHUAN, Sang** (2017). **Power, Interests, and Internal Factors: An Analysis of Taiwan Issue from the Perspective of Neoclassical Realism**, (Doktora Tezi, Ghent University), <http://hdl.handle.net/1854/LU-8534625> (Erişim Tarihi: 24.07.2025).
- XINBO, Wu** (2010). “Understanding the Geopolitical Implications of the Global Financial Crisis”, **The Washington Quarterly**, 33(4), 155-163. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2010.516648>
- XU, Beina** (2014). “South China Sea Tensions”, **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/background/south-china-sea-tensions> (Erişim Tarihi: 21.05.2025).
- XUE, Ye** (2024). “The Psychosocial Foundation of China’s State-Led Nationalism”, **Contemporary Politics**, 31(2), 193-212, <https://doi.org/10.1080/13569775.2024.2330167>
- YALVAÇ, Faruk** (2017). “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Ed. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 31-65.
- YANG, Ting, Wee-Yeap Lau ve Elya Nabila Abdul Bahri** (2025). “The Impact of US-China Trade War on China’s Exports: Evidence From Difference-in-Differences Model”, **SAGE Open**, 15(2), 1-15. <https://doi.org/10.1177/215824402513284>
- YE, Min** (2015). “China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Silk Road”, **Asian Security**, 11(3), 206-224, <http://dx.doi.org/10.1080/14799855.2015.1109509>
- YE, Xiaodi** (2019). “Rediscovering the Transition in China’s National Interest: A Neoclassical Realist Approach”, **Journal of Current Chinese Affairs**, 48(1), 76-105. <https://doi.org/10.1177/1868102619876830>

- YERLİKAYA**, Saffet (2018). “Güney Çin Denizi Sorunları, Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi”, **Düşünce Dünyasında Türkiz**, 9(48), 105-132. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiz/issue/86953/1544029>
- YILDIRIM**, Sami (2020). “Yeni Çevrelemenin İlk Sahnesi: Güney Çin Denizi’nde ABD-Çin Rekabeti”, **International Journal of Politics and Security**, 2(4), 197-216. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps/issue/54281/764537>
- YOSHIHARA**, Toshi ve James R. Holmes (2011). “Can China Defend a “core interest” in the South China Sea?”, **The Washington Quarterly**, 34(2), 45-59. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.562082>
- YU**, Verna ve Emma Graham-Harrison (2022). “Xi Jinping: from ‘Counter-Revolutionary’ to Absolute Power”, **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/22/xi-jinping-from-counter-revolutionary-to-absolute-power> (Erişim Tarihi: 15.06.2025).
- YUSNITA SARI**, Yesi Riana ve Risky Oktavian (2024). “AUKUS: The Rise of Chinese Might and the US’ Response”, **Global Strategis**, 18(1), 225-244. <https://doi.org/10.20473/jgs.18.1.2024.227-246>
- ZAKARIA**, Fareed (1999). **From Wealth to Power: The Unusual Origins of America’s World Role**, Princeton: Princeton University Press.
- ZHANG**, Feng (2019). “The Xi Jinping Doctrine of China’s International Relations”, **Asia Policy**, 14(3), 7-23. <https://doi.org/10.1353/asp.2019.0029>
- ZHANG**, Yuhan (2018). “The US–China Trade War: A Political and Economic Analysis”, **Indian Journal of Asian Affairs**, 31(1-2), 53-74. <https://www.jstor.org/stable/26608823>
- ZHAO**, Suisheng (2013). “Chinese Foreign Policy as a Rising Power to Find its Rightful Place”, **PERCEPTIONS**, 18(1), 101-128. <https://dergipark.org.tr/en/pub/perception/issue/48979/624952>
- ZHAO**, Suisheng (2023). **The Dragon Roars Back Transformational Leaders and Dynamics of Chinese Foreign Policy**, California: Stanford University Press.
- ZHU**, Zhiqun (2011). “Chinese Foreign Policy: External and Internal Factors”, **China: An International Journal**, 9(2), 185-194. <https://dx.doi.org/10.1353/chn.2011.0011>